

PASOJAT E LUFTËS
NË UKRAINË

AUTOMATIKU
"SPECTRE M4"

ARMË ME ENERGJI
TË DREJTUAR

FLUTURAKJA
"ILINDENKA"

MBUROJA




Numri 169
Nëntor 2023

ISSN 1857-7792



REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT



Pjesëtarë të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut në përbërjen e forcave multinationale "Prezenca e Përparuar e Përforcuar" i avancojnë shkathhtësitë e tyre ushtarake në Letoni



Solemnisht u shënua Opera

Në kazermën “Boro Menkov” në Kumanovë, solemnisht u shënua 17 Tetori – Dita e Komandës për Operacione. Në këtë solemnitet morrën pjesë ministrja e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska dhe shefi i Shtabit të Përgjithshëm gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurchinovski, përfaqësues të lartë të MM-së dhe Armatës, si dhe mysafirë të tjerë. Para të pranishmëve, së pari u drejtua ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, e cila këtë komandë e quajti “shtyllë e Armatës sonë” dhe mes tjerash, theksoi: “Komanda për Operacione përgjatë gjithë këtyre viteve i dëshmoi cilësitë e saj. Në strukturën tuaj bën pjesë grupi i batalionit të lehtë këmbësorik, përbërja ynë e NATO-së e cila në mënyrë intenzive trajnohet dhe pajisjet me pajisjet më modern dhe më të sofistikuara. Pjesëtarët

e Armatës të cilët me pjesëmarrjen e tyre në kuadër të forcave multinationale të NATO-së në Letoni, Rumani dhe Bullgari, japin një kontribut esencial ndaj sigurisë kolektive të NATO-s, pjesa më e madhe e tyre vjen pikërisht nga kjo komandë. Pjesëtarët tuaj u dërguan edhe në Slloveni, në ndihmë dhe në mbeshtetje të aleatëve tanë në ballfaqimin me vërshimet e mëdha”, tha mes tjerash, ministrja. Ministrja Petrovska theksoi se ushtarët të cilët gjithkund dhe gjithmonë janë të gatshëm t’u ndihmojnë qytetarëve gjatë fatkeqësive, vijnë pikërisht nga njësitë të cilët janë pjesë e Komandës për Operacione, gjë që e tregon vendin e saj tejet të rëndësishëm në mbrojtje. Ajo shtoi se Ministria e Mbrojtjes vazhdon në mënyrë shumë aktive të investojë në kushte më të mira dhe në motivim më të madh të secilit pjesëtarë



Dita e Komandës për Operacione

të Armatës. “Procesi i modernizimit dhe pajisshmërisë, rezultatet e të cilit tashmë duken, është proces i cili vazhdon të lëvizë me një tempo edhe më të shpejtë. Në buxhetin, i cili është në fazën e planifikimit, për vitin e ardhshëm, do të ndahen 2 për qind e bruto prodhimit vendor për mbrojtjen, ndërsa një e treta e atij buxheti, edhe më tej do t’i dedikohet vazhdimet të procesit të modernizimit. Kjo do të thotë që me siguri mund të themi që Armatë do të vazhdojë të pajiset me pajisje të re, modern dhe të sofistikuar ushtarake”, nënvizoi ministrja.

Në këtë solemnitë fjalë rasti mbajti edhe komandanti i Komandës për Operacione, gjenerali i brigadave, Besnik Emini, i cili tha se komanda, e cila është njëra ndër shtyllat kryesore të mbrojtjes, në vazhdimësi punon për avancimin

e shkathtësive dhe aftësive të përbërjeve të saj në fushën e operacioneve dhe gjendjes së gatishmërisë, me ç’rast theksoi se investimi në modernizim dhe pajisshmëria kontribuan për avancimin e ndërveprimit dhe integrimin në strukturat aleate, me qëllim të veprimit të përbashkët dhe përgjigjes ndaj secilit lloj kërcënimi. Me këtë rast, pjesëtarëve të Komandës u tha që të vazhdojnë edhe më tutje t’i realizojnë obligimet dhe detyrat e tyre me përkushtim, integritet personal dhe me guxim, duke kontribuar kështu, që me sukses të ndërtohet fryma e një ushtaraku të suksesshëm në Armatën tonë. Në këtë solemnitë me rastin e Ditës së Komandës për Operacione, masa simulative iu ndanë pjesëtarëve të kësaj komande, ndërsa u bë shpallja edhe e njësisë më të mirë në kuadër të njësisë vartëse formative.

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut



Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Zëvendës kryetar i Këshillit të Botimtarisë
Toni Janevski, kolonel

Anëtarë të Këshillit të Botimtarisë:

Lidija Jançova-Hristova

Mr. Zdravko Jakovlevski

Biljana Bllazheska, kolonel

Nikolla Mitrevski, kolonel

Liljana Petreska, nënkolonel

Violeta Kostadinova, nënkolonel

Zoran Dodevski, kolonel i pensionuar

Biljana Ivanova

Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse

Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:

Umüt Redzepi

(redaktor i artit grafik dhe teknikës),

Bujar Zylfiqari

(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)

Biljana Ivanova

(redaktor teknik i këtij numri)

Shtyp:

„Fokus Print“ – Shkup



MBUROJA
Është revistë e
Ministrit të Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë në muaj
publikohet edhe në ueb
faqen e Ministrit të Mbrojtjes
https://mod.gov.mk/mburoja



06
Konferencë e Nismës A5



18
Pasojat e luftës në Ukrainë

përmbajtja

MBUROJA | viti XV | numri 169 | Nëntor 2023

Info		Armatim	
Forumi i Sigurisë në Varshavë	7	„GAZ 2330 TIGR“- automjeti lehtë i blinduar zbulues	36
Në vijën e parë		Armë me energji të drejtuar Luftë me shpejtësinë e dritës	39
Sektor rezistent, i aftë për të mbijetuar, i përshtatshëm dhe i gatshëm i mbrojtjes.....	10	Obusi vetëlvizës „M1299“ 155 mm	42
Misionet		Dronët iranian	45
Nën flamurin e OKB-së Mbrojtja e popullatës civile në operacionet paqësore (4)	14	Aeroditar	
Global		Fluturakja me vela „Ilindenka“	48
Sistem i avancuar teknologjik për mbikqyrjen dhe kontrollin e hapësirës ajrore (AirDef)	16	Muzetë ushtarakë	
Samiti i NATO-s në Vilnius, Ukraina dhe kufijte e sigurisë	20	Muzeu ushtarako teknik në Leshani	50
Edukim ushtarak		E paabligueshme	
Trajnimi ushtarak si transfer i njohurive	26	Gratë më të fuqishme të historisë ..	52
		Piktorët dhe lufta	
		Chevalier Fortunino Mattania Ilustratori dhe piktori mbretëror i luftërave të përgjakshme	54



34

Avioni
„Lockheed F-104 Starfighter“



43

„Messerschmitt Me 323 Gigant“

SHKRUAN:

**Dr. Zhanet
Ristoska**
Kryeredaktor
përgjegjës

Në ndihmë të popullatës së dëmtuar civile

Gjatë muajit të kaluar pjesëtarët e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut zhvilluan aktivitete të shumta dhe për disa nga më të rëndësishmet, do të ju informojmë në këtë numër të revistës "Mburoja". Në këtë numër, do të ndalem edhe në rolin e pjesëtarëve të Armatës në kohë paqeje, kur është nevoja t'u ofrohet ndihmë civilëve të dëmtuar apo të plagosur gjatë fatkeqësive të ndryshme, në rrethana dhe në situata të ndryshme. Ky rol i Armatës është i rregulluar me ligj dhe deri më tani kemi qenë dëshmitarë të shumë aksioneve të suksesshme dhe aktiviteteve, kur pjesëtarët tanë me sukses janë ballafaquar me pasojat nga zjarret e mëdha, nga vërshimet, kanë shpëtuar dhe evakuuar njerëzit e dëmtuar në terrene të rënduara, si dhe në shumë e shumë situata të tjera. Dhe jo vetëm në vendin tonë, Armata është dëshmuar se ndihmon gjatë situatave të këtilla edhe jashtë kufijve të vendit, gjegjësisht gjatë tërmetit të fuqishëm që goditi Turqinë, gjatë vërshimeve që kapluan Slloveninë, etj. Aktiviteti i fundit kishte të bëjë me shpëtimin dhe evakuimin e personit të plagosur në Kosovë, kur një pjesë e pjesëtarëve të regjimentit që participon në kuadër të KFOR-it në Kosovë, ishte pjesë e asistimit dhe tërheqjes së personit civil të plagosur rëndë. Ky aktivitet u realizua me sukses edhe përkundër terrenit të rënduar dhe rrugës së pakalueshme. Për ngjarjen dhe reagimin e shpejtë të kontingjentit pranë misionit të KFOR-it, u marrën lëndata nga udhëheqësia më e lartë e Komandës Rajonale – Perëndim, si dhe nga Komanda e Batalionit të FA të Italisë. Gjithsesi se për këtë lloj të aktiviteteve nevojitet trajnim i posaçëm, trajnim dhe koordinim me institucionet tjera si MPB, Kryqi i Kuq, Qendra për Menaxhim me Kriza, Drejtoria për Mbrojtje dhe Shpëtim, etj. Në këtë drejtim, me rastin e 60 vjetorit të tërmetit katastrofal që goditi Shkupin, si dhe me rastin e fatkeqësitë e shpeshta që kaplojnë vendin dhe rajonin, nën patronazhin e presidentit Stevo Pendarovski, u realizua stërvitje simulative e ndihmës së parë, në gjendje emergjente – tërmet. Stërvitja kishte për qëllim që të avancojë bashkëpunimin dhe koordinimin ndërmjet disa institucioneve në ballafaqim me fatkeqësi elementare. Në këtë stërvitje, u trajnuar triazhi i të lënduarve, dhënia e ndihmës së parë mjekësore, dhe transporti i të lënduarve. Ekipet mjekësore përbëheshin nga persona profesionistë nga Kryqi i Kuq dhe nga Armata e RMV-së. Personeli mjekësor, së bashku me ekipin profesional të logjistikës nga Qendra Mjekësore Ushtarake, dëshmuar edhe njëherë bashkëpunim të suksesshëm, shpejtësi dhe efikasitet në kuadër të aktiviteteve. Gjithashtu, si pjesë e bashkëpunimit ndërmjet Armatës dhe Ministrisë së Punëve të Brendshme, në disa termine në rajonin e Demir Kapisë, pjesëtarë të Batalionit të Forcave Speciale, së bashku me pjesëtarë të Njësisë për Vendosi të Shpejtë (NJVSH), realizuan trajnim specialistik në sferën e alpinizmit verorë. Pas realizimit të trajnimit, pjesëtarët e dy njësive realizuan përgatitje dhe stërvitje përmbyllëse me skenar: "Shpëtim i personave të lënduar në terren të pakalueshëm shkëmbor", në të cilën u demonstrua veçoria e pjesëtarëve në realizimin e detyrave në terrene të rënduara dhe në kushte komplekse. Në këtë stërvitje të realizuar, e cila ndiqej nga ana e eprorëve udhëheqës të njësive, u demonstrua nivel i lartë i koordinimit të njësive në realizimin e aktiviteteve të këtilla.

Me anë të realizimit të suksesshëm të aktiviteteve të këtilla stërvitore, edhe një herë dëshmohet gatishmëria për realizimin e aktiviteteve të këtilla stërvitore të këtij lloji, edhe në kushte reale, gjatë realizimit të të detyrave të përbashkëta për ndihmën e popullatës apo personave të dëmtuar civil.

„Orce Nikolov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja“ ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësive suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristovska@mod.gov.mk, stit@mod.gov.mk



PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030



Konferencë e Nismës A5

Në Shkup u mbajt konferenca e 26 e Nismës A5, në të cilën ishin të pranishëm shefat e shtabeve të përgjithshëm të armatave të vendeve anëtare të Kartës së Adriatikut – SHBA (A5) me liderët e komandës së forcave të SHBA-së në Europë. Në fjalën e tij përshëndetëse, nikoqiri i Konferencës, shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Armatës së RMV-së, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurčinovski, theksoi: “Nisma A5 njihet si njëra ndër rastet më të suksesshme dhe më efikase të rajonit, për ballafaqimin me sfidat e përbashkëta të mbrojtjes dhe të sigurisë. Së bashku, zhvillojmë mekanizma për mbështetjen e qëllimeve të ndërsjella në fushën e mbrojtjes dhe të sigurisë. Së bashku, ndërtojmë mekanizma për mbështetjen anëtarëve tanë dhe të vendeve partnere në ambicjet dhe në përpjekjet e tyre për integrim. Me partnerët tanë të US EUCOM-it, ne vazhdimisht i identifikojmë sfidat bashkëkohore të sigurisë dhe punojmë në qasje të përbashkëta dhe në përgjigje të përshtatshme”. Komandanti i Komandës Supreme Aleate të NATO-s për Europë, gjenerali Christophor Covolli, në fjalën e tij përshëndetëse, theksoi: “Invazioni i paprovokuar dhe i pamenduar ndaj Ukrainës nga ana e Rusisë, na rikujtoi në rëndësinë dhe vlerën e mbrojtjes kolektive dhe të integritetit kolektiv territorial. Të gjitha vendet që përfshihen në këtë nismë, kanë programe të rëndësishme për bashkëpunim ushtarak dhe marrin pjesë si partner dhe aleatë në modernizimin e NATO-s, sa i përket konceptit të mbrojtjes kolektive. Invazioni na rikujton se nevojitet

të punojmë në aspektin e sigurisë çdo ditë dhe në ngjarjet që ndodhin në rajon, që na tregojnë se të gjithë duhet të kontribuojmë ndaj stabilitetit”. Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, në fjalën e saj theksoi se në 20 vjetorin e krijimit të kësaj nisme, mund të themi që ajo solli rezultate të dukshme: “Rezultatet e veprimtarisë dhe bashkëpunimit të kësaj nisme janë më se të dukshme dhe të njohura anë e mbanë. Katër nga pesë anëtarët e përhershëm të nismës, janë anëtarë të plotëfuqishëm të NATO aleancës, por nga ana tjetër, së bashku të gjithë kontribuojmë për paqen ndërkomëbtare dhe në kuadër të operacioneve ndërkomëbtare, parimisht si A3 ndërsa sot si A5. Kontributi ynë i përbashkët në misionin ISAF dhe “Përkrahje e Vendosur” ishin gjerësisht të njohura dhe të vlerësuara lartë nga ana e aleatëve tanë”. Ministrja Petrovska u falenderua ndaj mbështetjes së vazhdueshme amerikane, e cila si që potencoi, ishte motivator më i fuqishëm për realizimin e agjendave eruoatlantike të anëtarëve të nismës së Kartës së Adriatikut. Në saje të kësaj, ministrja u ndal edhe te koncepti i revitalizimit, implementimi i të cilit filloi nën kryesimin e Maqedonisë së Veriut, e përmes së cilit u intenzifikua bashkëpunimi i ndërsjellë dhe u zhvilluan ide dhe projekte të reja. Presidenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut, Stevo Pendarovski, duke u ndalur në rëndësinë e kësaj nisme, theksoi se që nga formimi e deri më sot, Karta e Adriatikut në masë të madhe e ka realizuar qëllimin parësor për të cilën

është themeluar, ndërsa kjo ka të bëjë me promovimin dhe me implementimin e “politikës së dyerve të hapura” për NATO-n, për të cilën dëshmon edhe ajo që praktikisht, katër nga pesë anëtarë të nismës, tashmë janë pjesë e NATO-s. Stabiliteti dhe prosperiteti i rajonit janë njëra ndër prioritetet kryesore të politikës së jashtme të Maqedonisë së Veriut, Me përcaktimet e këtylla për paqe, siguri, dialog, përgjegjësi të ndarë, si dhe me anë të një angazhimi aktiv, e marrim kryesimin me nismën SHBA – Karta e Adriatikut sivjet. Përmes qasjes sonë proaktive dhe përmes nismës për fuqizimin e dimensionit politik dhe relevancës së Kartës së Adriatikut, edhe njëherë e dëshmojmë rolin tonë dhe kontributin për stabilitet dhe prosperitet në rajon. Në këtë konferencë përveç prezantimit të aktiviteteve gjatë periudhës së deri tanishme të grupit të punës dhe propozim-programit për aktivitetet vijuese, në përputhje me temën, u prezantuan sfidat aktuale të sigurisë dhe kërcënimet në mjedisin informativ, të cilat gjithnjë e më tepër përdoren si caqe apo qëllime agresive ndaj të gjitha shoqërive demokratike., sidomos pas fillimit të agresionit të Rusisë ndaj Ukrainës. Përgjatë konferencës, shefat e shtabeve të përgjithshme të armatave të A5 nënshkruan deklaratë të përbashkët me anë të së cilës vërtetohet përkushtimi për fuqizimin e mëtejshëm të marrëdhënieve dhe zgjerimin dhe thellimin e bashkëpunimit të të gjitha fushat, me qëllim të mbështetjes dhe fuqizimit të sigurisë rajonale.



Forumi i Sigurisë në Varshavë

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska morri pjesë në forumin e sigurisë në Varshavë, në të cilin sivjet morrën pjesë mbi 40 përfaqësues qeveritarë, 40 përfaqësues parlamentar, 14 përfaqësues të lartë ushtarak, nëntë pjesëtarë të NATO-s dhe mbi 70 pjesëtarë të institucioneve nderkombëtare. Ministrja Petrovska në diskutimin e nivelit të lartë me temë “Europa në luftë: Fuqizimi i mbrojtjes kolektive të NATO-s”, në të cilën morrën pjesë kryesuesi i KU të NATO-s, admiral Rob Bauer, ministri sloven i mbrojtjes Marjan Sharc dhe ministri i forcave të armatosura të Mbretërisë së Bashkuar, James Hilly, theksoi se Maqedonia e Veriut si prioritet ka investimin në mbrojtje dhe ndërtimin e kapaciteteve. “Secilin investim që ne po e bëjmë në fushën e mbrojtjes, nuk është vetëm investim që e bëjmë vetëm se jemi anëtare e NATO-s, por para se gjithash, këtë e bëjmë për të fuqizuar sistemin e mbrojtjes tonë kombëtare, dhe gjithsesi për të kontribuar në kuadër të sistemit kolektiv të mbrojtjes së NATO-s. Vitin e ardhshëm do të ndajmë 2% të PBV-së për mbrojtje, ku më tepër se 30% nga ato mjete do të investohen në modernizim dhe në pajisshmëri”, tha ministrja. Ajo nënvizoi dhe RMV si anëtare e NATO-s, nuk është vetëm shfrytëzuese e përfitimeve nga anëtarësimi, por ajo edhe në mënyrë aktive kontribuon në kuadër të sistemit të mbrojtjes kolektive. Sa i përket kërcënimeve kibernetike dhe dezinformative, ministrja theksoi se qëllimi i kampanjës së dezinformative ruse

është që të ngrinë autoriteti i ministrisë dhe i saj si ministre dhe se mënyra më e mirë për t’u ballafaquar me këtë ndikim është transparenca dhe shkëmbimi i vazhdueshëm i informacioneve. “Hapi i parë ka të bëjë me atë që duhet të jeni të vetëdijshëm se ku e ka qëllimin ndikimi rus në Maqedoninë e Veriut, ndërsa ne jemi të vetëdijshëm për këtë. Së dyti, duhet të kemi përkushtim të qartë politik se nevojitet të ballafaqohemi me këtë ndikim të dëmshëm rus, dhe ne këtë në R. e Maqedonisë së Veriut e kemi, dhe së treti, duhet të ndërmarrim masa dhe aktivitete të caktuara, dhe ne po e bëjmë një gjë të tillë”, nënvizoi ministrja. Ajo mes tjerash tha se gjatë periudhës së kaluar më se 20 persona u shpallën “persona non grata” sepse u qartësua se personat në fjalë nuk punojnë në përputhje me rregullat diplomatike dhe se u përpoqën të kenë ndikim negativ ndaj detyrave të shtëpisë dhe detyrave të tyre në institucionin ku vepron. Ministrja Petrovska tha se vendet e Ballkanit Perëndimorë kanë dobësi të cilat identifikohen, por për dallim nga demokracitë perëndimore të cilat orvaten të ndihmojnë në tejkalimin e dobësive, Rusia i keqpërdorë të njejtat në mënyrë që të mund të thellojë dallimet dhe të krijojë kriza. Për ndihmën dhe mbështetjen e Ukrainës, ministrja theksoi se deri më tani Maqedonia e Veriut ka marrë më se dhjetë vendime për donacione dhe se vendi është i gatshëm që t’a vazhdojë këtë ndihmë, në përputhje me kërkesat nga ana e Ukrainës dhe në përputhje me kapacitetet vendore.

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska në Varshavë, u takua me ministrin polak të mbrojtjes Mariush Bllashçak, me të cilin bisedoi rreth së ardhmes europiane të vendit tonë, rreth gjendjes së sigurisë në Europë dhe rreth zhvillimit të bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes ndërmjet dy vendeve – aleate të NATO-s. Petrovska e falenderoi Bllashçaun për mbështetjen e vazhdueshme dhe të fuqishme polake, për anëtarësimin e Maqedonisë së Veriut në BE, ku theksoi se eurointegrimet janë edhe një mënyrë e fuqizimit të unitetit në kontinentin europian dhe garantojnë sigurinë e qytetarëve. “Maqedonia e Veriut është demokraci europiane e cila edhe në periudhën më të vështirë pas agresionit rus ndaj Ukrainës, dëshmoi se në tërësi i respekton parimet dhe rregullat nderkombëtare. Me Maqedoninë e Veriut si anëtare e plotë, BE do të jetë më e sigurt dhe më e fuqishme”, tha ministrja në këtë takim. Petrovska dhe Bllashçak shfaqën vullnet dhe interes për fuqizimin e bashkëpunimit bilateral maqedono-polak në fushën e mbrojtjes, sidomos në sferën e trajnimeve dhe stërvitjeve të përbashkëta, me ç’rast ministrja Petrovska nënvizoi se stërvitja e posa përfunduar “Anakonda 2023” në Poloni në të cilën morrën pjesë edhe oficerë maqedonas, është shembull për mënyrën se si së bashku mund të zhvillojmë ndërveprimin në NATO. Ministri Bllashçak iu falenderua për pjesëmarrjen ministres Petrovska në forumin e sigurisë dhe tha se vendi është i hapur për fuqizimin dhe avancimin e bashkëpunimit në mbrojtje me Maqedoninë e Veriut si vend aleat.

Konferencë e liderëve të Ballkanit për integrimin e Ballkanit Perëndimor në BE

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska morri pjesë në sesionin e dytë të Konferencës së Liderëve të Ballkanit, e titulluar si: "Integrimi i Ballkanit Perëndimor në BE: sfida dhe perspektiva", i organizuar nga Klubi i Podgoricës, me fokus në perspektivat për paqe dhe pajtim në Ballkanin Perëndimor. Ministrja u ndal te rëndësia e integritit evropian për vendet e rajonit, për prosperitetin e tyre, si dhe në procesin e pajtimit, ku tha se integrimi është proces i cili unifikon dhe na mundëson që të zhvillojmë bashkëpunim të ngushtë. Ministrja Petrovska e lidhi procesin e integritit evropian dhe pajtimin, sepse në esencë Bashkimi Evropian është shembull i pajtimit. "BE-ja është shembull i pajtimit. Armiqtë e dikurshëm në vitin 1958 e nënshkruan marrëveshjen në Romë dhe me vënien e atyre nënshkrimeve, faktikisht vendosën nënshkrimin e krijimit të BE-së. Pajtimi nuk mund të ndodh brenda natës, e as brenda një viti, e as për një gjeneratë. Duhet të kalojë kohë në të cilën do të përkushtohemi ndaj procesit të pajtimit, përmes formave të ndryshme të bashkëjetesës dhe bashkëpunimit të përbashkët", tha ministrja. Çështja e integritit është edhe çështje e sigurisë, tha ministrja, dhe theksoi se në rast se

nuk kemi proces të unifikimit, ndikimet rigjide dhe armiqësore të vendeve të treta mund të jenë më të dukshme, duke shtuar se vendet e Ballkanit Perëndimor kanë perspektivë dhe se të gjithë ne duhet të qëndrojmë në atë se duhet të jemi pjesë e Bashkimit Evropian. Petrovska theksoi se procesi i reformave brenda BE-së, i cili gjithashtu është i nevojshëm dhe esencial, nuk duhet t'a vendos procesin e zgjerimit me vendet e Ballkanit Perëndimor në plan të dytë, sepse në atë rast, ky proces mund të jetë i pamundur, duke i pasur parasysh ndikimet e jashtme dhe mundësinë për ndryshimin e gjeopolitikës në kuadër të këtyre shteteve, që do të mund të ngarkonte këtë rrugë drejt BE-së. Për Maqedoninë e Veriut, tha Petrovska, viti 2018 nuk ishte i lehtë, shoqëria dhe qytetarët duhej të pranonin ndryshimin e emrit kushtetues, ndërsa këto janë vendime të rënda të cilat disa liderë politikë duhej t'i marrin. Këto vendime, theksoi ajo, janë të dhimbshme, por pas disa viteve shihet rëndësia e rëndësia dhe dobia e tyre. "Sot të gjithë ne jemi krenarë që Republika e Maqedonisë së Veriut është anëtare e NATO-s, por mendoj se këtu, tregimi ynë ende nuk ka përfunduar. Tashmë duhet të tregojmë kapacitet edhe më të madh, të tregojmë se me të vërtetë jemi të aftë



të jemi anëtare e NATO-s dhe se kemi një përgjegjësi më të madhe në rajon, e kjo ka të bëjë me atë se si t'u ndihmojmë fqinjëve tanë, Kosovës dhe Serbisë, të kalojnë rrugën që kanë përpara, rrugën të cilën në fakt dëshirojmë që të gjithë t'a kalojmë së bashku edhe me Shqipërinë, edhe me Malin e Zi edhe me BeH, e kjo rrugë është rruga e anëtarimit në Bashkimin Evropian", kokludoi ministrja. Në panel-diskutimin e dytë, përveç ministres, folën edhe kryetari i Kuvendit, Talat Xhaferi, ish presidenti i Malit të Zi, Filip Vujanoviq, ish presidenti shqiptar Rexhep Majdani, ish presidenti i Kosovës Fatmir Sejdiu, ish kryeministri serb, Mirko Cvetkoviç si dhe kryetari i Institutit i Politikës Europiane dhe të Sigurisë, Verner Faslabend.

Takim i ministres Petrovska me zëvendëesministrin e jashtëm të Ukrainës

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska në Ministrinë e Mbrojtjes zhvilloi takim me zëvendëesministrin e jashtëm të Ukrainës, Eugen Perebinis, i cili qëndroi për vizitë zyrtare në vendin tonë. Në këtë takim, ministrja Petrovska shprehu mbështetjen tonë të fuqishme dhe të parzërvë për pavarësinë dhe sovranitetin e Ukrainës, e cila u sulmua brutalisht. Ukraina tha ministrja, lufton jo vetëm për vete dhe për sovranitetin e saj, por edhe për rregullimin ndërkombëtar juridik, i cili duhet të bazohet në rregulla dhe në parime. "Dënuam agresionin rus ndaj Ukrainës që nga fillimi, ndërsa mbështetja jonë nuk është vetëm

politike, por ajo mund të shihet edhe me vepra. Në disa raste Maqedonia e Veriut dha ndihmë humanitare dhe ushtarake për Ukrainën e cila ka të drejtë të plotë të mbrohet nga sulmi i pa provokuar rus ndaj saj", tha ministrja. Ministrja Petrovska tha se gjatë vizitës në Ukrainë në shkurt të këtij viti edhe vet është bindur për vuajtjet e popullit ukrainas, por edhe në përkushtimin edhe fuqinë e tij për të mbrojtur vendin. Ministrja Petrovska potencoi se Maqedonia e Veriut, bashkë me aleatët, mbetet e përkushtuar për të mbështetur Ukrainën deri sa të jetë e nevojshme, sepse ajo e mban anën e të drejtës dhe të vërtetës. Zëvendëesministri Perebinis u

falenderua për, si që tha, mbështetjen e qartë të Maqedonisë së Veriut, si dhe për ndihmën humanitare dhe ushtarake nga ana e saj. Ukraina do të vazhdojë të luftojë për pavarësinë dhe sovranitetin e saj, nënvizoi ai.



Takim i ministres Petrovska me delegacionin e lartë të NATO-s

Ministrja e mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, zhvilloi takim me drejtorin e Drejtorisë për Planifikim të Mbrojtjes pranë Aleancës, Carl Ford, i cili së bashku me ekipin e tij merr pjesë në konsultimet e rregullta bilaterale ndërmjet Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe NATO-s. Në takim, ministrja Petrovska tha se Maqedonia e Veriut është aleate e përkushtuar dhe aktive e NATO-s që jep një kontribut thelbësor për sigurinë kolektive. “Duke kontribuar në forcat shumëkombëshe të NATO-s në Letoni, Rumani dhe Bullgari, Armata e RMV-së forcon sigurinë kolektive dhe sigurinë e çdo qytetari të Aleancës. Në

mbetemi të përkushtuar për sigurinë rajonale, për të cilën kontribuojmë me pjesëmarrjen tonë në misionin e NATO-s në Kosovë, KFOR”, tha ministri. Petrovska shtoi se Maqedonia e Veriut do të vazhdojë të investojë në ushtrinë e saj, dhe dëshmi për këtë është fakti se vitin e ardhshëm 2 për qind e BPV-së do të ndahen për mbrojtje, një e treta e të cilave për modernizim dhe pajisje”. Drejtori i planifikimit të mbrojtjes, Ford, përshëndeti kontributin e Maqedonisë së Veriut në sigurinë kolektive, veçanërisht brenda forcës shumëkombëshe të NATO-s në krahun lindor. Gjatë konsultimeve dypalëshe, të udhëhequra nga sekretari shtetëror,



Vladimir Ançev, u diskutua progresi në zbatimin e objektivave të përcaktuara të aftësisë së NATO-s në disa fusha, si politika e mbrojtjes, financat, forcat tokësore, logjistika, forcat ajrore, forcat speciale, kapacitetet për stabilizim dhe rindërtim dhe gatishmëria civile.

Mbledhja e shefave të shtabeve të përgjithshëm të Armatave të vendeve anëtare të Nismës për Bashkëpunim në Mbrojtje - DECI

Shefi i SHP të Armatës, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurçinovski në Zagreb të Republikës së Kroacisë, morri pjesë në mbledhjen e shefave të shtabeve të përgjithshme (SHP) të vendeve anëtare të Nismës për Bashkëpunim në Mbrojtje – DECI (Defence Cooperation Initiative), ku edhe u oficializua inkuadrimi ynë formal në këtë nismë të sigurisë. Pas fjalës hyrëse nga ana e ministrit të mbrojtjes së Kroacisë, Mario Banozhiq, mbledhja u hap edhe nga ana e shefit të SHP të Italisë, admiralit Giuseppe Cavo Dragone, i cili theksoi se inkuadrimi i Maqedonisë së Veriut në DECI do të jetë i dobishëm dhe i rëndësishëm për funksionimin e mëtejshëm të kësaj nisme të sigurisë. Në këtë mbledhje, në të cilën morrën pjesë edhe komandantët

e Komandës së Bashkuar të NATO-s në Napoli, e KFOR-it në Kosovë, dhe EUFOR-ALTEA në BeH dhe komandantët e Forcave Ndërkombëtare Tokësore (MLF), përmes debatit profesional, u shqyrtuan shumë tema aktuale të cilat ndikojnë mbi sigurinë e rajonit, si dhe për rolin e operacioneve të NATO-s dhe BE-së për fuqizimin e stabilitetit rajonal. Në këtë mbledhje u diskutua për mundësinë e ndërtimit të kapaciteteve, forcimit të trajnimit dhe bashkëpunimit të përbashkët, përfshirjen dhe ndikimin e iniciativës në organizatat ndërkombëtare të sigurisë dhe nxitjen e mbështetjes për projekte të përbashkëta, duke përfshirë kontributin në komandën dhe strukturat ushtarake shumëkombëshe të NATO-s dhe BE-së. Nga ana e gjeneralit Gjurçinovski në panelin e parë u tha se inkuadrimi ynë në këtë nismë të sigurisë dëshmon edhe përkushtimin tonë për fuqizimin e bashkëpunimit dhe sigurinë në nivel rajonal, si kusht për prosperitet të papenguar të rajonit. Në fund të takimit u përcaktua dinamika e mëtejshme e aktiviteteve dhe takimeve, pas së cilës u nënshkrua një deklaratë e përbashkët dhe një dokument kornizë konceptuale nga shefat e Shtabit të Përgjithshëm. Gjatë qëndrimit në Zagreb, gjenerali Gjurçinovski dhe kolegët e

tij zhvilluan edhe bisedime bilaterale për disa tema me interes të ndërsjellë dypalësh në fushën e mbrojtjes, si dhe për mundësitë dhe mënyrat për forcimin e dialogut për sigurinë dhe stabilitetin e rajonit. Nisma DECI u krijua nën kujdesin e Italisë në vitin 2012, si një iniciativë rajonale, e fokusuar në bashkëpunimin e sigurisë ndërmjet vendeve të zonave të Adriatikut dhe Ballkanit, me anëtarësimin e Italisë, Austrisë, Kroacisë, Sllovenisë dhe Hungarisë, dhe më pas Shqipërisë iu bashkua edhe Mali i Zi. Në ekzistencën e saj të deritanishme, iniciativa e ka konfirmuar veten si një instrument i rëndësishëm për forcimin dhe zhvillimin e partneritetit dhe bashkëpunimit të ndërsjellë dhe është bartës i shquar i aktiviteteve që kontribuojnë në zhvillimin e paqes, stabilitetit dhe sigurisë në rajon. Në të njëjtën kohë, theksohet rëndësia e ndërlidhjes së procesit të planifikimit të mbrojtjes në kuadër të NATO-s dhe BE-së. Shefat e Shtabit të Përgjithshëm të vendeve pjesëmarrëse takohen një herë në vit për të shqyrtuar bashkëpunimin e ndërsjellë të mbrojtjes dhe për të koordinuar zhvillimin e mëtejshëm të projekteve të përbashkëta, si dhe për të diskutuar situatën e sigurisë në rajonin e gjerë të Ballkanit dhe në zonën e Mesdheut.





Sektor rezistent, i aftë për të mbijetuar, i përshtatshëm dhe i gatshëm i mbrojtjes

Pushtimi rus i Ukrainës në shkurt 2022 prishi mjedisin e sigurisë në Evropë dhe solli në plan të parë ndryshime të papritura në karakterin e luftës. Kjo shtoi edhe më tej nevojën për modernizimin e dy dokumenteve strategjike të mbrojtjes (Strategjia e Sigurisë Kombëtare dhe Strategjia e Mbrojtjes), për të garantuar përmbushjen e detyrimeve të shtetit ndaj NATO-s dhe mbrojtjen e interesave të saj jetike.

Katalizator i ndryshimeve: Mjedisi i sigurisë globale, evropiane dhe ballkanike është bërë i paqëndrueshëm dhe i paparashikueshëm, pa asnjë perspektivë ndryshimi për mirë në të ardhmen e afërt, si pasojë e drejtpërdrejtë e agresionit të hapur të Federatës Ruse ndaj Ukrainës, kërcënimeve ruse ndaj NATO-s (dhe veçanërisht ndaj Republika e Maqedonisë), synimet e përbashkëta revizioniste dhe irredentiste të Rusisë

Më 19 shtator 2023, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut miratoi Vendim për hartimin e Strategjisë së Sigurisë Kombëtare (SKS) në përputhje me dispozitat përkatëse të Ligjit për Mbrojtjen, të miratuar në vitin 2020. Ligji i Mbrojtjes pranoi nevojën për një NBS të re për të krijuar një kontekst strategjik për modernizimin e nevojshëm të NBS, në mënyrë që strategjia e re të pasqyroste detyrimet që rrjedhin nga anëtarësimi i vendit në NATO

dhe Republikës Popullore të Kinës që po shkaktojnë një përçarje progresive të rendit ndërkombëtar, si dhe ritmin e shpejtë të zhvillimit teknologjik që lejon krizat të arrijnë masën kritike përpara se liderët të mund të reagojnë. Kjo krijon kushtet që kërcënimet të shpërthejnë në mënyrë dramatike dhe pa asnjë paralajmërim. Skenarët e rasteve më të këqija për zhvillimin e ngjarjeve në rajonet e krizës si Deti i Zi, Paqësori

Perëndimor, Kosova Veriore dhe Bosnja dhe Hercegovina nuk mund të përjash-tohen. Për më tepër, lufta në Ukrainë është shkak kryesor i një ndryshimi më të gjerë në kuptimin tonë për luftën. Gjenerali Mark Milley, Shefi i Shtabit të Përbashkët të Forcave të Armatosura të Shteteve të Bashkuara (CJCS), deklaroi se "ndryshimi më domethënës dhe themelor historikisht në karakterin e luftës po ndodh pikërisht tani". Dy akset

kryesore të ndryshimit janë: (1) shfaqja e shënjestrimit të kudondodhur të mundësuar teknologjikisht në të gjithë thellësinë e fushës së betejës dhe potencialisht në shtetin vendas dhe (2) kthimi në skenën e të ashtuquajturit luftë "masive", pra operacione të mëdha luftarake me humbje të mëdha në jetë njerëzish dhe pajisje ushtarake. Në mënyrë që vendi të përshtatet me kushtet e reja, duhet të hartohet një Strategji e re e Mbrojtjes Kombëtare, paralelisht me Strategjinë e Sigurisë Kombëtare, për ta bërë sektorin e mbrojtjes elastik, të mbijetueshëm, të adaptueshëm dhe të gatshëm përmes zgjidhjeve të zbatueshme në kontekstin aktual të krizave të vazhdueshme të sigurisë dhe natyrës së ndryshuar të luftës.

Rezistenca si prioritet: Forcat luftarake që nga shkurti 2022, kur filloi pushtimi i Ukrainës, janë shkatërruar në masë të madhe dhe janë zëvendësuar përmes konsolidimit të vijës së betejës, riorganizimit ose gjenerimit të forcave të reja. Gradat ushtarake plotësohen me zëvendësime individuale, ftesa për shërbimin e detyrueshëm ushtarak, aktivizim i rezervës dhe mobilizim. Pajisjet, furnizimet dhe municionet plotësohen nga bazat industriale lokale, rezervat strategjike dhe nga jashtë. Megjithatë humbjet janë në përputhje me normat historike për operacionet e mëdha luftarake, asnjë vend anëtar evropian i NATO-s (përveç Finlandës) nuk ka plane për një nivel ujku të infuzionit të burimeve në një përplasje të mundshme me Rusinë. Në rast se ky trend vazhdon, luftërat vijuese që Maqedonia e Veriut do t'i udhëhiqte së bashku me aleatët e NATO-s ose më vete, ajo mund të konsumonte tërë ushtrinë e saj. Aftësia për të rigjeneruar njësitë, për të mobilizuar dhe vendosur rezerva, për të evakuuar, trajtuar dhe ridislokuar personelin e plagosur, për të evakuuar, riparuar dhe ri-vendosur pajisjet, kërkohet për të ruajtur fuqinë luftarake gjatë një lufte me viktima të larta. Të gjitha këto procese janë komplekse dhe kërkojnë planifikim të detajuar dhe vendime të marra me kujdes. Më e rëndësishmja këtu është ruajtja e një infrastrukture gjenerimi dhe rigjenerimi të forcës, e aftë për staf, trajnim, mirëmbajtje dhe pajisje për të mbajtur fuqinë luftarake pas humbjeve. Strategjia kombëtare e mbrojtjes duhet të përcaktojë politikat për planifikimin, financimin dhe ndërtimin e mbështetjes institucionale për ruajtjen dhe rindërtimin e forcave brenda mundësive ekonomike, në mënyrë që të sigurohet që shteti dhe interesat e tij jetësore të mbeten të mbrojtura gjatë operacioneve luftarake intensive të gjata.



Aftësia për të mbijetuar si doktrinë: Operacionet luftarake të së ardhmes ka të ngjarë të zhvillohen në një mjedis të inteligjencës, mbikëqyrjes, zbulimit dhe synimeve kinetike të kudogjendura në të gjithë fushën e betejës dhe në shtetin vendas. Jo vetëm përhapja e dronëve me kosto të ulët dhe sistemeve të tjera pa pilot, por edhe fotografia komerciale satelitore, rrjetet sociale, lidhjet e të dhënave me kapacitet të lartë, telefonat inteligjentë dhe inteligjenca artificiale kanë bërë të mundur sjelljen e një niveli të paparë të njeriut, sinjalit dhe burimit të hapur. inteligjenca dhe imazhet në tavolinë disponueshmëria për "korrije" dhe shpërndarja e tyre në kohë reale tek luftëtarët. Kur e gjithë kjo kombinohet me cilësinë, sasinë dhe gamën në rritje të armëve të lira dhe precize, "rrjeta vrasëse" mund të vendoset kudo në fushën e betejës. Në përgjigje të këtyre tendencave, gjenerali Millay deklaroi se Njësitë organizative të luftës duhet

të jenë të vogla, të shtrira në një zonë të madhe, pothuajse të pavarura dhe të vetë-qëndrueshme dhe të afta për lëvizje të vazhdueshme dhe operacione masive periodike me efekte vendimtare. Një mjedis i tillë operativ do të kërkojë komandë të decentralizuar. Udhëheqja e centralizuar mikromenaxheriale nga lart do të jetë joefektive. Ne kemi nevojë për luftëtarë që, përmes përzgjedhjes dhe stërvitjes, do të kenë karakteristika të tilla si shkathtësia, vendimarrja e shpejtë, kreativiteti, puna ekipore e shpërndarë dhe qëndrueshmëria ekstreme në kushtet e luftës së ashpër dhe të dhimbshme dhe izolimit të vazhdueshëm. Atributet e nevojshme për luftën e ardhshme janë: shpejtësia, lëvizja konstante, madhësia relativisht e vogël e strukturës, aftësia për të vepruar në mënyrë vdekjeprurëse dhe operacion i pavarur ose pothuajse i pavarur i vetëqëndrueshëm. Luftëtarët e së ardhmes duhet të përsosin aftësitë e



kamuflimit teknologjik dhe fizik, fshehjes dhe mashtrimit." Nga Strategjia e Mbrojtjes duhet të dalë një analizë e aftësive realisht të arritshme, të prekshme dhe të paprekshme, për të zbutur rreziqet, për të mbijetuar dhe për të operuar në "rrjetin vrasës" që ka të ngjarë të jetë i pranishëm në mjediset e ardhshme luftarake.

Përshtatja si kulturë: Suksesi kërkon përshtatje dhe përshtatja kërkon një kulturë që lejon ndryshime të shpejta institucionale. Siç thuhet në Raportin e Institutit të Shërbimeve Mbretërore të Uniformave (RUSI): "FAU" (Forcat e Armatosura të Ukrainës) ishin konkurrese me kundërshtarin e tyre jo për shkak të pajisjeve superiore në fazat e hershme të luftës, por sepse ato ishin të adaptueshme - veçanërisht në nivelin taktik - dhe sollën shpejt në lojë aftësitë dhe konceptet e reja të operacionit që kapërcejnë disa zona të një cenueshmërie ku rusët kishin një avantazh." Sipas një studimi të Qendrës për Studime Strategjike dhe Ndërkombëtare (CSIS): "Pjesa më e madhe e inovacionit të Ukrainës ka ardhur nga nivelet e ulëta, falë një mjedisi ushtarak që inkurajon dhe u mundëson oficerëve të rangut më të ulët të ndjekin inovacionin." Kjo kulturë e përshtatshmërisë është thelbësore jo vetëm në institucione, por edhe në fushën e betejës. Mjedisi luftarak i ardhshëm do të karakterizohet nga komanda dhe kontrolli i ndërprerë (C2) për shkak të shënjestrim të nyjeve C2 dhe cilësisë dhe sasisë në rritje të sistemeve të luftës elektronike. Siç paralajmëroi gjenerali Millay, "Udhëheqja e centralizuar mikromenaxheriale nga lart do të jetë joefektive" dhe arritja e përshtatshmërisë taktike përmes komandës së misionit është e domosdoshme. Institucionale ose taktike, përshtatshmëria nuk është një koncept abstrakt, por mund të matet përmes kompleksitetit të procedurave,

kohës së nevojshme për të marrë vendime, nivelit të autoritetit në të cilin merren vendimet dhe hapjes ndaj propozimeve për inovacion dhe ndryshim që vijnë nga nivelet më të ulëta. skalone. Mënyra se si i trajtoni udhëheqësit e rinj që janë novatorë dhe kritikë, por të respektueshëm, është një tregues nëse mjedisi është i sigurt për mospajtimin e nevojshëm për të frymëzuar përshtatshmërinë. Përshtatshmëria është e nevojshme tani dhe do të jetë e nevojshme në të ardhmen për të ruajtur aftësitë përkatëse dhe për të minimizuar rrezikun e rënies katastrofike, por të parashikueshme të aftësive. Strategjia e mbrojtjes duhet të kërkojë një sektor të mbrojtjes më të adaptueshëm dhe të identifikojë ato sisteme vendimmarrëse që janë pengesë për përshtatjen e shpejtë dhe t'i synojë ato me politika reformash ose, nëpërmjet angazhimit të përbashkët me autoritetet dhe organet përkatëse, të kërkojë ndryshime në to.

Gatishmëria si etos: Cilado qoftë strategjia e mbrojtjes, koncepti i mbrojtjes, plani i luftës apo plani operacional i vendosjes, asnjëra prej tyre nuk do të ketë sukses pa një forcë të gatshme për të vënë në praktikë dispozitat. Duke supozuar se ukrainasit nuk do të luftonin kundër kryeqytetit ukrainas me një ushtri të dobët, të trajnuar dobët, të pajisur dobët, të udhëhequr dobët dhe në shumë raste pa vullnet për të luftuar, as qëndrueshmëri për të duruar vështirësitë e luftës. Një vendim i tillë sollti rezultate katastrofike. Në mënyrë të ngjashme, ushtria amerikane nuk i kushtoi vëmendjen e duhur gatishmërisë në periudhën e pas Luftës së Dytë Botërore dhe përdori forcat nën supozimin se armiku nuk do të luftonte kundër. Kjo çoi në ndërhyrjen katastrofike në Gadishullin Korean në



korrik dhe gusht të vitit 1950. Ky veprim rezultoi në mijëra të vvarë, të plagosur dhe të kapur, shkatërrim pothuajse total të Divizionit të 24-të të Këmbësorisë të Ushtrisë Amerikane dhe poshtërim për Shtetet e Bashkuara. Për të shmangur një epilog të tillë, drejtuesit nga nivelet më të larta të Ministrisë së Mbrojtjes, deri në nivelin e togave, duhet t'i kushtojnë vëmendje maksimale gatishmërisë luftarake, e cila është një masë e aftësisë së një njësie për të vendosur dhe ekzekutuar me sukses detyrat e caktuara. Gatishmëria luftarake duhet të bazohet në supozimin se njëjësia do të luftojë. Politikat e Ministrisë së Mbrojtjes dhe të ZH-së duhet të kërkojnë ndershmëri në gatishmërinë e raportimit, të parë nga këndvështrimi i standardeve të matshme dhe të prodhojnë njësi të trajnuara, të gatshme dhe kohezive të gatshme dhe të certifikuar për vendosje operacionale. Praktika e gabuar e krijimit të njëjësive "ad hoc" me individë dhe pajisje të sjella nga e gjithë ushtria për operacionet e NATO-s duhet të përfundojë dhe të zëvendësohet nga gatishmëria e njëjësive së menaxhuar. Menaxhimi i gatishmërisë së forcave në kushtet e burimeve të kufizuara do të jetë një detyrë e përhershme dhe thelbësore e Ministrisë së Mbrojtjes që duhet të institucionalizohet dhe të mbështetet nga politikat e duhura bashkëpunuese, strukturat dhe proceset e personelit. Nga Strategjia Kombëtare e Mbrojtjes duhet të dalin politika që do ta ngrënë gatishmërinë luftarake në nivelin e një detyre të shenjtë dhe të përhershme të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Shtabit të Përgjithshëm.

Përgjegjësi, autorizime, llogaridhënie dhe financim: Strategjia e mbrojtjes nuk do të jetë një pikënisje efektive për përshtatje nëse nuk specifikon mekanizmat e zbatimit. Aktivitetet e analizës,

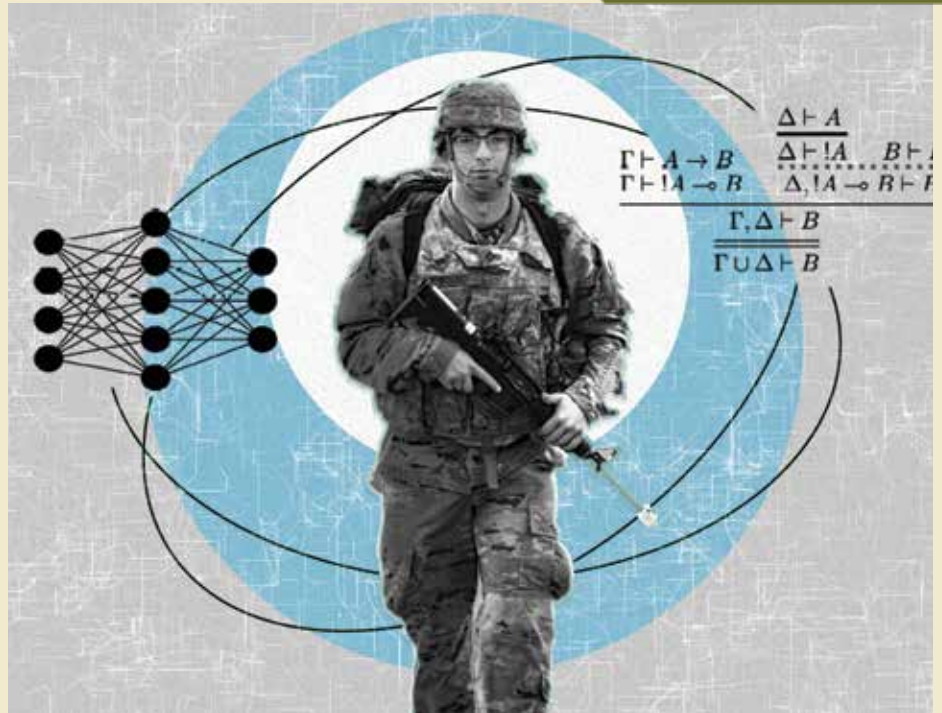


formulimit dhe zbatimit të politikave që do të kryhen në mbështetje të objektivave të Strategjisë së Mbrojtjes duhet t'i caktohen qartë një zyre specifike me kompetencë parësore, e cila zyrë duhet të marrë kompetenca dhe financime shtesë për të mund ta kryejë atë jashtë politikës në praktikë. Duhet të ekzistojë një mekanizëm llogaridhënie për të monitoruar, vlerësuar dhe zbatuar ndryshimet e nevojshme të politikave dhe për të ndërmarrë veprime të bazuara në politika nëse progresi konsiderohet i pakënaqshëm. Ministria e Mbrojtjes duhet të vlerësojë në nivel vjetor zhvillimin e arritur të aftësive të reja sipas datave të përcaktuara më parë si afate dhe të vlerësojë gatishmërinë aktuale sipas standardeve të matshme të vendosura për staf me resurse njerëzore dhe materiale, trajnime dhe mirëmbajtje, por edhe të vënë në mënyrë të drejtpërdrejtë korrelacionin e korigjimeve me Planin Afatmesëm për Zhvillimin e Kapaciteteve ose me udhëzimet buxhetore vjetore.

Konkluzë: MM dhe SHP duhet të ndërmarrë përpjekje formale për të analizuar dhe diskutuar këto tema për të përcaktuar kornizën për një Strategji të re, të përditësuar të mbrojtjes. Struktura e forcës së vogël në dispozicion e Maqedonisë së Veriut dhe përkushtimi i vendit ndaj udhëzimeve të NATO-s për sigurimin e burimeve të mbrojtjes ofrojnë një mundësi për të ndërtuar një sektor mbrojtës elastik dhe të adaptueshëm dhe një forcë luftarake profesionale, të trajnuar mirë, të aftë teknologjikisht dhe të fuqizuar që mund të mbijetojë dhe të ketë sukses në kushte të operacioneve luftarake intensive dhe të decentralizuara. Rruga drejt arritjes së këtij objekti fillon me Strategjinë Kombëtare të Mbrojtjes.

George Swift

(Autori është kolonel në pension i ushtrisë amerikane dhe ekspert në planifikimin dhe vendimmarrjen ndërinstitucionale, stabilizimin e zonës së konfliktit dhe integrimin në NATO. Aktualisht është i angazhuar me kontratë si këshilltar i Kryeministrit të RMV-së për Strategjinë e Sigurisë Kombëtare dhe si këshilltar i Sekretarit të Mbrojtjes të RMV-së për Strategjinë e Mbrojtjes, si pjesë e Programit të Reformës Globale të Mbrojtjes që menaxhohet nga Departamenti Amerikan i Shtetit. Të gjitha mendimet e shprehura në këtë dokument janë të autorit dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e Qeverisë së Shteteve të Bashkuara ose të Qeverisë së Maqedonisë së Veriut)



Përparësia e informimit

Intelegjenca Artificiale pa dyshim gjen gjithnjë e më tepër një përdorim të gjerë në shumë segmente të jetës shoqërore, sidomos në sektorin e mbrojtjes dhe sigurisë ku hulumtohen të gjitha aspektet dhe mundësitë për përdorimin e kësaj teknologjie për të shfrytëzuar aplikacionet ushtarake. Armata e SHBA-së viteve të fundit e aplikon konceptin e "përparësive informative" me anë të të cilit ushtarët do të jenë të aftë të marrin vendime dhe të veprojnë më shpejt nga kundërshtarët e tyre, ku llogaritet se inteligjenca artificiale është çelësi që strategjia të bëhet një realitet.

Maria Baret, gjeneral-nënkolonel, komandant i Komandës për Mbrojtje Kibernetike, në ngjarjen që u organizua nën patronazhin e AUSA (Association of the United States Army) ka deklaruar „intelegjenca artificiale ka potencialin më të lartë që me të vërtetë të bëhen ndryshime, por gjithashtu, e njeja paraqet edhe një sfidë shumë reale". Gjenerali Matheu Isley, zëvendës këshilltari kryesor për operacione informative pranë zyrës së nënsekretarit të mbrojtjes së SHBA-së, sa u përket përfitimeve nga inteligjenca artificiale dhe konceptit të përparësive së informacionit, ka deklaruar se nevojitet që paraprakisht të bëhet një kombinim i mirë i efekteve të ndryshme informuese, në mënyrë që të krijohen sinergjitë e dëshiruara për operacionet tona. Megjithatë, gjenerali

Isley është më meritori për formimin e grupit operativ të inteligjencës artificiale në Armatën e SHBA-së në vitin 2019. Gjenerali më tej sqaron se me aplikimin e sistemeve në kuadër të inteligjencës artificiale në Armatë, paraprakisht nevojitet të grumbullohen dhe vlerësohen të gjitha të dhënat e nevojshme dhe të njejtat të përdoren për krijimin e modeleve të inteligjencës artificiale, e më pas të provohen modelet gjegjëse, për të parë se sa ato janë efikase. "Shërbimet momentalisht janë duke kryer një punë të jashtëzakonshme në grumbullimin e të dhënave, por gjithnjë ka shumë hapësirë për përmirësimin e efikasitetit në grumbullimin e të njejtave", thotë gjenerali Isley. Modelet duhet të krijohen shumë shpejt dhe të parakualifikohen, në mënyrë që të mund të përmirësohen kushtet dhe mundësitë në Armatë. Gjenerali në fund ka konkluduar që megjithatë, njerëzit do të jenë ata që do t'a trajnojnë inteligjencën artificiale deri në atë pikë, kur me siguri do të mund të mbështetemi në te, në shumicën e misioneve të Armatës. Për vitin fiskal 2024, Armata e SHBA-së kërkon 283 milion dollarë amerikanë për zhvillimin e inteligjencës artificiale dhe për mësimin makinerik, që do të përfshijnë edhe fonde hulumtuese dhe zhvillimore për autonomi të fuqizuar dhe për eksperimentim.

Mr. Zorica Stojkova



Nën flamurin e OKB-së

Mbrojtja e popullatës civile në operacionet paqësore (4)

Rolet dhe përgjegjësitë

Gjatë kryerjes së një misioni paqeruajtës të OKB-së me mandatin e Mbrojtjes së Civilëve (MC), roli dhe përgjegjësitë në lidhje me zbatimin e mandatit i janë caktuar të gjithë personelit civil dhe të uniformuar, duke përfshirë menaxhmentin e lartë në selinë e OKB-së të përfshirë në mision. Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së (SP) është përgjegjës individualisht dhe Sekretariati i OKB-së institucionalisht ndaj organeve politike të OKB-së për zbatimin efektiv të mandateve në operacionet paqeruajtëse të OKB-së. Në nivelin strategjik, drejtuesit politikë në selinë e OKB-së, së bashku me drejtuesit ushtarakë në komandat e misionit, mbajnë përgjegjësi në

veprimet e tyre, por janë gjithashtu përgjegjës për sigurimin e kushteve për të gjithë personelin e përfshirë në mision, të cilët mbajnë pjesën e tyre. përgjegjësinë. Rezoluta 2436 (2018) e Këshillit të Sigurimit ofron një kornizë politike gjithëpërfshirëse dhe të integruar që përcakton standarde të qarta për vlerësimin e të gjithë personelit civil dhe të uniformuar të OKB-së të përfshirë drejtpërdrejt ose tërthorazi në operacionet paqeruajtëse, duke përfshirë me mandat të OKB-së.

Shefi i Misionit është përgjegjës para SP për zbatimin e mandatit të misionit, duke përfshirë mandatin e tij për MC. Ai ia delegon përgjegjësinë përkatësisht vartësve hierarkikisht, stafit drejtues dhe komandues, për të garantuar llogaridhënie dhe kryerje proaktive dhe efektive të përgjegjësive të tyre

në zbatimin e mandatit. Personeli nga kontingjentet ushtarake kombëtare ose forcat policore pritet të kryejë mandatin e misionit me përgjegjësi, efikasitet dhe profesionalizëm. Vlerësimet e komandave dhe stafeve paqeruajtëse kryhen në përputhje me një procedurë operacionale specifike, të përcaktuara nga Departamenti i Operacioneve Paqeruajtëse të OKB-së (DPO). Përgjegjësitë e drejtuesve politikë dhe të drejtuesve ushtarakë në zbatimin e mandateve të MC-së janë:

- marrja e të gjitha veprimeve të nevojshme, duke përdorur mjetet e nevojshme dhe në dispozicion dhe duke përdorur autoritetin e tij për të siguruar zbatimin proaktiv, të koordinuar dhe efektiv të mandateve të MC;
- kontrolli i qëllimeve dhe detyrave të përcaktuara për MC-në, bazuar në planet

strategjike të misionit, në planet e punës së vartësve të tij;

- planifikimi i trajnimeve dhe ushtrimeve teorike dhe praktike për MC-në, për stafin në mision;

- kontrolli i raporteve të reagimit të papërshtatshëm të paqeruajtësve për MC, raportuar dhe hetuar në përputhje me procedurat në fuqi;

- harmonizimi i aktiviteteve në terren me politikën për respektimin e të drejtave të njeriut dhe krijimi i proceseve për krijimin e kushteve për zbatimin e kësaj politike;

- kontrolli i zbatimit të mandatit të misionit për KSH, i cili i referohet kërcënimeve për jetën e grave dhe fëmijëve. Trajnimi për aktivitetet dhe kryerja e detyrave për MC-në duhet të jetë i vazhdueshëm, duke përfshirë përmes analizave të rregullta pas veprimit dhe vlerësimit të mësimave të nxjerra. Raportet për detyrat e kryera të komandantëve dhe shefave të departamenteve brenda misioneve duhet të përmbajnë gjithashtu konkluzione për suksesin e MC-së në terren.

Në rastet e vrasjeve ose kur ka civilë të ekspozuar ndaj dhunës fizike (përfshirë dhunën seksuale), në afërsi të një baze të OKB-së, ose në një situatë ku forcat paqeruajtëse nuk kanë reaguar brenda mundësive të tyre, duhet të kryhet një hetim për Periudha sa më e shkurtër, për të identifikuar dobësitë dhe mangësitë në sistemin e mbledhjes, analizës dhe koordinimit të informacionit për nevojat e misionit. Një hetim i plotë, duke përfshirë një bord hetimor, fillon në rast të shkeljes së Rregullave të Angazhimit (Rules of Engagement - ROE) apo Direktivave për Përdorimin e Forcës (Directives on the Use of Force - DUF) që kanë të bëjnë me MC. Pas çdo vlerësimi apo hetimi, duhet të merren masa për të eliminuar dobësitë dhe mangësitë, në mënyrë që të shmangen përsëritjet e gabimeve dhe të përmirësohet reagimi i paqeruajtësve ndaj MC.

Përgjegjësitë e komandantëve të formacioneve luftarake të forcave paqeruajtëse në zbatimin e mandateve për MC:

- zbatimi i strategjisë dhe planeve operacionale të formacioneve luftarake për realizimin e detyrave në lidhje me MC-në, në konsultim dhe bashkërendim me përbërësit përkatës të misionit;

- harmonizimin e urdhrave dhe akteve ndaj vartësve të tyre me direktivat dhe udhëzimet e marra për zbatimin efektiv të mandatit të MC dhe kontrollin e planeve të MC të komandantëve të sektorëve;

- ndarja efektive e burimeve për ekzekutimin e detyrave për MC;

- kontrollimi i gatishmërisë luftarake të kontingjenteve të uniformuara të OKB-së për kryerjen e detyrave të caktuara dhe eliminimi i dobësive dhe mangësive në lidhje me MC;



- kryerja e kontrolleve periodike të trajnimit të njëjësive vartëse në përbushje të procedurave të përcaktuara standarde të funksionimit (PPS);

- në kuadër të koordinimit të aktiviteteve në terren, së bashku me kreun e kontingjentit të policisë, pjesën civile të misionit dhe të gjithë aktorët e lidhur me zbatimin e mandatit të MC-së, organizojnë trajnime, simulime dhe ushtrime sipas skenarëve të MC;

- organizon zbatimin e masave parandaluese proaktive, si dhe masat e reagimit bazuar në një sistem paralajmërimi të hershëm;

- siguron ndjekjen e rasteve të shkeljeve të të drejtave të njeriut nga forcat e sigurisë së vendit pritës, duke i kërkuar përgjegjësi shkelësit e ligjit, në koordinim të ngushtë me komponentët e të drejtave të njeriut dhe këshilltarët e lartë të misionit për mbrojtjen e fëmijëve dhe grave.

Në përputhje me rregullat, rregulloret dhe procedurat përkatëse të OKB-së, një

gamë e gjerë procesesh administrative, masash ligjore dhe pasojash zbatohen në rast të kryerjes së dobët të detyrave ose sjelljes së keqe në lidhje me zbatimin e mandatit të MC nga personeli civil ose i uniformuar. Çdo situatë e lidhur me MC që përfshin shkelje të supozuara, duke përfshirë shkeljet e ROE ose DUF, duhet të shqyrtohet veçmas dhe stafi i OKB-së të udhëzohet për të përcaktuar nevojën për hetim shtesë dhe të veçantë të sjelljes së pahijshme të supozuar në përputhje me procedurat në fuqi. Në kuadër të zbatimit të mandatit dhe për kontrollin e masave të planifikuara për MC në një operacion paqëje, caktohet një këshilltar i lartë për MC. Ai kryen një rol këshillues, koordinues, monitorues dhe raportues, duke u angazhuar në aktivitetet e komponentëve të misionit, duke përditësuar vlerësimet e kërcënimeve civile, duke krijuar struktura për koordinimin e MC-së dhe duke zhvilluar një strategji MC brenda misionit.

M.S.



Sistem i avancuar teknologjik për mbikqyrjen dhe kontrollin e hapësirës ajrore (AirDef)

Kompania „Indira“ ofron një zgjidhje të integruar për një sistem të mbrojtjes ajrore, i cili lejon planifikimin dhe menaxhimin për të garantuar mbikëqyrjen dhe kontrollin e hapësirës ajrore, si dhe për të ruajtur sovranitetin kombëtar të hapësirës ajrore nën juridiksionin e Forcave Ajrore dhe Hapësinore Spanjolle. Sistemet e projektuara dhe të prodhuara nga kompania „Indra“ përfshijnë radarët e mbikëqyrjes 3D të hapësirës ajrore dhe sistemet e komandës dhe kontrollit me projektimin dhe integrimin e sistemeve komplekse të komunikimit për t’iu përshtatur nevojave specifike të klientit. Kompania përfshin një gamë të gjerë radarësh që mbulojnë të gjitha llojet e nevojave të mbrojtjes ajrore dhe të mbikëqyrjes, në mënyrë që të përballen me të gjitha kërcënimet e mundshme aktuale dhe të ardhshme. Kompania spanjolle „Indira“ planifikon të modernizojë të gjitha qendrat e

Bashkëpunimi i kompanisë „Indra“ me Ministrinë e Mbrojtjes së Spanjës dhe me Forcat Ajrore dhe Hapësinore Spanjolle gjatë disa dekadave është një histori e ndërsjellë e suksesit. Me projektin e ri dhe bashkëpunimin e mëtejshëm, Ministria e Mbrojtjes është duke u mbështetur edhe një herë në zgjidhjet e veta zhvillimore siç bëri në fund të viteve të ’90-ta me sistemin IARS, i cili aktualisht është në funksionim në qendra të caktuara të aviacionit

aviacionit të Forcave Ajrore Spanjolle dhe Forcave Hapësinore me sistemin e saj të avancuar të teknologjisë AirDef. Radari „Lanza 3D“ i jep Spanjës një nga sistemet më të fuqishme të mbrojtjes ajrore në botë. Ministria e Mbrojtjes e Spanjës ka dhënë një projekt për të modernizuar dhe përmirësuar qendrat e saj të komandës, mbikëqyrjes, identifikimit dhe kontrollit, të nevojshme për të luftuar kërcënimet e mundshme ndaj hapësirës ajrore të vendit. Si pjesë e marrëveshjes, Indra do të pajisë qendrat në Torrejon, në Madrid,

Zaragoza dhe Gando në Gran Canaria, si dhe Qendrën e Trajnimit të Komandës dhe Kontrollit me sistemin e saj të komandës dhe kontrollit të gjeneratës së re, të njohur si AirDef. Sistemi ofron mbulim të plotë të mbikëqyrjes ajrore, duke përfshirë planifikimin e misionit, si dhe ekzekutimin e të gjitha llojeve të operacioneve ajrore. Pajisjet e tilla janë thelbësore për vendin, sepse ky modernizim i qendrave, i cili për herë të parë përfshin mbrojtjen kundër raketave dhe radarët e rinj dhe më të avancuar 3D, do të forcojë statusin e Spanjës

si një vend me një nga raketat më të integruara kundër raketave. sistemet e mbrojtjes në botë dhe lider global në këtë fushë. Mbështetja do të zbatohet për të gjitha nivelet në fushën e komandës dhe kontrollit, pra nga planifikimi (niveli JFAC/AOC) deri në ekzekutimin e operacioneve ajrore (niveli ARS). Sistemi AirDef është tashmë funksional në disa vende të botës. Ai është projektuar për të përmbushur edhe kërkesat operacionale të komandës ajrore dhe kontrollit të NATO-s, gjegjësisht për të lehtësuar kontributin në Sistemin e Integruar të Mbrojtjes Ajrore dhe Raketore të Aleancës (NATINAMDS). Kjo siguron misionin e saj thelbësor dhe të përherëshëm në kohë paqeje, në kushte krize dhe konflikti, me qëllim mbrojtjen e territorit, popullatës dhe forcave të Aleancës nga çdo kërcënim apo sulm nga ajri, pra një sulm me raketë balistike. Kompania „Индра“beson se plotësimi i këtyre kërkesave dhe pozicionimi me një nga sistemet më të avancuara që vepron në vendet e NATO-s hap mundësinë që kombet e tjera të adoptojnë këtë teknologji në përputhje me vendimin e Ministrisë së Mbrojtjes spanjolle. Ky sistem „Indra“ përfshin teknologjitë dhe arkitekturat më të fundit të softuerit dhe harduerit që përmirësojnë bashkimin e sensorëve, kryejnë gjenerimin e imazheve ajrore dhe menaxhimin e luftës ajrore dhe raketore në kohë reale. Ky sistem u nevojitet operatorëve që marrin vendime nëpërmjet ndërfaqeve grafike të avancuara, të pozicionuara gjeografike dhe të konfigurueshme. Ekziston edhe integrimi ndërmjet entiteteve operacionale të lidhjeve taktike më të avancuara të NATO-s, si për shembull: Link 16, JREAP, Link 22 dhe VMF. Ndërveprueshmëria është e garantuar edhe me ato sisteme që kanë qenë në përdorim gjatë dekadave të fundit, si: Link 1, Link 11B dhe Link 11A, të cilat janë gjithashtu të integruara në zgjidhjen e „Индра“-s.

Projekti i Ministrisë së Mbrojtjes së Spanjës parashikon zbatimin e një zëri përmes sistemit të komunikimit dhe menaxhimit në distancë të lidhjeve më moderne të radios tokësore dhe ajrore. Për më tepër, fleksibiliteti dhe disponueshmëria maksimale janë të garantuara dhe një arkitekturë e re është futur për të mundësuar certifikimin e sigurisë për menaxhimin e veçantë të informacionit të klasifikuar dhe të paklasifikuar midis operatorëve, avionëve dhe qendrave. Zbatimi i sistemit AirDef në Qendrën e Operacioneve Ajrore në Torreon pritet gjithashtu të sigurojë aftësi të mbrojtjes nga raketat balistike. Ky është rezultat i integritit të sensorëve



(radarëve) dhe të dhënave taktike që lidhen me sistemet e armëve antiraketë. Sistemi ofron një mjet ndërveprues për Qendrën e Operacioneve Ajrore për gjenerimin e ATO (Air Tasking Order) dhe ACO (Air Space Control Order), të cilat janë të një rëndësie parësore për planifikimin dhe ekzekutimin e operacioneve ajrore. Projekti plotësohet me sigurimin e një qendre të mirëmbajtjes së softuerit, kyç për konceptin e mbështetjes logjistike autonome të njësive në fushën e komandës dhe kontrollit ajror. Sa më sipër përfaqëson një kopje të arkitekturës së softuerit dhe harduerit dhe lehtëson mirëmbajtjen e pastrimit të sigurisë, kontrollin e konfigurimit, gjenerimin e paketave të reja softuerike, si dhe ekzekutimin e testeve të ndryshme. Ky projekt pritet të forcojë pozicionin e Indrës si një nga kompanitë më të avancuara inxhinierike teknologjike e fokusuar në mbrojtjen e Evropës dhe botës. Sistemi AirDef lejon evolucionin, në dre-

jtimit të rritjes së kapacitetit në mënyrë modulare (për të lejuar shtimin e qendrave të reja, serverëve, komunikimeve dhe stacioneve të punës), gjeneron evoluimin e aftësive në përputhje me kërkesat e reja operacionale të njësive dhe lejon integrimin me sisteme të tjera (për shkak të arkitekturës së sistemit të hapur dhe përdorimit të ndërfaqeve standarde të njohura). Ai gjithashtu plotëson kërkesat më komplekse të akreditimit në fushën e sigurisë kibernetike, si dhe konfidencialitetin dhe integritetin e të dhënave. E rëndësishmja, sistemi kombinon si inteligjencën ashtu edhe të dhënat nga burime të tjera për të ofruar një pamje të integruar të situatës së hapësirës ajrore. Si një zhvillim revolucionar, spikat në veçanti sistemi Anti-RPAS me shumë sensorë, i cili mund të integrohet me sistemet e mbrojtjes ajrore për të përmirësuar mbrojtjen e bazave ushtarake dhe infrastrukturës kritike nga sulmet me dron.

Dragan Pavlovski





Pasojat e luftës në Ukrainë

Për luftën në Ukrainë, një gjë është e qartë dhe ekziston vetëm një opsion për demokracinë perëndimore, dhe ajo është që axhenda e Putinit duhet të mposhtet dhe populli ukrainas të fitojë luftën. Shumë liderë të botës së lirë pajtohen se kjo nuk është një luftë e popullit rus, por se kjo është një luftë e sundimit autoritar të Putinit dhe elitave të tij kundër botës demokratike dhe të lirë dhe demokracisë në Ukrainë.

Aktualisht është pothuajse e pamundur të pretendojmë se jemi në gjendje të shqyrtojmë të gjitha aspektet ose pasojat e tronditjes globale të shkaktuar nga vendimi i Putinit për të nisur një pushtim të Ukrainës. Do të duhet kohë për të përcaktuar pasojat e luftës. Gjithashtu, nuk mund të parashikojmë me siguri se si do të zhvillohet situata në terren në vitin 2023. Megjithatë, ajo që ne mund të supozojmë tani janë disa nga implikimet që vendet dhe bota po ndiejnë intensivisht si rezultat i luftës në Ukrainë.

Ka shumë skenarë dhe parashikime se si do të përfundojë kjo luftë. Rezultati i luftës nuk mund të parashikohet me siguri. Është gjithashtu e paqartë se si do të evoluojë kjo luftë në fushëbetëjë këtë vit. Kjo situatë ndërlikohet edhe nga retorika e intensifikuar bërthamore e Putinit dhe veprimet e ushtrisë ruse pranë termocentraleve bërthamore në Ukrainë

Duke e respektuar parimin Chatham House, Ekspertët shqyrtojnë ndryshimet dhe vlerësojnë pasojat e luftës së Rusisë kundër Ukrainës. Ajo që priten janë ndryshime të përkohshme në aleancat gjeopolitike dhe në siguri, ndryshime në furnizimin me energji dhe energji, si dhe implikime shtesë në flukset ekonomike dhe bankare. Pyetja është nëse këto ndryshime do të jenë afatgjata apo jo. Ky supozim pasohet nga parashikimi 100-vjeçar i STRAFORT-it, i cili parashikon se lufta mund të ketë një ndikim të rëndësishëm në realitet me projeksione të reja gjeostrategjike. Kjo do të thotë se ka një riorganizim të grupit

udhëheqës të kombeve që mbështesin Ukrainën, mbështetësve të vegjël të





qartë të Ruisë dhe grupit të barabartë nga distanca e mëparshme. Megjithatë, grupi me ndikim i shteteve që qëndrojnë mënjane është grupi që do të projektojë rrugën e realitetit të ri gjeopolitik që do të vijë.

Shumë nga fqinjët e Ruisë duket se kanë qenë korrektë në analizat e tyre për kërcënimin ndaj sigurisë së tyre, të paraqitur nga ambiciet rajonale të Moskës. Pak faktorë në realitet mund ta ndryshojnë këtë qëndrim të Ruisë aktualisht. Një gjë është e sigurt, se masat dhe sanksionet që BE-ja ndërmoi për të kufizuar blerjet e gazit dhe naftës ruse ndikuan në uljen e ndikimit politik të Ruisë në Evropë (Jenkins, 2023), si dhe në izolimin e Moskës nga Evropa. Minakov dhe të gjithë, 2023). Është gjithashtu e vështirë të thuhet nëse Perëndimi do të rivendosë marrëdhëniet e "pasluftës" me Rusinë siç ishin përpara pushtimit të Ukrainës. Sipas parashikimeve të George Friedman, si rezultat i pakësimit të

ndikimit rus, lind një mundësi e re për aspiratat e vjetra për promovimin e aktorëve të rinj rajonalë në Evropë. Kjo do të thotë se ndërsa viti përparon dhe secila luftë mbyllet nga një traktat paqeje i ndjekur nga një konflikt hipotetik i ngrirë, do të ketë një fund të armiqësive, ndarjeve dhe negociatave se si të vazhdohet, por jo më shumë punë se zakonisht. (Freedman, 2010).

Pandemia ishte një tregues i shkëlqyer që nxori në pah dobësitë në zinxhirët e furnizimit, ndërsa pasojat ekonomike nga lufta në Ukrainë nxorën në pah rreziqet shtesë në një sistem të tillë. Globalizimi nuk ka vdekur dhe prodhimi dhe tregtia botërore do të vazhdojnë të zhvillohen dhe të zhvillohen më tej. E reja është se mjedisi i ri gjeopolitik do të ndikojë në vendimmarrjen e ardhshme të korporatave për të investuar në shtete jodemokratike dhe me rrezik të lartë. Kursimet e kostos do të shqyrtohen më në detaje në lidhje me aktin e rrezikut nga refuzimi. Deglobalizimi nënkupton çmime më të larta, të paktën në afat të shkurtër, duke përfshirë presionet inflacioniste (Jenkins, 2023).

Një efekt tjetër i luftës është se ajo përshpejtoi zbatimin e shumë proceseve "të fjetura" si në NATO ashtu edhe në BE. Lufta në Ukrainë ka përforcuar angazhimin e Evropës për rritjen e shpenzimeve të mbrojtjes. Në vitin 2023, dy të tretat e anëtarëve të NATO-s kanë arritur premtimin e Samitit të Uellsit të vitit 2014 për të investuar 2% të PBB-së në mbrojtje, nga të cilat të paktën 20% do të ndahen për procurimin e pajisjeve të reja

kapitale dhe kërkimin dhe zhvillimin. Prodhuesit e mëdhenj të mbrojtjes përfitojnë më shumë nga investime të tilla (Trismpioti, 2023). Mbetet një pyetje e hapur nëse prodhuesit mund të rrisin prodhimin e pajisjeve ushtarake për të përmbushur kërkesat e vendeve për pajisje ushtarake dhe municione që janë intensifikuar veçanërisht me luftën në Ukrainë.

Në thelb, lufta përshpejtoi gjërat që ishin "të pamendueshme" para se të ndodhte. Pushtimi rus përforcoi qasjen doktrinare ndaj politikës parandaluese të NATO-s. Në të njëjtën kohë, Aleanca forcoi vendosjen dhe vigjencën e saj në Evropën Lindore, në Finlandë dhe në Suedi. Këto dy vende shfrytëzuan mundësinë historike dhe iu bashkuan anëtarësimit në NATO për të shmangur antagonizmin e Ruisë. Gjithashtu, mbështetja e SHBA-së për NATO-n është "çimentuar" nga mbështetja e demokratëve dhe republikanëve. Një gjë është e sigurt, se "suksesi" në Ukrainë do të forcojë Aleancën (Jenkins, 2023). Shtetet anëtare të NATO-s po investojnë me shpejtësi në aftësitë mbrojtëse të Aleancës për të forcuar parandalimin kundër Ruisë. Situata aktuale praktikisht rikrijon ndarjen e epokës së Luftës së Ftohtë globalisht në shumë fusha shqetësuese, me Rusinë në një disavantazh të madh (Jenkins, 2023), sepse nuk kontrollon më hapësirën më të gjerë të bllokut sovjetik, ish-anëtarët e të cilat tani janë anëtarë të BE-së dhe NATO-s.





Samiti i NATO-s në Vilnius, Ukraina dhe kufijte e sigurisë

Sipas ministrit të Jashtëm ukrainas Kuleba, Ukraina është në pozicionin më të mirë për të stabilizuar krahët lindorë të NATO-s. Në këtë kuadër është edhe komunikata përfundimtare e Samitit të NATO-s që u mbajt në periudhën 11-12 korrik, e cila konfirmoi vendimin e Bukureshtit në vitin 2008 që është për pranimin e Ukrainës si anëtare "kur aleatët të bien dakord dhe të përmbushen kushtet". Vetë "kushtet" nuk janë të përpunuara plotësisht, duke lënë të hapur mundësinë që aleatët mund të mos pajtohen nëse të gjitha "kushtet" janë përmbushur, njësoj me mundësinë që Hungaria dhe Turqia kishin për anëtarësimin e shpejtë të Suedisë, duke zgjatur statusin e Ukrainës jashtë të NATO-s dhe duke vënë në pikëpyetje vetë qasjen. Kjo

Në prill të 2023 Dmytro Kuleba, ministri i jashtëm i Ukrainës, shkroi një artikull në Foreign Affairs me titull: "Pse NATO duhet t'a bashkangjitetë Ukrainën", në të cilin ai tha se samiti i NATO-s në Vilnius duhet të ofrojë një "deklaratë të qartë me shkrim" dhe "plan, duke i hapur rrugën pranimit të Ukrainës". NATO-s, e cila përfundimisht do të çonte në një vendim për këtë çështje në samitin e 75-vjetorit të Aleancës në Washington në vitin 2024

është arsyeja pse presidenti Zelenski shprehu zemërimin e tij për paqartësinë: "Është e paprecedentë dhe absurde kur nuk caktohet asnjë afat kohor as për ftesën, as për anëtarësimin e Ukrainës, ndërsa në të njëjtën kohë shtohen formulime të paqarta për "kushtet", madje edhe për ftesën e Ukrainës". Megjithatë, kjo duhet kuptuar si një përgjigje impulsive, duke demonstruar

zhgënjim të kuptueshëm, dhe ky tekst nga një distancë kohore kërkon të vlerësojë rëndësinë e Samitit të Tryezës së Rumbullakët, veçanërisht implikimet e tij për trajektoret alternative të ardhshme të Ukrainës, duke përfshirë garancitë e sigurisë. Komunikata e Samitit vë në dukje normalizimin e përpjekjeve të mbrojtjes dhe parandalimit të NATO-s, duke

përfshirë bisedimet për Forcën e saj të Gatishmërisë së Lartë dhe adresimin e sfidave buxhetore dhe të gatishmërisë. Siç theksoi Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s Stoltenberg, zhbllokimi i pranimit të Suedisë në NATO (për të qenë anëtar i 32-të), është bërë "një ndryshim i lojës për sigurinë evropiane dhe do të sigurojë një mburojë të pandërprerë nga Balltiku në Detin e Zi". Shtetet e Bashkuara synojnë të vazhdojnë me shitjen e premtuar prej 20 miliardë dollarësh të avionëve luftarakë "F-16" në Turqi. Me sa duket, është mbi këtë bazë që presidenti Recep Tayyip Erdoğan ka arritur në përfundimin se përfitimet e anëtarësimit në NATO dhe Perëndim tani peshojnë më shumë se kostot e një vetoje (edhe pse nuk duhet kuptuar se ai nuk do të kthehet në rolin e tij të njohur të "prishësit" në të ardhmen, nëse ai vendos se diçka është në interesin e tij). Komunikata, gjithashtu u ndal edhe te Kina, por jo si kundërshtar: „Ne duhet të vazhdojmë të angazhohemi me Pekinin për të adresuar sfidat e sotme globale, duke përfshirë përhapjen bërthamore dhe ndryshimin e klimës. Në të njëjtën kohë, Kina duhet të përdorë ndikimin e saj të konsiderueshëm mbi Rusinë për t'i dhënë fund luftës së saj të paligjshme në Ukrainë. Megjithatë, deri më tani, Pekini nuk e ka dënuar agresionin e Moskës dhe në vend të kësaj po rrit bashkëpunimin e tij ekonomik, diplomatik dhe ushtarak me Rusinë. Partnerët Indo-Paqësor të NATO-s – Australia, Zelanda e Re, Republika e Koresë dhe Japonia – ishin gjithashtu pjesëmarrës në Samit: „ Indo-Paqësori është i rëndësishëm për NATO-n, duke pasur parasysh se zhvillimet në atë rajon mund të ndikojnë drejtpërdrejt në sigurinë euro-atlantike“.

Marrëdhëniet NATO-Ukrainë janë zgjidhur jo vetëm nëpërmjet një angazhimi ndaj politikës së NATO-s "të dyerve të hapura", por gjithashtu duke hequr kërkesën për një Plan Veprimi formal të Anëtarësimit (MAP) për Aleancën, i cili përfaqëson një qasje të shpejtë pasi ato të përmbushen. "kushtet" që lidhen me qeverisjen e mirë dhe politikat kundër korrupsionit. Komisioni NATO-Rusi është përmirësuar në një këshill të ri, NATO-Ukrainë, i krijuar si një mekanizëm konsultimi dhe forum ku NATO dhe Ukraina "takohen si të barabartë" për të diskutuar objektivat strategjike. Por duket se nuk është një organ që do të vlerësojë kushtet që do të duhej të plotësonte Ukraina për t'u bërë anëtare. Ukraina ka filluar gjithashtu një proces negociatash për

të zyrtarizuar dhe siguruar "angazhimet dhe marrëveshjet afatgjata dypalëshe të sigurisë "me anëtarët e G-7 pasi "mbron sovranitetin dhe integritetin territorial, rindërton ekonominë e saj, mbron qytetarët e saj dhe ndjek integrimin në euroatlantik". Në këtë drejtim, janë identifikuar objektivat strategjike politike. Ukraina duhet të përcaktojë përzierjen e aftësive, bazës industriale, trajnimit, ndarjes së inteligjencës dhe iniciativave kibernetike dhe të tjera që do t'i mundësojnë asaj të pengojë agresionin e ardhshëm rus. Për më tepër, stabiliteti ekonomik i Ukrainës duhet të jetë elastik, duke krijuar kushte që promovojnë prosperitetin dhe sigurinë e saj ekonomike dhe energjetike. Në të njëjtën kohë, mbështetje teknike dhe financiare duhet t'i ofrohet Ukrainës për të përmbushur nevojat e saj imediate dhe për të inkurajuar reforma efektive dhe ndërtimin e qeverisjes së mirë që do të lehtësojë integrimin e saj

euroatlantika.

Në një vlerësim pas Samitit, mund të identifikohen katër opsione kryesore të zhvillimit. Së pari, ndërsa pritjet e Ukrainës për një anëtarësim të shpejtë të shkallëzuar në NATO mund të jenë "grali i tyre i shenjtë", politika është "arti i së mundshmes" dhe në realitet është përtej kufijve të asaj që mund të arrihet, nuk ka konsensus aktual midis 31 aleatëve për të pranuar Ukrainën në NATO. Por pavarësisht kësaj, rezultatet e Samitit i tejkalojnë pritjet. Pëlqimi i Turqisë për anëtarësimin e Suedisë në NATO është një "fitore" e papritur në NATO dhe një tronditje për Rusinë. Frustrimi i shprehur i Presidentit Zelensky "mund të kuptohet si performues, sepse ai është në gjendje të "mobilizojë viktimën" për efektin më të mirë. Zhgënjimi i tij është padyshim edhe një emocion i vërtetë, por mund të jetë edhe një strategji sipas parimit "të kërkosh më shumë se





sa shpreson të marrësh për të marrë atë që dëshiron". Zelensky e detyron Perëndimin të përdorë "jo" për të optimizuar rezultatet në fronte të tjera, ose të paktën për të siguruar "detyrimet dhe marrëveshjet" e sigurisë së G-7. Së dyti, perceptimi i NATO-s për rrjedhën e mundshme të luftës u zhvendos nga besimi se lufta do të vazhdonte në një realizim se lufta mund të shkurtohej: "mbështetja e Ukrainës për aq kohë sa është e nevojshme" u ndryshua në nevojën për të "mbështetur Ukrainën me të gjitha mjetet". Ky ndryshim në perceptimin brenda NATO-s është nxitur nga fragmentimi i dukshëm i zinxhirit strategjik dhe operacional të komandës dhe kontrollit të Rusisë, i përkeqësuar nga rebelimi i Wagnerit të 24 qershorit dhe arrestimet dhe shkarkimet e mëvonshme të oficerëve në Rusi, pasiguria në Kremlin dhe sjellja e çrregullt. Brishtësia e regjimit të Putinit është tani shumë më e dukshme, pasi efektet kumulative të luftës 15-mujore e bëjnë dëmin e tyre. Për më tepër, brenda vetë Rusisë ka një përplasje perceptimesh midis "gjeneralëve të betejës" të saj, të cilët njohin mungesën e rezervave, mungesën e rotacionit, një deficit rezervë dhe rezultatet e dueleve të artilerisë nga njëra anë, dhe zhgënjimin e tyre me rusët. elitave civile dhe shoqërisë, "një qasje si zakonisht" nga ana tjetër. Ky i fundit pret një "përparim", dhe i pari i frikësohet një "shpërbërjeje". Së treti, NATO angazhohet për një planifikim strategjik afatmesëm dhe afatgjatë të bazuar në rritjen prej 2% të PBB-së, por siç është vendosur kundër një rënieje të shkallës dhe shtrirjes së potencialit të kërcënimit nga ushtria ruse në rajonet Arktik, Nordik dhe Baltik. Pushtimi i paprovokuar i Rusisë në Ukrainë dhe sjellja e saj gjatë luftës së

saj zgjedhore kanë arritur të shkatërrojnë në mënyrë strategjike dhe të përhershme imazhin e saj në Perëndim, dhe reputacioni dhe efektiviteti luftarak i aftësisë së saj ushtarake konvencionale ka rënë, siç ka rënë edhe kërcënimi i mbetur i Rusisë për vetë NATO-n. Megjithatë, perceptimi po ndryshon dhe realiteti aktual është se lufta do të zgjatet dhe se edhe anëtarësimi eventual në NATO nuk garanton siguri të plotë për Ukrainën, pasi Rusia ka nisur sulme hibride kundër shteteve ekzistuese anëtare të NATO-s. Opsioni i katërt lidhet me rreziqet që lidhen me anëtarësimin e Ukrainës në NATO. Nga njëra anë, është vendimi për të mos ofruar anëtarësim pothuajse automatikisht në NATO për Ukrainën, e cila ka frikë se kjo mund t'i japë Rusisë një nxitje për të përshkallëzuar dhe zgjatur luftën kundër Ukrainës ose për të zgjeruar armiqësitë duke nisur një luftë NATO-Rusi. si me kërcënimin e përshkallëzimit bërthamor. Supozimi është se për sa kohë Rusia është në luftë me Ukrainën, ofrimi i anëtarësimit të Ukrainës në NATO do të thotë që NATO hyn automatikisht në një gjendje lufte me Rusinë. Nga ana tjetër, frika të tilla janë të tregërta. Neni 5 përcakton se çdo anëtar i NATO-s duhet të ndërmarrë "veprime të tilla që e shoh të nevojshme" për të ndihmuar palën e sulmuar. Si rezultat, në javën pas Samitit të NATO-s, Rusia nuk e zgjati për 120 ditë marrëveshjen e grurit të lidhur më 22 korrik 2022 në Stamboll, të cilën e ka zgjatur disa herë. Presidenti Zelenski deklaroi se ka dy marrëveshje. E para midis Ukrainës, Turqisë dhe OKB-së, dhe e dyta midis Rusisë, Turqisë dhe OKB-së. Ai propozon që Ukraina, OKB dhe Turqia të vazhdojnë nismën e grurit, duke përdorur Korridorin e Detit të Zi, me Turqinë të

marrë përgjegjësinë me Ukrainën dhe shtetet e tjera të mundshme bregdetare, në mënyrë që Bullgaria dhe Rumania të mund të sigurojnë kalimin e sigurt të grurit ukrainas. Kjo do të krijojë de facto garanci sigurie për Ukrainën, ndonëse sektori specifik dhe nën-rajonal (VP Deti i Zi). Samiti i NATO-s në Vilnius u zhvillua në një kohë kur perceptimet po ndryshojnë në disa fronte. Së pari, roli i NATO-s është konsoliduar rreth një roli të fokusuar kryesisht në mbrojtjen kolektive. Kjo reflektohet në modelin e gjenierimit të forcave të NATO-s, i cili kërkon 100,000 forca të dislokuara në të gjithë krahun lindor në 10 ditët e para (200,000 në 10-30 ditë dhe 500,000 brenda 30-80 ditëve) dhe shpenzimet e mbrojtjes 2% të PBB-së të bëhen kufi më i ulët dhe jo kufi i sipërm. Së dyti, me heqjen e blloqeve politike për pranimin e Suedisë, Aleanca shfaqet më e bashkuar dhe më e madhe se kurrë, dhe me një konsensus më të madh për atë që është e pranueshme, e përballeshme dhe e përshtatshme strategjiksht. E treta është të kuptuarit e ndryshimit të trajektorës së Ukrainës dhe nevojave për mbështetje, si dhe fuqinë, mosfunksionimin dhe të ardhmen reale të Rusisë. Prandaj, ndërsa Samiti nuk ofroi anëtarësim të shpejtë, ai avancoi kushtet që lejojnë një anëtarësim të tillë - mbështetje ushtarake dhe ekonomike për Ukrainën, e cila rrit shanset e saj për të rifituar shtetësinë.

Mr. Biljana Popovska
(përshtatur nga <https://www.marshallcenter.org/en/publications/clock-tower-security-series/strategic-competition-seminar-series-fy23/natos-vilnius-summit-ukraine-and-security-guarantees>)



Lufta e Prillit

Diplomacia gjermane për Evropën Juglindore ka respektuar gjithmonë interesat e Italisë në Ballkan, ndërkohë që ka vendosur drejtimin e ndikimit dhe depërtimit drejt Evropës Juglindore sipas të ashtuquajturës. transversali i Ballkanit Lindor, i cili shtrihej nga Hungaria në Rumani, pastaj përmes Bullgarisë në territoret e Greqisë dhe Turqisë. Pika e kthesës në politikën gjermane për Ballkanin ndodhi pas 28 tetorit 1940, pra pas sulmit arbitrar dhe të papritur italian ndaj Greqisë. Sulmi ndryshoi rrënjësisht situatën në këtë pjesë të Evropës. Parashikimet për një zgjidhje të shpejtë të këtij konflikti në favor të Italisë rezultuan të gabuara, duke prishur kështu planet politike dhe strategjike gjermane për Gadishullin Ballkanik. Në përgatitje për sulmin ndaj BRSS, Hitleri donte të sqaronte situatën politike në Evropën Juglindore. Pasi nënshtroi Hungarinë, Rumaninë dhe Bullgarinë, Hitleri nxori një urdhër më 4 nëntor 1940, që Komanda e Lartë e Ushtrisë Tokësore të hartonte një plan dhe të bënte përgatitjet për një sulm ndaj Greqisë. Në bazë të këtij plani, më 13 dhjetor 1940, Hitleri

Lufta e Prillit është emri i pushtimit gjerman (kodi i direktivës 25) i Mbretërisë së Jugosllavisë. Filloi më 6 prill 1941 dhe për njëmbëdhjetë ditë përfundoi me kapitullimin, pushtimin dhe ndarjen e Jugosllavisë. Vendimi i Hitlerit për të sulmuar Jugosllavinë, pra koordinimi i operacionit “Marita” me planet për të sulmuar Jugosllavinë, e vonoi sulmin e planifikuar mbi BRSS për 38 ditë

miratoi direktivën nr.20 për sulmin ndaj Greqisë, apo të ashtuquajturin, operacion “Marita”. Pozicioni i Jugosllavisë neutrale në Ballkanin ndërluftues u bë veçanërisht kritik më 1 mars 1941, me aderimin e Bullgarisë në Paktin e Trefishtë. Të nesërmen, më 2 mars, filloi depërtimi i ushtrisë së 12-të gjermane nga Rumania përtej Danubit në Bullgari. Në shtatë ditë, 680,000 trupa u vendosën përgjatë kufijve jugorë të Bullgarisë me Jugosllavinë, Greqinë dhe Turqinë. Në situatën e re, Jugosllavia ishte tërësisht e rrethuar nga fuqitë e Boshtit. Pas disa muaj negociatash, më 25 mars 1941 në Vjenë, Jugosllavia nënshkroi protokollin e anëtarësimit në Paktin

e Trefishtë. Më 27 mars pasuan demonstratat masive, pas të cilave ndodhi grusht shteti, gjegjësisht u rrëzua qeveria e Cvetkoviç-Maçek dhe u formua një qeveri e re, e kryesuar nga komandanti i Forcave Ajrore, gjenerali Dushan Simoviç. Kabineti i tij nuk e ratifikoi protokollin, por në të njëjtën kohë nuk e refuzoi as atë, duke lënë kështu të hapur çështjen e anëtarësimit të Jugosllavisë në Paktin e Trefishtë. Hitleri nuk i besonte aspak qeverisë së re jugosllave dhe ishte i sigurt se herët a vonë do t'i bashkohej fuqive perëndimore. Nga ana tjetër, temperamentin e tij diktatorial nuk e duroi dot paturpësinë e një vendi të vogël që guxoi t'i kundërvihej dhe atë

në periudhën kur ai ishte në kulmin e fuqisë së tij. Meqenëse Jugosllavia ishte bërë një faktor jo i besueshëm për veprimet e ardhshme "Marita" dhe "Barbarossa", Hitleri vendosi ta shkatërrojë plotësisht dhe ta shpërbëjë atë si shtet.

Pas ngjarjeve në Jugosllavi më 27 mars 1941, Hitleri reagoi menjëherë dhe po atë ditë në Berlin, me krerët më të lartë të Rajhut të Tretë, zhvilloi një "konsultë për Jugosllavinë". Në takim ai shpjegoi situatën e re dhe shpalli vendimin e tij për të sulmuar dhe shkatërruar Jugosllavinë sa më parë. Më 30 mars, Komanda e Lartë e Ushtrisë Gjermane shpalli planin dhe urdhrin për sulmin ndaj Jugosllavisë, Operacionin 25, si dhe sulmin ndaj Greqisë, operacionin "Marita". Plani për të sulmuar Jugosllavinë përbante gjithashtu urdhrin për shkatërrimin dhe copëtimin ushtarak dhe politik të Jugosllavisë. Ky plan parashikonte një sulm të njëkohshëm ndaj Jugosllavisë dhe Greqisë, sulmi do të kryhej në bashkëpunim me forcat italiane dhe hungareze si pjesëmarrëse të menjëhershme, ndërsa territoret e Rumanisë dhe Bullgarisë shërbenin si një përqendrim i forcave gjermane, duke mbrojtur sfondin gjerman nga sulm i mundshëm nga BRSS. Për shkak të pozitës së saj gjeostrategjike, Maqedonia kishte rëndësi parësore strategjike në planin Hitler për likuidimin e shpejtë të Jugosllavisë, sepse përmes saj kalonin komunikimet më të rëndësishme, veçanërisht në drejtimin veri-jug dhe anasjelltas. Territori i Maqedonisë ishte shumë domethënës edhe nga pikëpamja ushtarake, sepse me pushtimin e saj, praktikisht do të ndaheshin dy vendet aleate, Jugosllavia dhe Greqia, gjë që do ta bënte të pamundur tërheqjen e ushtrisë jugosllave në Greqi. Gjithashtu, në territorin e Maqedonisë, forcat gjermane dhe italiane mund të konvergojnë në rrugën më të shkurtër të mundshme, duke penguar kështu veprimet e mundshme të përbashkëta të ushtrive jugosllave dhe greke. Më pas, territori maqedonas duhej të shërbente si bazë për vazhdimin e ofensivës gjermano-italiane kundër Greqisë. Në Direktivën nr. 25 u paraqit ideja që pjesa më jugore e Jugosllavisë të shpërbëhej sa më shpejt nga vendet e tjera dhe të përdoret si bazë për vazhdimin e operacionit kundër Greqisë.

Fillimi i Luftës së Prillit

Para fillimit të Luftës së Prillit, ushtria gjermane përbëhej nga 214



divizione (21 tanke dhe 14 divizione të motorizuara). Gjithsej 83 divizione me rreth 2 milionë ushtarë, 2500 tanke dhe 2230 avionë u përgatitën për sulmin ndaj Jugosllavisë nga Gjermania dhe aleatët e tjerë. Këto forca ishin shumë më të fuqishme se ato jugosllave, dy herë më të fuqishme për nga numri i forcave të armatosura dhe madje gjashtë herë më të fuqishme për sa i përket pajisjeve, gjegjësisht për nga numri i tankeve dhe avionëve. Lufta e Prillit filloi më 6 prill 1941 në orët e hershme të mëngjesit, me bombardime të forta ajrore të Beogradit, Shkupit dhe qendrave të tjera të aviacionit. Në të njëjtën kohë, një sulm u krye nga toka, nga disa drejtime, me forcat e mëposhtme: nga Austria dhe Hungaria: Ushtria e Dytë Gjermane (Korpusi i 46-të i Motorizuar, Korpusi 51 dhe 52 dhe Korpusi i 49-të Malor) dhe Korpusi i Shpejtë Hungarez (të përforcuar me pjesë të korpunit të 3-të, të 4-të dhe të 5-të); nga Italia: Ushtria e 2-të Italiane (Korpusi i 3-të Malor, Korpusi i 5-të dhe i 6-të); nga Shqipëria: Ushtria e 9-të Italiane (Korpusi 4, 14 dhe 17); nga Bullgaria: Ushtria e 12-të Gjermane (e 40-të e Motorizuar dhe Korpusi i 18-të i Ushtrisë). Nga forcat ajrore, Flota e Katërt Ajrore e forcuar dhe Korpusi i Tetë Ajror, i cili përbëhej ekskluzivisht nga avionë të tipit "pike", u caktuan për të ndihmuar forcat tokësore. Në rezervë u lanë 5 divizione. Sulmi u zhvillua në dy faza. Faza e parë zgjati nga 6 deri më 10 prill dhe në të u dha goditja vendimtare. Faza e dytë zgjati nga data 11 deri më 17 prill, kur përfundoi sekuestrimi i objekteve jetike. Lufta e Prillit përfundoi më 17 prill 1941 me

kapitullimin e pakushtëzuar të ushtrisë jugosllave, pas së cilës territori i Mbretërisë së Jugosllavisë u nda midis Gjermanisë, Italisë, Hungarisë dhe Bullgarisë.

Sa i përket Maqedonisë, Field Marshall List, i cili komandonte ushtrinë e 12-të, më 4 prill 1941 lëshoi Urdhrin e Ushtrisë Nr. 4, i cili parashikonte që sulmi ndaj forcave jugosllave në Maqedoni të kryhej në tre drejtime. Kështu, Korpusi i 40-të i Ushtrisë (i përbërë nga Panzeri i 9-të, Këmbësoria 73 dhe Divizioni i motorizuar SS "Adolf Hitler") është dashur të sulmojë në drejtim të Qyustendil-Kumanovë-Shkup dhe Gorna Xumajë-Shtip-Veles, ndërsa nga Petrich në Strumicë dhe përmes





Qafës së Rupelit (kufiri bullgar), Korpusi i 18-të i Ushtrisë. Njësitet e ushtrisë së 12-të gjermane hynë në Shkup më 7 prill 1941, ndërsa të nesërmen në Manastir dhe Tetovë. Tri ditë më vonë, më 11 prill, me hyrjen e italianëve në Dibër dhe Strugë, u vendos kontakti midis forcave ushtarake italiane dhe gjermane. Lidhja hekurudhore midis Jugosllavisë dhe Greqisë u ndërpre, duke i dhënë kështu një goditje fatale Jugosllavisë, pasi parimi bazë i të gjitha planeve të saj mbrojtëse ishte të mbante hapur rrugën për në Selanik, si një linjë furnizimi ose një tërheqje e mundshme. Luftimet më të ashpra në Maqedoni gjatë Luftës së Prillit u zhvilluan në zonat e Stracinit dhe

Strumicës, ku ushtria jugosllave u përpoq të parandalonte depërtimin e shpejtë të forcave gjermane. Forca Ajrore Jugosllave, e cila ishte e vendosur në Shkup dhe Kumanovë, u përpoq t'i kundërvihej aviacionit gjerman, por u mund. Megjithatë u ra dakord që ushtria bullgare të mos merrte pjesë në sulmin ndaj Jugosllavisë, më 7 prill, kur forcat e blinduara gjermane po përparonin me sukses drejt Shkupit, Hitleri papritur i kërkoi Bullgarisë të dërgonte tre divizione për të vendosur pushtimin dhe autoritetin civil në Maqedoni. Ushtria bullgare, e cila nuk mori pjesë në armiqësi, hyri në Maqedoni më 18 prill dhe mori nën kontroll pjesën më

të madhe të territorit të saj. Kapitullimi i Jugosllavisë dhe Greqisë dhe ardhja e forcave të Wehrmacht në kufirin me Turqinë shënuan fundin e fazës së parë të Luftës së Dytë Botërore. Gjegjesisht, me sulmin gjerman ndaj BRSS, gjegjesisht me hapjen e frontit të Evropës Lindore dhe sovjeta-gjerman, filloi një fazë e re në të cilën situata ushtarake në Evropë dhe në botë arriti kulmin.

Konferenca e Vjenës dhe ndarja e Jugosllavisë

Menjëherë pas kapitullimit të Jugosllavisë, në periudhën nga 21 deri më 24 prill 1941, u mbajt Konferenca e Vjenës në të cilën u morën vendime për ndarjen e Mbretërive të Jugosllavisë dhe Greqisë. Marrëveshja përfundimtare për ndarjen themelore të territorit jugosllav u arrit më 24 prill 1941. Mbretëria e Jugosllavisë u nda në nëntë pjesë, midis Gjermanisë, Italisë, Bullgarisë dhe Hungarisë. Në Konferencë dominonte çështja e ndarjes së Maqedonisë dhe pjesëve të Greqisë ndërmjet Italisë dhe Bullgarisë. Negociatat për përcaktimin e vijës së demarkacionit në Maqedoni ndërmjet përfaqësuesve italianë dhe bullgarë u zhvilluan më 21 dhe 22 prill. Ministri italian, konti Cano, mbronte me këmbëngulje realizimin e planit për Perandorinë e Madhe Romake. Ai kërkoi që territori t'i aneksohej Italisë me një linjë që fillonte nga liqeni i Prespës, pra e gjithë Maqedonia Perëndimore. Ribentrop, nga ana tjetër, mbrojti Bullgarinë e Madhe. Ai informoi Qano se Hitleri i kishte premtuar Bullgarisë të gjithë Maqedoninë, deri në kufijtë me Shqipërinë. Në fund Maqedonia u nda dhe Bullgaria pushtoi pjesën më të madhe të Maqedonisë. Në këtë mënyrë, edhe një herë në histori, çështja maqedonase, edhe pse e pazgjidhur, pra e panjohur ndërkombëtarisht, luajti një rol të madh në zgjidhjen e problemeve ndërkombëtare. Pas përfundimit të Luftës së Prillit, territori i Maqedonisë përjetoj të njëjtin fat si pas Luftërave Ballkanike, pra Traktati i Paqes i Bukureshtit i vitit 1913. Pjesa e Maqedonisë, e cila më pas ra nën Serbinë, u nda sërish, këtë herë midis Italisë dhe Bullgarisë. Sundimi njëzet e dy vjeçar pushtues i Serbisë u zëvendësua nga tirania e pushtuesve fashistë bullgarë dhe atyre italo-shqiptarë.

Igor Damjanovski





Trajnimi ushtarak si transfer i njohurive

Hulumtimet mbi beteja të caktuara sigurojnë statistika për kohëzgjatjen mesatare të një ushtari në fushën e betejës gjatë përleshjeve të drejtpërdrejta në linjat e luftimeve, ku mizoria dhe vdekshmëria e konfliktit të armatosur është e intensitetit më të madh: Lufta e Dytë Botërore, Fronti Perëndimor, Normandia, "D-Day", 3 javë; Lufta e Dytë Botërore, Fronti Lindor, Bashkimi Sovjetik, Beteja e Stalingradit, 24 orë; Lufta e Vietnamit, 15 orë. Lufta në Ukrainë, beteja për Bahmutin, 4 orë (ABC News - February 20, 2023). Pyetja që shtrohet shpesh është nëse dhe sa ndikojnë jetën e një ushtari në fushën e betejës aftësitë e tij të zhvilluara dhe aftësitë e luftës të fituara në bazë të njohurive të mëparshme, përmes procesit të trajnimit ushtarak. Nëse jetëgjatësia varet nga faktorë të tjerë, të tilla si trajnimi, aftësia dhe numri i ushtarëve armiqësor, forca e fuqisë armiqësore zjarrfikëse, numri dhe llojet e mjeteve të angazhuara luftarake, intensiteti dhe mizoria e luftimeve të armatosura, hapësira dhe koha e veprimeve luftarake, etj. Trajnimi ushtarak sipas Udhëzimeve të Menaxhimit të Trajnimit është një faktor i rëndësishëm dhe garanci në përgatitjen

Thelbi i trajnimit ushtarak është të fuqizojë ushtarët dhe njësitë të cilët përmes njohurive të fituara duhet të zhvillojnë aftësi dhe aftësi që do t'u mundësojnë atyre të luftojnë me sukses në fushën e betejës, ku qëllimi kryesor është të qëndrojnë gjallë, duke mbijetuar ndaj veprimeve luftarake. Qëllimi sekondar është që përmes aplikimit të njohurive dhe aftësive të fituara për të shkatërruar ose çaktivizuar sa më shumë ushtarë dhe qëllime armike të jetë e mundur, ndërsa qëllimi terciar është ai që tregon mënyrën për të udhëhequr një luftë të armatosur për të arritur një qëllim të caktuar ushtarak ose politik

dhe trajnimin e forcave të armatosura për ushtrimin e rolit kushtetues dhe detyrave të ushtrisë. Trajnimi ushtarak synon të përgatisë, trajnojë dhe trajnojë ushtarët, udhëheqësit dhe njësitë në një mënyrë që ata të trajnuar dhe të përgatitur do të luftojnë dhe të fitojnë në mbrojtjen e integritetit territorial dhe pavarësisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Trajnimi në Ushtri është një aktivitet i planifikuar dhe i organizuar për blerjen e njohurive dhe aftësive të nevojshme për ekzekutimin e detyrave ushtarake (Doktrina e Trajnimit në Ushtri, faqe 7), dmth trajnimi ushtarak duhet të përgatisë individë për t'u përballur me rrezikun dhe të kryejë detyra fizikisht dhe mendërisht të vështira me nivelin më të lartë të

qeverisë (Overview of Military Training, 2-1). Marrëdhënia midis trajnimit ushtarak dhe njohurive përshkruhet në Psikologjinë Ushtarake G.D. Lukov, ku vërehet se detyra e trajnimit ushtarak në çdo ushtar është individualisht për të formuar njohuritë, zakonet dhe aftësitë e nevojshme për të kryer beteja bashkëkohore. Trajnimi ushtarak është një kombinim i njohurive teorike si mësimi ushtarak dhe aftësia për zbatimin praktik të njohurive teorike nëpërmjet veprimt të duhur ushtarak. Dija është njohuri, vetëdije ose të kuptuarit e fakteve, informacionit, përshkrimeve ose aftësive që fitohen përmes përvojës ose edukimit përmes perceptimit, hulumtimit ose



mësimi. Mund të jetë implicite (aftësi praktike dhe ekspertizë) ose eksplicite (të kuptuarit teorik të gjërave), ndërsa sipas përfaqësimit, njohuria mund të jetë formale ose sistematike. Njohuria mund të ndahet në njohuri institucionale, e cila është e standardizuar, kontrolluar në mënyrë kritike, e miratuar komisionale, e zbatueshme në arsimin institucional bazuar në një libër shkollor me shkrim. Njohuritë e përvojës origjinën dhe bazohen në konkluzionet personale të një përvoje të perceptuar personalisht ose të dikujt tjetër pa ekzistencën e verifikimit të duhur. Procesi i transferimit të njohurive zhvillohet midis dy lëndëve: një lektor (trajnuës), një person i trajnuar dhe një person i trajnuar (i trajnuar), një person i trajnuar, ku pavarësisht nga numri i dëgjuesve, marrëdhënia midis trajnerit dhe trajnerit është gjithmonë individuale. Të mësuarit do të thotë të jesh i aftë të adoptosh një grup informacioni. Roli i mësuesit është të japë njohuritë që ka dhe roli i atij që mëson është të adoptojë të njëjtën njohuri që ofron mësuesi.

Në parimet e trajnimit theksohet se komandantët janë trajnerë primarë, persona që marrin pjesë në procesin e trajnimit në mënyra të ndryshme, nga planifikimi i tij deri në zbatimin e tij. Përmbajtja e njohurive të zbatuara në trajnim standardizohet përmes literaturës profesionale të miratuar (bazë ose shtesë). Trajnuesi duhet të ketë një numër aftësish dhe shkathtësish të zhvilluara për interpretimin e saktë të njohurive, sepse interpretimi uniform, mekanik dhe jo i përshtatshëm i informacionit nuk do të arrijë qëllimin e dëshiruar në procesin e transferimit të vetëdijes, dhe kjo është aq shkurt sa një periudhë kohore, me mjete dhe burime më pak të investuara, për të arritur

standardet e përshkrua.

Përveç njohurive të shkëlqyera të përmbajtjes së temave të trajnimit, trajneri kërkon njohuri dhe zhvillim të aftësive në fushën e psikologjisë ushtarake, andragogjisë ushtarake dhe metodologjisë ushtarake. Psikologjia ushtarake përmes njohurive themelore të strukturës psikologjike të një personi dhe tipologjisë psikologjike të një personi synon të ndihmojë plakun (trajnuësin) të arrijë një shkallë të vetëdijes në mënyrë që ai të mund të kuptojë sjelljen dhe reagimet e tij personale, dhe pastaj të kuptojë sjelljen dhe përgjigjen në situata të ndryshme të vartësve të tij (dëgjuesve), për të ndërtuar një marrëdhënie të adaptueshme pozitive bashkëpunuese dhe profesionale midis tij dhe vartësve brenda një njësie të vetme ose njësie kolektive. Që nga formimi i një marrëdhënie pozitive në procesin arsimor varet se si ushtarët lidhin procesin

arsimor me procesin e trajnimit i cili është i lidhur me marrjen e njohurive. Organizata ushtarake përbëhet nga anëtarë që ndryshojnë midis tyre bazuar në strukturën e tyre personale psikologjike dhe fizike që i përcakton ata si persona të veçantë. Ushtarët mes vete janë në ndërveprim të vazhdueshëm të sjelljes, të kushtëzuar nga normativa e organizatës ushtarake, me qëllim që të forcojnë dhe të ruajnë standardin e përcaktuar, ndërsa sjellja dhe reagimi i një anëtarë vetë kushtëzohet nga motivet dhe interesat e tij personale, të cilat përmes procesit arsimor duhet të përshtaten me interesat e kolektivit ushtarak si interesa me vlerë më të lartë dhe të qëndrueshme. Sjellja shoqërohet gjithmonë me një nga tre fenomenet themelore psikologjike: proceset psikike (ndjenja, perceptimi, kujtesa, opinioni etj), gjendjet psikike (aktiviteti, energjia, pasiviteti, lodhja, etj) dhe pronat psikike (karakterit, temperamenti, aftësia etj.), kur aktivizimi i një dukuri psikike çon në aktivizimin e fenomeneve të shumta psikike si një reaktion zinxhiror. Çdo ushtarak që nga fillimet e integritetit të tij në organizimin ushtarak gjatë periudhës së zhvillimit të karrierës së tij i nënshtrohet presioneve të ndryshme psikofizike dhe angazhimeve që rrjedhin nga kërkesat e vazhdueshme për përshtatjen dinamike të një anëtarë (përshtatje nga mënyra civile në ushtarake e jetës, pranimi i një sistemi normativ qëllimi që kufizohet rreptësisht nga koha dhe vendi i jetesës së përditshme dhe punës, pranimi i autoritetit të imponuar për sjellje të drejtpërdrejtë, fitimi i njohurive të reja që kërkon aftësi të të mësuarit dhe kujtesës (aftësitë konkurruese), fitimi i aftësive të reja, puna në një mjedis konkurrence të vazhdueshme midis anëtarëve, ku





shpirti konkurrues çon në një luftë vend, reputacion dhe prestigj në kolektiv, etj.). Roli i eprorit (trajnesit) është të ndërtojë një marrëdhënie individuale profesionale me secilin anëtar në veçanti, për të ndihmuar në përshtatjen e organizatës ushtarake, përmes procesit arsimor për të zbatuar mënyrën e saktë të transferimit të njohurive, në mënyrë që të arrihet standardi i trajnimit. Në literaturat e huaja termi "trajnim ushtarak" zëvendësohet me termin "stërvitje ushtarake" (Military training, Militärausbildung, Entraînement militaire, Allenamento militare), si një mënyrë përmes së cilës trajneri ndikon njohuritë teorike të trajnuara përmes ushtrimeve praktike për ta kthyer atë në një aftësi. Andragogjia ushtarake është një disiplinë shkencore e andragogjisë së përgjithshme, e përshtatur për nevojat e organizatës ushtarake. Termi "andragogji" rrjedh nga dy fjalë greke "andros" që do të thotë "njeri" dhe "agijn" që do të thotë udhëzim, gjegjësisht, mësimi ose edukimi i të rriturve (në krahasim me pedagogjinë si një shkencë e rritjes së fëmijëve). Andragogjia ushtarake studion të gjitha problemet dhe ligjshmërinë e edukimit të të rriturve në kushte të jetesës dhe punës në organizatën ushtarake, format dhe metodat specifike të organizimit të procesit arsimor në ushtri. Ajo mbulon të gjitha proceset e trajnimit të anëtarëve të ushtrisë për kryerjen e luftës së armatosur, arsimimin dhe trajnimin e vazhdueshëm të pleqve, të gjitha format e ndikimit kulturor në kushtet e jetës ushtarake, etj. Sipas andragogjisë ushtarake, qëllimi i edukimit ushtarak është të zhvillojë plotësisht personalitetin e çdo anëtar, duke kontribuar kështu në zhvillimin e vetë ushtrisë në tërësi, për shkak të sfidave

që paraqesin për personat ushtarakë, veçanërisht në një luftë emergjente ose të mundshme. Përdorimi i duhur i njohurive të andragogjisë ushtarake në procesin e trajnimit kërkon çdo plak që është në rolin e një trajneri i cili është një njohuri e mirë e gjashtë faktorëve që ndikojnë në arsimin dhe edukimin e të infektuarit: nevoja për njohuri, të rriturit duhet të dinë arsyen për të cilën kanë nevojë për të fituar njohuri të caktuara; përvoja, ajo përfaqëson bazën e çdo aktiviteti arsimor; përfaqësimi për veten e tyre, të rriturit marrin përgjegjësi për të mësuarit e tyre, njohuritë e fituara, ata duhet të planifikojnë dhe vlerësojnë; gatishmëria, të rriturit janë gjithmonë më të interesuar në të mësuarit dhe të fitojnë atë njohuri që mund të aplikojnë dhe të arrijnë rezultate dhe të fitojnë; orientimi, të rriturit kanë nevojë për njohuri që orientohet në zgjidhjen e problemeve dhe situatat; motivimi, të rriturit gjithmonë inkurajohen dhe udhëhiqen nga faktorët e brendshëm motivues. Metodika ushtarake është mënyra më racionale, më ekonomike dhe objektive për të kryer trajnime me ushtarë dhe njësi në kushte luftarake, në përputhje me kërkesat e konceptimit kombëtar të mbrojtjes, doktrinën ushtarake të ushtrisë dhe mësimet e mësuara dhe përvojat e njësive të fituara kur angazhohen në operacionet e paqes. Sipas "psikologjisë ushtarake", metoda është një mënyrë për të studiuar realitetin objektiv dhe për të ditur të vërtetën. Fjala "metodë" vjen nga fjala greke "metodos", që do të thotë rrugë. Metodatat themelore të psikologjisë ushtarake janë vëzhgimi dhe eksperimenti natyror. Vëzhgimi mund të jetë drejtpërdrejt, kur kryhet nga vetë i moshuari ose vëzhgimi indirekt, të kryhet përmes pleqve të tjerë, njohuri për dokumentacionin personal, vlerësimin,

intervistimin etj. Eksperimenti natyror është mënyra më e përdorur për të zgjidhur detyrat, në të njëjtën kohë mbulon kryerjen e trajnimit dhe vlerësimin të trajnimit, një shembull i "Psikologjisë Ushtarake", është trajnimi i rreptë, ku plaku (trajneri) për një kohë të shkurtër dhe hapësirë të vogël kur drejtimi i rendit mund të kryejë një numër të procedurave dhe lëvizjeve strikte, si dhe një tranzicion nga një procedurë apo lëvizje strikte, ku ushtarët mësojnë veprimet dhe lëvizjet përmes përsëritjes, ata i ushtrojnë ato sepse nuk e dinë se çfarë do të jetë komanda tjetër për të ndjekur, ndërsa plaku ka mundësinë të vlerësojë përparimin e individit ose grupit, për të vlerësuar vëmendjen, avokimin, profesionalizmin në punën veçanërisht të çdo individ, dhe pastaj përmes një bisede të përshtatshme në formën e një interviste për të shpjeguar arsyet dhe motivet për një sjellje të veçantë. Ekzistojnë shtatë parime themelore të trajnimit luftarak dhe edukimit që duhet të mbulohen nga metodologjia e aplikuar nga trajnesi: Parimi i drejtimit arsimor, synon ushtarët, përveç marrjes së njohurive dhe aftësive të nevojshme, të zhvillojnë zakone pozitive të punës; Parimi i veprimtarisë së ndërgjegjshme, mundëson zhvillimin e vetëdijes së ushtarit për rëndësinë e trajnimit luftarak, aktivitetit personal dhe përgjegjësisë; Parimi i sistematizimit dhe procedurës, i referohet sistematizimit në marrjen e njohurive dhe aftësive të përpunimit nga më e lehtë në më e vështirë, nga më e thjeshtë në më komplekse; Parimi i dukshmërisë, nënkupton përdorimin e mjeteve që lehtësojnë marrjen e njohurive; parimi i lidhjes së teorisë me praktikën, siguron marrëdhënien funksionale midis pjesës teorike dhe praktike; Parimi i qëndrueshmërisë së njohurive, aftësive dhe zakoneve pengon harrimin e njohurive të nevojshme duke siguruar kujtesë të përhershme të këtyre njohurive; Parimi i afrimit të trajnimit drejt kushteve reale të luftimit, përmes rritjes së shtameve psikofizike të ushtarit duhet të sigurojë zhvillimin e aftësive të përshtatjes dhe aftësive të veprimit në të gjitha kushtet luftarake. Metodika ushtarake, përmes parimeve themelore të trajnimit luftarak dhe edukimit, synon që çdo anëtar të zhvillojë edukimin e punës si plan, sistematik, një proces i plotë i organizuar që lidhet me kulturën e punës të njerëzve, procesin e fitimit të njohurive, aftësive, zakoneve dhe zhvillimit të aftësive që çdo person ka nevojë si një punë, një qenie produktive dhe krijuese.

Viktor Krstevski

„Cambrian Patrol 23“

Pjesëtarë të Batalionit Kundërzbulues (bK) nga përbërja e Komandës për Operacione, gjatë periudhës nga 5 deri më 15 tetor, morrën pjesë në stërvitjen ushtarake “Cambrian Patrol 23” në rrethinën e Braicon Ęels në Mbretërinë e Bashkuar. Në konkurrencën e 100 ekipeve të cilën ishin pjesë e garës, u realizuan më se 55 për qind e detyrave të dhëna, ku pjesëtarët tanë fituan vendin e 3, e me këtë, edhe medaljen e bronzit. Gjatë stërvitjes, e cila përbëhej nga disa faza me nga 48 orë, ekipi i përbërë nga 10 pjesëtarë nga bK, ishte pjesë e fazës së dytë të garës nga 7 deri më 9 tetor 2023. Për 48 orë, ekipi ynë kishte për detyrë të patrollojë përgjatë terrenit të maleve të zeza nga masivi i maleve

Kambrian, ku ekipi kaloi më se 70 kilometra me pajisjen e plotë, peshën, kolektive dhe individuale dhe me çantë krahu të rëndë rreth 35 kilogramë. Në terrenin e rënduar, në kushte të vështira atmosferike, ata kaluan dhe me sukses realizuan rreth 10 incidente (planifikim, kalim përmes dheut të kontaminuar, kalim mbi hapësirë ujore, zbulim të caktuar, kalim në terren të minuar, bënë evakuim mjekësor, bënë thirrje zjarrfikse, rënia dhe debriefing). Gjatë patrollimit gjithë ekipi në mënyrë të parazervë, të motivuar dhe duke mos u kursyer, i realizoi të gjitha detyrat e dhëna dhe sfidat e drejtuara. Stërvitja “Cambrian Patrol 23” është njëra ndër pesë stërvitjet më komplekse dhe më të vështira ushtarake në botë.



Trajnim për zbuluesit

Gjatë periudhës nga data 11.9 deri më 6.10.2023 ne PU “Krivollak” dhe në poligonin e trajnimeve “Penush”, u realizua trajnim për zbulues me instruktorë nga FA të Mbretërisë së Bashkuar (OK) për pjesëtarët e Batalionit të Dytë Këmbësorik (2bk) nga përbërja e Brigadës së 1 Këmbësorike (bpk1) nga Komanda e Operacioneve.

Në përfundimin e trajnimit ishin të pranishëm edhe ambasadori i Mbretërisë së Bashkuar, Metju Loson dhe komandanti i bpk 1, gjenerali i brigadava Sasho Lafçiski. Mysafirët i ndoqën aktivitetet përfundimtare të trajnimit të realizuara nga regjimenti i 2 i bk dhe nga njësia zbuluese

e çetës për kundërzbulim ushtarak të bpk 1, ndërsa të pranishmit kishin mundësi të ndjekin edhe gatishmërinë



dhe përgatitjen e njësisë për të realizuar detyra komplekse kundërzbulimi. Gjatë këtij trajnimi theksi u vendos në stërvitjet praktike për përpunimin e hapësirave zbuluese, për zbulim nga afër dhe rënie, ndërsa personeli shfaqti një nivel të lartë të motivimit dhe përkushtim në realizimin e detyrave. Trajnimi me me ndihmën e instruktorëve të FA të MB është pjesë e ciklit të trajnimeve të pjesëtarëve të Batalionit të Lehtë Këmbësorik (BLK), që gjatë periudhës së kaluar, përveç këtij trajnimi apo kësaj stërvitje, realizuan edhe trajnime individuale, trajnim për liderë, trajnim njësie, trajnim për luftime nga afër si dhe trajnim për luftime në mjedise urbane.

Trajnim për sigurim personal

Në praninë e drejtorit të Shtabit të Përgjithshëm, gjeneralit të brigadave Simeon Trajnkovski, në gazermën “Ilinden” në



Shkup, me një ceremoni rast, u shënuar përfundimi i trajnimit për sigurim personal të personave të caktuar, në bashkëpunim me Ministrinë e Brendshme. Gjenerali Trajnkovski pjesëtarëve të Armatës të cilët ishin nga përbërja të ndryshme, u ndau certifikata për përfundimin e suksesshëm të kursit dhe për përfitimin e aftësive për realizimin e detyrave të këtij lloji. Aktiviteti që filloi më 11.09.2023, u realizua në katër grupe, ku u përfshinë qindra pjesëtarë të Armatës nga njësi të ndryshme. Me këtë rast, nën mentorimin e instruktorëve nga MPB-ja, u realizua trajnim për procedura dhe veprime gjatë sigurimit personal të personave të caktuar, në

mesin e të cilave edhe të dhëna teorike rreth dispozitave ligjore të kësaj fushe, formimin e ekipeve për formacione mbrojtëse, sigurim me eskortë dhe sigurim trafiku të funksionarëve, si dhe procedura tjera. Pas përfundimit të trajnimit të përbashkët, para ndarjes së certifikatave, u realizua edhe një test për matjen e komptencave dhe evaluimit të aktiviteteve. Aktiviteti u realizua në bazë të koordinimeve paraprake me MPB-në, për mbështetje të kapaciteteve tona në përgatitjen, organizimin dhe përmbushjen e obligimeve për mbledhjen e ministrave të OSBE-së, e cila do të mbahet në Republikën e Maqedonisë së Veriut gjatë periudhës nga 30.11 deri më 01.12.2023.



Republika e Maqedonisë së Veriut
Ministria e Mbrojtjes

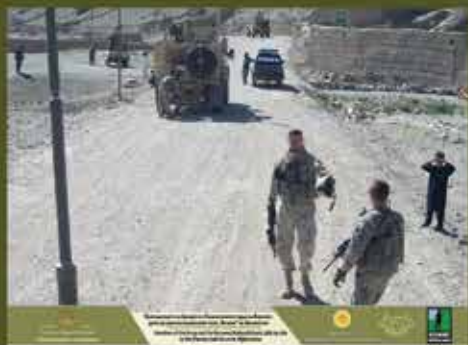


**30 VITE
 TË ARMIJË
 MAQEDONISË
 KOMBËSORE**




**Армија на
 Република Северна Македонија**





E PARTNERITET NË MES ATËS SË REPUBLIKËS SË ISË SË VERIUT DHE GARDËS ËTARE TË VERMONTIT



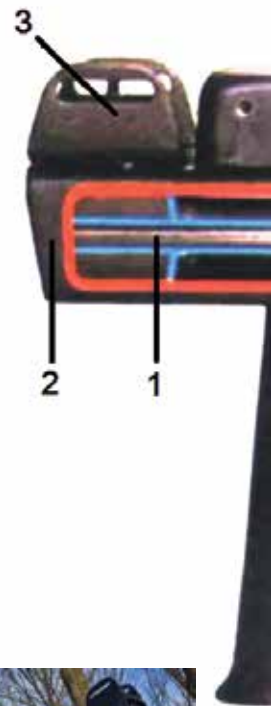
Automatiku „Spectre M4“

Automatiku „Spectre M4“ është e destinuar kryesisht për policinë dhe njësitë anti-terroriste, sepse mundëson veprim të menjëhershëm luftarak, ka dimensione kompakte për manovrim dhe trajtim të lehtë, densitet të lartë zjarri në distanca të shkurtra dhe siguri të lartë gjatë trajtimit. Gjithashtu, arma është e balancuar mirë, kështu që gjatë gjuajtjes, veçanërisht në zjarr me breshëri, duhet shumë pak kohë që pamjet të kthehen në objektiv, gjë që kontribuon në saktësi të lartë. Automatiku funksionon sipas parimit "sistemi i qitjes kundër goditjes", pra nga forca e zbrapsjes që krijohet gjatë shkrepsjes së plumbit (veprimi i kthimit), i cili zbatohet edhe për pistoletat. Qitja me automatik bëhet nga pozicioni i mbyllur i grilave, dhe mekanizmi i aktivizimit të këmbëzës është me një sistem DA (veprimi i dyfishtë). Praktikisht, arma mund të mbushet dhe të shkrehet, por goditësi me këllëf është i shkëputur. Por kur tërhiqni këmbëzën, gjuajtësi i këllkut lëshohet përpara se të lëshohet këmisha. Domethënë, armët me një plumb në tytë janë të sigurta nga gjuajtja aksidentale, falë sistemit të sigurisë. Në thelb arma mund të ndahet në dy njësi. Një njësi është montimi i sipërm i marrësit, i cili përfshin tytën, pamjet mekanike të përparme dhe të pasme, rrufe në qiell me gjilpërë, goditje me rrufe, levë dydeksuese përsëritëse, marrës të kornizës së municionit, kapakun e pasmë të karikatorit me udhëzues dhe të dy sustat kthyese, dhe stokun e palosshëm, e cila paloset mbi pjesën e sipërme të stokut. Njësia e dytë është streha e poshtme e shkëputshme që përmban mekanizmin e këmbëzës dhe këmbëzën me levat e integruara të dyanshme për frenimin manual dhe dekoderin dhe dorezën e pistoletës polimer. Përndryshe, levat e kontrollit të integruara të dyanshme të frenave manuale, dekoderit dhe levës përsëritëse dhe butoni i vendosur në qendër për lirim të kornizës së municionit (shih numrin 21 të figurës me prerje tërthore) lejojnë manipulimin e lehtë të armës, pavarësisht nga nëse përdoruesi është djathtas apo mëngjarash. Një veçori tjetër e mirë e Spectre M4 është ftohja e ajrit të projektuar në mënyrë inteligjente të fuçisë me ndihmën e lëvizjes së grilave. Kur qepeni lëviz, ajri futet me forcë nëpër kabinën e fuçisë, e cila

ka 4 hapje në pjesën e sipërme dhe anësore dhe 2 hapje në fund të kapakut, duke lejuar zjarr intensiv automatik pa mbinxehur tubin. Për synim përdoren pamjet mekanike të përparme dhe të pasme, me një distancë synimi deri në 100 metra. Pamja e përparme është e rregullueshme në lartësi dhe ka mbrojtje anësore, ndërsa kështjella e pasme është e fiksuar dhe gjithashtu ka mbrojtje anësore.

Për të lejuar mbajtjen e fshehur (nën një pallto), Spectre M4 është i pajisur me një skelet metalik të palosshëm që paloset mbi pjesën e sipërme dhe një levë përsëritëse në formën e dy butonave të vegjël. Përndryshe, pjesa e sipërme e gjoksit është prej çeliku të shtypur, e integruar me strehën e tubit. Për të "varur" lehtësisht makinën në shpatull (nën pallto), është krijuar një rrip i veçantë që ngjitet në pjesën e pasme të makinës. Për automatikun "Spectre M4" janë zhvilluar korniza kompakte të municioneve metalike me 4 rreshta (me një shtypës municioni) me kapacitet 30 dhe 50 fishekë, ndërsa për tregun civil janë zhvilluar korniza municioni me 5, 10 dhe 15 fishekë. Kornizat e municioneve janë bërë prej çeliku të presuar. Automatiku u prodhua në 4 kalibra të ndryshëm të tytës, domethënë u zhvilluan versione për përdorimin e llojeve të mëposhtme të municioneve: 9x19 mm "Parabellum", 9x21 mm, .40 SW dhe .45 "Auto". Praktikisht, tyta ka nga brenda 6 brazda sinusoidale që lejojnë rritjen e energjisë dhe shpejtësisë së kokrrës dhe në të njëjtën kohë zvogëlojnë fërkimin midis tytës dhe predhës, gjë që zgjat jetën e tytës. Një shtypës i gjuajtjes mund të vendoset në tytë nëse kërkohet. Funksionimi i makinës është shumë i thjeshtë. Çmontimi dhe montimi i saj bazë në terren nuk kërkon mjete. Përndryshe, vetë çmontimi mund të kryhet në 8 sekonda. Për tregun civil janë zhvilluar 2 versione të armës, "SITES Falcon", një makinë automatike që nuk ka stok dhe klasifikohet si pistoletë gjysmë automatike dhe "SITES Ranger", e cila klasifikohet si një karabinë gjysmë automatike, sepse ka një fuçi të gjatë dhe një stok. Përdorues të "Spectre M4" janë shërbimet e sigurisë dhe policisë së Italisë dhe Francës.

Ivica Dameski



Sqarimi i fotografisë

1. Tubi.
2. Mbrojtësi i tubit.
3. Shënjestra e përparme mekanike me mbrojtës.
4. Kundak me mbyllje.
5. Dorëza dyanëshe për repetim.
6. Gjilpëra sulmuese.
7. Mbyllësi.
8. Pjesa kthyese e mbyllësit.
9. Sulmuesi i mbyllësit.
10. Pjesa kthyese e sulmuesit të mbyllësit.
11. Hapësira e pjesës kthyese për mbyllësin dhe për sulmuesin e mbyllësit.
12. Shënjestra e prapme mekanike me mbrojtës.
13. Përforcuesi i jashtëm i jashtëm i sandëkut të sipërm.



- 14. Kapaku i pasëm i sandëkut të sipërm ku është e vendosur hapësira e pjesës kthyesë.
- 15. Pjesëza për përforcimin ndërmjet sandëkut të sipërm dhe shtëpizës së ndarë në përbërje të së cilës janë mekanizmi i këmbëzës dhe dorëza prej polimieri.
- 16. Losti i dekokerit (i vendosur në dy anët e armës).
- 17. Sistemi i ndarë nga mekanizmi i këmbëzës dhe dorëzës prej polimieri.
- 18. Losti i frenit manual (i vendosur në dy anët e armës).
- 19. Këmbëza.
- 20. Mbrojtësi i këmbëzës.
- 21. Butoni për lirimin e kornizës së municionit.

- 22. Korniza e municionit me 4 nivele të plumbave (me 2 hapësira dhe një shtypës të municionit).
- 23. Dorëza e përparme prej polimeri me disa variante.

Karakteristikat taktiko-teknike të „Spectre M4“	
Kalibri	9x19 mm Parabellum
Lartësia me kundakun e mbyllur	350 mm
Lartësia me kundakun e hapur	580 mm
Gjatësia e tubit	130 mm
Gjerësia e sandëkut	35 mm
Pesha, i zbrazur	2.9 kg
Shpejtësia teorike e qitjes	850 plumba në minutë
Gama efiçase praktike	100 m
Shpejtësia e predhës gjatë daljes nga tubi	396 m/s
Kapaciteti i kornizës standarde të municionit	30 dhe 50 plumba

Avioni „Lockheed F-104 Starfighter“



Për të kuptuar pikat e forta dhe të dobëta të avionit në atë kohë, si dhe mësimet e nxjerra nga lufta, në vitin 1951 u kryen një seri intervistash me pilotë luftarakë nga Lufta Koreane. Dizajneri kryesor në “Lockheed” vendosi të kthejë trendin nga një luftëtar prodhimi gjithnjë e më i madh dhe kompleks në një aeroplan të thjeshtë dhe të lehtë të aftë për një fluturim maksimal në lartësi me performancë të jashtëzakonshme ngjitjeje. Në këtë drejtim, shpejtësia dhe performanca e shkallës së ngjitjes së “Starfighter” intrigoj forcat ajrore. Modeli eksperimental “Lockheed XF-104” fluturoi për herë të parë në vitin 1954, dhe 4 vjet më vonë u vu në përdorim operacional nga forcat ajrore. (USAF).

Dizajni

Dizajneri apo projektuesi kryesor në “Lockheed”, nënkryetari i inxhinierisë dhe kërkimit, vizitoi bazat e forcave ajrore të SHBA-së në Korenë e Jugut në vitin 1951 për të biseduar me pilotët luftarakë për atë që ata donin dhe kishin nevojë në një avion luftarak. Në atë kohë, pilotët amerikanë u përballën me “MiG-15” sovjetik, të cilin shumë e konsideronin superior ndaj luftëtarëve më të mëdhenj dhe më të sofistikuar

Një gjuetar supersonik i epërsisë ajrore, i vendosur gjithashtu si një bombardues luftarak, “Lockheed F-104 Starfighter” është një avion amerikan i epokës së Luftës së Ftohtë. I prodhuar si një avion shumëdimensional për të gjitha kushtet atmosferike në fillim të viteve të ‘60-ta, ai pa një shërbim të përhapur jashtë Shteteve të Bashkuara. Në atë kohë qeveria amerikane besonte se ishte dukshëm prapa BRSS për sa i përket madhësisë së flotës së saj të bombarduesve reaktivë

amerikanë. Pilotët kërkuan një aeroplan të vogël dhe të thjeshtë me performancë të shkëlqyer, veçanërisht me shpejtësi të lartë dhe aftësi fluturimi në lartësi të madhe. Për të arritur performancën e dëshiruar, kompania “Lockheed” vendosi një avion të vogël dhe të thjeshtë, me peshë 5400 kilogramë dhe me vetëm një motor të fuqishëm. Kompania prezantoi konceptin e saj të ri të avionëve luftarakë dhe mori kontratën e zhvillimit më 12 mars 1953. Edhe pse zhvillimi i “F-104” nuk ishte kurrë sekret, asnjë fotografi e avionit nuk u bë publike deri në vitin 1956 (edhe pse “XF-104” fluturoi për herë të parë në vitin 1954). Avioni „Starfighter“ kishte një dizajn radikal, me krahë të hollë të ngjitur në pjesën e pasme të trupit, ndryshe

nga shumica e avionëve modernë. Krahu siguroi performancë të shkëlqyer supersonike në lartësi të ulët, shpejtësi të lartë uljeje, por manovrim të dobët. Ai ishte avioni i parë i prodhimit që arriti 2 Mach dhe avioni i parë që arriti një lartësi prej më shumë se 30,000 metra. Në vitin 1958 vendosi rekorde botërore për shpejtësinë, lartësinë dhe kohën e ngjitjes, duke u bërë avioni i parë që mban të tre rekordet në të njëjtën kohë. Për shkak të pamjes dhe të performancave të tij, ai shpesh është quajtur edhe „missile with a man in it“. Si përgjigje të një dokumenti gjerman që specifikonte vetëm një koncept për të përmbushur kërkesat për një avion luftarak, bombardues dhe zbulues, kompania ridizajnoi të

gjithë kornizën e avionit, pajisjet e uljes dhe përfshiu një motor më të fuqishëm me një sistem manovrimi të përmirësuar. me pajisje elektrike shkrirëse për hyrjet e ajrit. Avionika u përmirësua gjithashtu, kryesisht me radar me shumë mënyra dhe një sistem navigimi inercial (sistem i parë i tillë i vënë në përdorim operacional). Këto ndryshime rritën sasinë e armatimit që mund të transportohej dhe gjithashtu i mundësoi avionit të plotësonte kërkesat e NATO-s për aftësinë për të mbajtur armë bërthamore. Ndryshe nga përdorimi i tij jetëshkurtër në forcat ajrore të SHBA-së, "Lockheed F-104", "Starfighter" ka arritur sukses më të qëndrueshëm në vendet e tjera të NATO-s dhe aleatëve. Në tetor të vitit 1958, Gjermania Perëndimore hyri në shërbim me avionin si aeroplani i saj kryesor luftarak. Së shpejti pasoi Kanadaja, së bashku me Holandën, Belgjikën, Japoninë dhe Italinë. Kombet evropiane formuan një konsorcium që ishte programi më i madh ndërkombëtar i prodhimit në histori deri në atë moment. Katër vendet evropiane kanë formuar katër grupe prodhuese të komponentëve për të prodhuar së bashku avionin me licencë. Konsorciumi shumëkombësh krijoi një Zyrë Qendrore të Koordinimit të quajtur NASMO (NATO Starfighter Management Office) në Koblenz të Gjermanisë, e cila arriti të arrijë një nivel të lartë standardizimi dhe bashkëpunimi. Bashkëpunimi midis qeverisë gjermane dhe Lockheed ishte aq i suksesshëm sa që vendet e tjera të huaja ndoqën shpejt shembullin, duke blerë të drejtat për licencimin e avionëve në dekadat në vijim. Deri në vitin 1980, kur u prodhua Starfighter i fundit, rreth 14 vende e operuan këtë avion.

Karakteristikat

Avioni „Starfighter“ ishte tërësisht metal, i bërë kryesisht nga duralumin, dhe pjesa tjetër ishte prej çeliku dhe titani. Trupi i avionit ishte afërsisht dy herë e gjysmë më i gjatë se hapja e krahëve të avionit. Testet e kompanisë kanë përcaktuar se forma më efiçente për fluturimin supersonik me shpejtësi të lartë është një krah trapezoid shumë i vogël dhe i hollë, i montuar në mes. Pjesa më e madhe e të dhënave të formës së krahut vijnë nga testimi i bërë me mjetin ajror eksperimental "Lockheed X-7", i cili përdorte krahë të një forme të ngjashme. Sediljet e derdhjes kishin disa mangësi të natyrës konstruktive, duke plotësuar

disa parametra (shpejtësi, lartësi) për funksionimin e tyre. Më vonë avionët u pajisën me sedilje të tipit "Martin-Baker Mk.7" ("zero-zero" që do të thotë zero lartësi dhe zero shpejtësi ajrore). Sistemet e reja të radarit dhe udhëzimit i mundësuan avionit të mbante raketën e re të drejtuar me infra të kuqe "AIM-9L Sidewinder", si dhe raketa të drejtuara nga radari „AIM-7 Sparrow“ dhe „Selenia Aspide“.Ndryshe nga disa avionë supersonikë, F-104 nuk kishte hyrje me gjeometri të ndryshueshme. Në vend të kësaj, me shpejtësi të lartë, ajri i tepërt u anashkalua rreth motorit dhe ndihmoi në ftohjen e tij, duke lejuar një shpejtësi maksimale prej më shumë se 2 Mach Avioni ishte i aftë për numra edhe më të lartë Mach nëse alumini i avionit mund të përballonte ngrohjen për shkak të fërkimit të ajrit. Shpejtësitë

mbi Mach 2 e mbinxehën shpejt motorin, duke rezultuar në atë që i jepet një kufi i shpejtësisë së projektuar prej 2 Mach.

Problemet e motorit, si dhe avantazhi i avionëve me rreze më të gjatë dhe ngarkesë më të madhe, nënkuptonin përdorimin e tij afatshkurtër. Rekordi i dobët i sigurisë, veçanërisht në shërbimin "Luftwaffe", çoi në humbje të konsiderueshme. Gjermanët humbën 292 nga 916 avionë dhe 116 pilotë nga viti 1961 deri në 1989. Për shkak të shkallës së lartë të aksidenteve, ajo mori nofkën "The Widomaker" nga publiku gjerman. Avioni u riaktivizua gjatë krizës së Berlinit dhe Luftës së Vietnamit dhe u tërhoq nga shërbimi aktiv gjatë vitit 2004.

Dragan Pavlovski





„GAZ 2330 TIGR“- automjeti lehtë i blinduar zbulues

„GAZ-2330 Tigr“ është një automjet shumëdedikues, i blinduar i lehtë 4x4, i prodhuar nga Kompania Industriale Ushtarake Ruse (VPK-Военно-промышленная компания), pjesë e grupit GAZ. Automjeti operohet kryesisht nga Ministria Ruse e Mbrojtjes dhe forcat e Ministrisë së Punëve të Brendshme. Automjetet janë vendosur në ekipet e reagimit të shpejtë dhe forcat speciale për të kryer misione shoqërimi, patrullime dhe operacione kundër terrorizmit Prototipi i parë i automjetit “Tigr” u prezantua në 2002, dhe prodhimi filloi në 2004. Automjetet janë prodhuar në ndërmarrjen e makinerive “Arzamas”, pjesë e VPK, në rajonin e Nizhny Novgorod të Rusisë. Urdhrat fillestare u morën nga Ministria e Mbrojtjes e Rusisë dhe Ministria e Punëve të Brendshme. Automjeti është kryesisht për policinë dhe forcat e armatosura të Rusisë. Kina mori 100 automjete “SPM-2E Tigr” në vitin 2008. Vende të tjera që synojnë të blejnë automjete “Tigr” janë Brazili dhe vendet e klientëve të Lindjes së Mesme. Në tetor 2012, Ministria Ruse

„GAZ-2330 Tigr“ është automjet i lehtë i blinduar me rrota, pjesë e grupit GAZ. Automjeti është menduar kryesisht për nevojat e policisë dhe forcave të armatosura të Rusisë

e Punëve të Brendshme (MVD) nënshkroi një marrëveshje me Nikaraguan për dorëzimin e një numri të papërcaktuar automjeteve „Tigr“. Automjeti i blinduar i lehtë „GAZ-2330 Tigr“ u vendos në operacione gjatë konfliktit të Krimesë midis Rusisë dhe Ukrainës në 2014. Aktualisht, automjeti është në shërbim edhe me forcat e armatosura, duke përfshirë ato të Algjerisë, Armenisë, Bjellorusisë, Mongolisë, Sllovakisë, Uruguait dhe Uzbekistanit. Automjeti i blinduar i lehtë Tigr prodhohet në një larmi variantesh për një numër aplikimesh: GAZ-2975 është një variant ushtarak i GAZ-2330 Tigr; GAZ-233001 është një version i paarmatosur i zhvilluar për tregun civil; GAZ-233034 dhe GAZ-233036 SPM-2 janë automjete policore të blinduara me shumë qëllime të dizajnuara për

policinë dhe agjencitë e zbatimit të ligjit. Varianti “SPM-2” ofron mbrojtje balistike në përputhje me NATO STANAG 4569 niveli 2. Variantet e tjera përfshijnë transportuesit të blinduar “GAZ-233014-0000186” dhe “GAZ-233014-0000184”, transportuesin “UAV MK-BLA-01”, sistemin e raketave shumëdedikuese “Kornet-EM”, automjetin e zbulimit “Tigr Scout” dhe “Tigr-M (AM -233114)”- automjet i lëvizshëm për luftime elektronike.

Dizjani i automjetit të blinduar i lehtë „GAZ-Tigr“

Automjeti i blinduar i lehtë „GAZ-2330 Tigr“ përfshin një plan urbanistik konvencional me motorin e montuar përpara, kabinën e ekuipazhit në mes dhe ndarjen e trupave në pjesën e pasme. Automjeti i ngjan “HMMWV” amerikan.

Dizajni modular i Tigr lejon konvertimin e automjeteve bazë në platforma pasagjerësh, të blinduar dhe mallrash. Automjeti mund të konfigurohet për të përmbushur kërkesat e ndryshme të misionit të klientit. Mjeti është 5.16 metra i gjatë, 2.2 metra i gjerë dhe 2 metra i lartë. Ka një peshë prej 5300 kg, ndërsa shtimi i armaturës shtesë "add on armor" pesha rritet në 7800 kg. Komplet i armaturës rrit mbrojtjen balistike të automjetit. Mund të mbajë një ngarkesë prej 1500 kilogramësh. Versioni standard i mjetit "Tigr" ka një drejtues dhe 11 pasagjerë. Variantet e tjera janë të pajisura me vende për katër deri në nëntë pasagjerë. Automjeti shumëdedikues „Tigr-M“ është i pajisur me stacion të armatimit me telekomandë - DUVS "Arbalet-DM (RCWS)" që u prezantua në vitin 2016, që është funksional në kuadër të forcave të armatosura ruse nga viti 2017. ДУВС „Arbalet-DM RCWS“ shërben për evakuimin e zonave të populluara, duke i lejuar operatorit të monitorojë situatën pa rrezik. Ato u përdorën nga Forcat e Armatosura Ruse gjatë konfliktit në Ukrainë për transportin e këmbësorisë dhe transportin e mallrave. Një version i automjetit "Tigr-M" ishte i pajisur me një platformë të hapur të montuar në pjesën e sipërme të bykut, e cila mund të rrotullohej 360 gradë.

Ministria ruse e mbrojtjes ka blerë disa automjete "Tigr-M" me një stacion armësh "Arbalet RCWS" për Forcat Ajrore Ruse që nga viti 2017. Ato janë krijuar për të përmirësuar efektivitetin luftarak dhe gatishmërinë e ekipeve të zbulimit. Ato përdoren nga ushtarët për stërvitje taktike dhe zjarri. Në gusht 2023, ministria ruse e mbrojtjes vendosi një porosi për një seri automjetesh "GAZ Tigr-M" me forca të blinduara shtesë. Automjetet e blinduara "GAZ Tigr-M" mund të strehojnë dy anëtarë të ekuipazhit dhe shtatë trupa uljeje. Automjetet do të ofrojnë mbështetje gjatë patrullimit, mbështetjes nga zjarri, transportit të këmbësorisë, zbulimit dhe përcjelljes së kolonës.

Stacioni i menaxhuar i armatimit - ДУВС „Arbalet-DM (RCWS)“ mund të montohet në automjete të blinduara me rrota dhe me gjurmë, në anije sipërfaqësore dhe në poste fikse roje. DUVS është i armatosur ose me një mitraloz të rëndë KORD 12.7 mm të ngarkuar me 150 fishekë ose një mitraloz PKTM 7.62 mm që mbante 250 fishekë. ДУВС „Arbalet RCWS“ posedon aftësi të avancuara për të zbuluar dhe gjurmuar objektivat, qofshin të palëvizshëm apo të lëvizshëm. Stacioni është i pajisur me një sistem zbulimi elektro-optik dhe një granatëdhënëse tymuese „902B Tuzca“. Kamerat e tij optike mund të identifikojnë objekte deri në 2.5 km larg, ndërsa kamerat me rreze infra të kuqe kanë një rreze veprimi deri në 1.5 km. Për më tepër, sistemi i shikimit



Specifikimet tjera të automjetit të blinduar „GAZ-Tigr“ janë	
Prodhuesi	GAZ
Gjatësia	5,16 metra
Gjerësia	2,20 metra
Lartësia	2,00 metra
Pesha	7200 kg
Ngarkesa	1,5 ton
Ekuipazhi	2 + 9;
Armatimi	Mitralzo 7,62 mm PKTM ose 30 mm-hedhes automatik i predhave
Autonomia e vargut	1000 km
Shpejtësia maksimale në rrugë	140 km/h

të stacionit të armëve është përmirësuar me një gjetës rreze lazer.

Armatimi dhe vetëmbrojtja e „GAZ-Tigr“

Automjeti standard „Tigr“ mund të jetë i armatosur me një mitraloz 7.62 mm/12.7

mm ose një granatëdhënëse automatik 30 mm. Armatimi është montuar në majë të çatisë. Varianti i blinduar i Tigr është i pajisur me pllaka të blinduara, veshje të blinduara dhe dritare xhami rezistente ndaj plumbave. Automjeti është i mbrojtur me dy nivele të mbrojtjes. Armatura



mbron ekuipazhin dhe pasagjerët nga zjarri i armëve të vogla, artileria dhe pajisjet shpërthyes të improvizuara (IED). Varianti i blinduar është 700 kg më i rëndë se automjeti standard „Tigr“. Dizajni i „Tigr-M“ ka disa përmirësime, për të përmirësuar karakteristikat e punës, besueshmërinë, ergonominë dhe mbrojtjen nga plumbat dhe minat. Varianti bazë „GAZ Tigr“ mundësohet nga një motor naftë „Cummins B205 20“ i lidhur ose me një manual „GAZ JSC“ me 5 shpejtësi ose me një transmetim automatik „Allison LCT-1000“. Motori siguron një shpejtësi maksimale rrugore prej 140 km/h. Ngrohësi paraprak siguron fillimin e motorit gjatë motit të ftohtë. Ndarja e motorit është e pajisur me një sistem automatik të shuarjes së zjarrit. Opcione tjera për motorë që janë në dispozicion për automjetin janë: Cummins B-180 5,9l, 180 hp; Cummins B-214 5,9l, 215 hp ose GAZ-562 3,2l, me turbo dizel motor prej 197 hp. Automjeti i blinduar i lehtë „Tigr“ është e pajisur me lëvizje me të gjitha rrotat me kohë të plotë. Pezullimi i pavarur i tipit të shiritit rrotullues përbëhet nga amortizues teleskopik hidraulikë dhe stabilizues. Gomat KI-115 AM janë të pajisura me një sistem automatik të fryrjes së gomave. Sistemi i lejon shoferit të rregullojë presionin e gomave sipas kushteve të terrenit. Automjeti demonstroi lëvizshmëri të shkëlqyer jashtë rrugës në dunat e rënda të rërës. Ka një aftësi të lartë për të punuar në një klimë shkretëtirë me temperatura të ambientit deri në +50°C. Automjeti mund të kapërcejë këndet e nisjes prej 52° dhe mund të kalojë nëpër një thellësi uji prej 1.2 m. I projektuar për performancë në mjedisë malore, arktike dhe shkretëtirë, Tigr është në gjendje të funksionojë në temperatura të ambientit që variojnë nga -14 до +50 °C (7 deri 122 °F). Me më shumë se 3000 automjete të prodhuara në variante të ndryshme, operatorë të këtyre automjeteve, përveç forcave të armatosura të Federatës Ruse, janë Bjellorusia, Armenia, Kazakistani, Sllovakia, Siria, Takhikistani, Kirgistani, Kina, Kongo, Guinea, Mongolia, Nikaragua, Emiratet e Bashkuara Arabe, Uruguai, Uzbekistani, Jemeni dhe Zambia. Sipas të dhënave nga burime të hapura, këto automjete janë përdorur në konfliktin e Krimesë në vitin 2014, si dhe gjatë agresionit të Rusisë kundër Ukrainës në vitin 2022, me të dhëna se 7 automjete „Tigr“ dhe 32 automjete „Tigr-M“ janë kapur nga ukrainasit. forcat, dhe disa prej tyre janë gjithashtu në përdorim operacional në ushtrinë ukrainase.

Idriz Idrizoski



Bullgaria e moderon armatën me automjetet e blinduara „Stryker“

Më 01/09/2023 Shtetet e Bashkuara të Amerikës (Departamenti i Shtetit) miratuan shitjen e pajisjeve ushtarake për qeverinë e Bullgarisë, të vlerësuara në rreth 1.5 miliardë dollarë, pajisje që përfshijnë kryesisht automjete të blinduara „Stryker“ 8x8 në versione të ndryshme, së bashku me pajisjet e nevojshme dhe pajisje logjistike. Më 21 shtator 2023, qeveria bullgare miraton zyrtarisht blerjen e 183 automjeteve të blinduara „Stryker“, të cilat do të jenë të destinuara për njësitë e ndërhyrjes së shpejtë të deklaruar në NATO, me qëllim rritjen e përputhshmërisë. Si pjesë e prokurimit, do të përfshihen versionet e mëposhtme të automjetit „Stryker“: M1296 Infantry Carrier Vehicles – Dragoon (90 automjete), M1126 Infantry Carrier Vehicles (17 automjete), M1132 Engineer Squad Vehicles (9 automjete), M1130 Command Vehicles (33 automjete), M1133 Medical Evacuation Vehicles (24 automjete) dhe M1135 Nuclear, Biological, and Chemical Reconnaissance Vehicles (10 automjete). Për nevojat e këtyre automjeteve, pajisje moderne për veprim në të gjitha kushtet atmosferike, ditë e natë, sisteme moderne komunikimi, stacione luftarake me telekomandë "M-153 A4 CROWS" dhe të gjitha pajisjet

logjistike të nevojshme për servisimin e tyre. dhe do të prokurohet mirëmbajtja. Në fakt nga të gjitha versionet, version „M1296 Infantry Carrier Vehicles – Dragoon“ është më i fuqishmi në luftim, pra është i pajisur me një frëngji luftarake pa pilot e armatosur me një top automatik „Mk.44 Bushmaster II“ 30 mm edhe me një mitraloz koaksial prej 7,62 mm. Në kuadër të blerjes apo prokurimit përfshihen 17 automjete logjistike „HEMTT“ (kamionë), në disa versione. Për të siguruar zbatimin pa probleme të kontratës, 20 përfaqësues të kontraktorëve të automjeteve Stryker do të dërgohen në Bullgari për një periudhë 24 mujore. Përgjegjësitë e tyre kryesore do të jenë përgatitja e mbështetjes logjistike, trajnimi dhe mbështetja për montimin e komponentëve të prokuruar të destinuar për automjetet.

Ivica Dameski





Armë me energji të drejtuar Luftë me shpejtësinë e dritës

Kjo armë është një sistem që përdor energjinë e drejtuar kryesisht si një mjet i drejtpërdrejtë për çaktivizimin, dëmtimin ose shkatërrimin e pajisjeve, objekteve dhe stafit të kundërshtarëve. Të luftuarit me energji të synuar është një veprim ushtarak që përfshin përdorimin e armëve, pajisjeve dhe kundërmasave të drejtuara të energjisë për të shkaktuar dëme të drejtpërdrejta ose shkatërrimin e pajisjeve, objekteve dhe personelit kundërshtar, ose për të përcaktuar, shfrytëzuar, zvogëluar ose parandaluar përdorimin armiqësor të spektrit elektromagnetik nëpërmjet dëmtimit, shkatërrimit dhe çrregullimit. Duke përdorur rrezet e synuara të energjisë si lazer dhe mikrovalë, këto sisteme të avancuara të armatosura mund të synojnë dhe të shkatërrojnë një sërë objektivash, nga raketat deri tek personeli dhe automjetet. Krahasuar me armët tradicionale, kjo armë ofron më shumë avantazhe, duke përfshirë saktësinë, shpejtësinë, efikasitetin dhe disponueshmërinë për të shtënë.

Arma me energji të drejtuar përdor energjinë e përqendruar elektromagnetike, në vend të energjisë kinetike, për çaktivizimin, dëmtimin, çaktivizimin ose shkatërrimin e pajisjeve të armikut, objekteve dhe personelit. Arma me energji të drejtuar është përshkruar si një term i përgjithshëm që mbulon teknologjitë që prodhojnë një rreze të energjisë elektromagnetike të përqendruar ose grimcave atomike ose subatomike

Si rezultat, investimi i vazhdueshëm në këtë teknologji përfaqëson një hap të rëndësishëm përpara në aftësitë mbrojtëse. Arma e synuar energjetike ka potencial që lejon koncepte të reja të operacioneve ushtarake. Rrezet e gjeneruara nga arma e synuar e energjisë arrijnë objektivin me një shpejtësi prej rreth 300,000 kilometra në sekondë. Meqenëse çdo formë e energjisë elektromagnetike udhëton me të njëjtën shpejtësi (konstanta universale e Ajnshtajnit në ekuacionin e tij të njohur), një armë që përdor energjinë e drejtuar si mekanizmi i saj shkatërrues mund

të kalojë distanca të mëdha pothuajse menjëherë. Kështu që, sfida e monitorimit dhe përgjimit të qëllimit është thjeshtuar ndjeshëm, dhe kapaciteti i qëllimit për të shmangur dëmtimin është reduktuar ndjeshëm. Gjithashtu, rrezet e tyre nuk janë të prekura nga graviteti sepse nuk kanë masë, kështu që ata lëvizin në një vijë të drejtë. Kjo e bën drejtimin dhe synimin më të lehtë dhe më të sigurt, dhe llogaritjet komplekse të kërkuara për të përcaktuar trajektorët balistike dhe karakteristikat e tjera të fluturimit të municioneve konvencionale janë të parëndësishme për ta.

Arma e synuar e energjisë është jashtëzakonisht e saktë. Rrezja kryesore e lazerit ajror është vetëm 1.5 metra e gjerë, dhe ende mund të godasë objektivat që janë deri në 500 kilometra larg me saktësi të saktë. Në fakt, me monitorim dhe karakterizim të mjaftueshëm, sulmuesit që përdorin armët e synuara të energjisë mund të zgjedhin pjesën specifike të objektivit të shpejtë që duan të sulmojnë. Kjo saktësi e pashembullt lejon të arrihet goditje kirurgjikale pa dëmtime kolaterale. Efektet e armëve të synuara të energjisë mund të rregullohen për të arritur një sërë rezultatesh, vdekjeprurëse ose të patundur, shkatërruese ose shkatërruese. Kjo arrihet kryesisht duke rregulluar sasinë e energjisë të furnizuar në objektivat ose gjatësitë valore në të cilat furnizohet energjia. Për shembull, armët e radios frekuencave mund të gjenerojnë valë në frekuenca të caktuara dhe nivelet e energjisë për të arritur shqetësim të përkohshëm të llojeve të caktuara të pajisjeve elektronike, ndërsa specie të tjera mbeten të padëmtuara. Arma e synuar energjetike kushton relativisht pak në krahasim me municionet konvencionale. Edhe pse sistemi i gjenerimit të rrezeve mund të jetë i shtrenjtë për t'u ndërtuar dhe ruajtur, kostoja e përdorimit është minimale, pasi sistemi konsumon vetëm energji. Meqenëse kjo armë jep dritë në vend të municionit, ajo kurrë nuk do të mbetet pa municion, dmth është e kufizuar vetëm nga disponueshmëria e energjisë. Arma e synuar e energjisë mund të shërbejë gjithashtu si një pajisje sensori. Lazer mund të përdoret jo vetëm për sulmin e objektiveve, por edhe për zbulimin, pikturimin, monitorimin dhe ndriçimin. Mikrovalat e energjisë së lartë punojnë në të njëjtën gjatësi vale si radarët, duke u dhënë atyre një potencial të ngjashëm ndjekjeje në disa aplikacione. Kështu që, dallimi midis armëve dhe sensorëve që mbizotërojnë në luftën tradicionale fillon të zhduket duke pasur parasysh ndikimin ushtarak të energjisë së drejtuar. Në fakt, lazerët (edhe pse jo fuqi e lartë), janë gjithashtu teknologjia më premtuese për të eliminuar kufizimet e bandwidth në arkitekturën e ardhshme komandës dhe kontrollit. Këto armë kanë aplikime të shumta, duke përfshirë mbrojtjen e dronit, përgjimin e raketave dhe përçarjen e pajisjeve elektronike armike. Ndikimi i efekteve të tyre mund të përshtatet duke manipuluar llojin e energjisë dhe forcës drejtuar drejt qëllimeve të synuara, dhe ata mund të transferojnë shpejt një forcë vdekjeprurëse për shkak të shpejtësisë së dritës. Megjithatë, jo të



gjitha tiparet unike të armëve të synuara të energjisë janë cilësi pozitive. Rrezet Radiofrekuenca mund të ridrejtohen lehtësisht me material përçues midis burimit të tyre dhe objektiveve të synuara. Rrezet lazer prishen përmes ndërveprimit me avull uji, pluhur dhe turbulenca atmosferike. Por pavarësisht gamës së tyre të kufizuar, zhvillimi dhe prodhimi i shtrenjtë, armët e energjisë në shënjestër po bëhen një opsion gjithnjë e më popullor për industrinë ushtarake dhe të mbrojtjes në mbarë botën. Derisa bota mbështetet më shumë në teknologjitë e avancuara, zhvillimi dhe përdorimi i armëve të synuara të energjisë po fiton me shpejtësi vrulli. Kjo teknologji e lartë ofron disa avantazhe të ndryshme mbi armët tradicionale, duke e bërë atë një opsion tërheqës për aplikimet ushtarake dhe civile. Një nga përfitimet më të rëndësishme është aftësia e tyre për të kryer goditje të sakta dhe aktuale, pa shkaktuar dëme të rëndësishme kolaterale. Kjo i bën ato ideale për përdorim në zonat urbane ose në zona të tjera ku armët tradicionale do të ishin shumë shkatërruese. Përveç kësaj, ato mund të përdoren në distanca më të mëdha, shpesh pa u zbuluar, duke lejuar sulme të habitshme që mund t'i japin sulmuesit një avantazh të rëndësishëm mbi mbrojtësin. Një tjetër avantazh i rëndësishëm i kësaj arme është diversiteti i saj. Ato mund të përdoren për qëllime vdekjeprurëse dhe jo vdekjeprurëse, duke i bërë ato ideale për një sërë aplikimesh. Për shembull, armët e synuara të energjisë mund të përdoren për të çaktivizuar elektronikën, çaktivizuar turmat ose ndalimin e automjeteve, si dhe për qëllime tradicionale ushtarake si mbrojtja raketore, mbrojtja ajrore dhe mbrojtja tokësore.

Arma e synuar energjetike është një teknologji premtuese me një gamë të gjerë aplikimi, si në kontekstin ushtarak ashtu edhe civil. Saktësia, diversiteti dhe dëmtimi i vogël kolateral i bëjnë ata një opsion tërheqës për të ardhmen e luftës. Këto armë kategorizohen në bazë të llojit të energjisë që përdorin, me llojet më të famshme të lazerit, mikrovalës, rreze grimcash dhe tingull. Armët e përqendruara të energjisë, bazuar në lazer, përdorin rrezet e përqendruara të dritës për të kryer një sulm të saktë mbi objektivin. Këto armë janë të dizajnuara për të kundërshtuar në mënyrë efektive një gamë të gjerë objektive, nga raketat dhe avionët deri tek automjetet tokësore. Megjithatë, ato mund të shërbejnë gjithashtu për qëllime jo-vdekjeprurëse si verbimi ose çaktivizimi i sensorëve. Armët me bazë mikrovalë, nga ana tjetër, përdorin valët elektromagnetike me frekuencë të lartë për të ofruar një sulm të synuar subjekt. Këto valë zakonisht shkojnë nga 1 GHz deri në 100 Ghz dhe





mund të jenë efektive kundër një game të gjerë objektivash, duke përfshirë raketat, avionët dhe automjetet tokësore. Përveç kësaj, ato mund të përdoren për qëllime jo-vdekjeprurëse, të tilla si çaktivizimi i elektronikës. Armët me një rreze grimcash përdorin grimca të ngarkuara shumë, të tilla si elektronet ose jonet, për të kryer një sulm të saktë mbi objektivin. Ngjashëm me të tjerët, këto armë janë projektuar për të qenë efektive kundër objektivave të ndryshme, duke përfshirë raketat, avionët dhe automjetet tokësore. Armët me një rreze grimcash kanë aplikime jo-vdekjeprurëse, të tilla si çaktivizimi i elektronikës. Armët e zërit janë unike në përdorimin e valëve të zërit me intensitet të lartë për të kryer një sulm të synuar ndaj objektivit. Këto armë janë të dizajnuara për të rezistuar një gamë të gjerë qëllimesh, nga individët tek turmat. Ato gjithashtu mund të përdoren për qëllime jo-vdekjeprurëse, të tilla si thyerja e turmave ose ndalimi i automjeteve. Ndërsa zhvillimi dhe zbatimi i armëve

të synuara energjetike vazhdon të përmirësohet, të kuptuarit e dallimeve midis çdo lloji do të jetë vendimtare në formësimin e së ardhmes së luftës moderne. Ndërsa bota bëhet më e përparuar teknologjikisht, vendet konkurrojnë për të zhvilluar forma të reja të armëve për të ruajtur një avantazh konkurrues. Arma e synuar energjetike po bëhet një zgjedhje më popullore dhe gjithnjë e më shumë vende po investojnë në zhvillimin e tyre. Ndër ata që udhëheqin janë SHBA, Rusia, Franca, Gjermania, Mbretëria e Bashkuar, Izraeli, Kina dhe India. Zhvillimi i kësaj arme nuk kufizohet vetëm në njësitë qeveritare. Në prodhimin e kësaj arme, janë angazhuar edhe disa kompani, përfshirë korporata si: „Raytheon Technologies“, „Northrop Grumman“, „Lockheed Martin“, „Thales Group“ dhe „BAE Systems“. Edhe pse përdorimi i armëve të synuara të energjisë nuk është pa polemika, është e qartë se ajo do të luajë një rol gjithnjë e më të rëndësishëm në luftën moderne. Ndërsa vendet vazhdojnë të investojnë në zhvillimin e saj, mbetet për t'u parë se si kjo teknologji do të formësojë përfundimisht të ardhmen e luftës. Aftësitë e disa armëve tashmë të zhvilluara me energji të synuar përfshijnë si sistemet lazer ashtu edhe mikrovalë me fuqi të lartë. Ndërsa armë lazer përdoret kryesisht për shënjestër të saktë të objektivave të vogla, të tilla si raketat hyrëse dhe dronët, sistemet e orientuara në mikrovalë përdoren për ndërprerjen e sistemeve elektronike, duke përfshirë radarët, sistemet e komunikimit dhe kompjuterët. Armët e synuara të energjisë përdorin teknologjinë lazer për të shkatërruar objektivat armiqësore, qoftë dronët, anijet armike, apo mortaja, nëpërmjet përdorimit të fokusuar të

rrezeve të energjisë së lartë ose lazer. Këto armë janë të dizajnuara për dëmtim të përkohshëm ose të përhershëm ose shkatërrim të objektivave tokësore, në ajër ose në ujë. Sistemet me fuqi të lartë deri në 100 kilovat fuqi për një gamë të shkurtër, të mesme dhe të gjatë mund të çaktivizojnë në heshtje raketat armike ose dronët pa lënë ndonjë provë fizike ose mbetje, duke i bërë ato një mjet tepër efektiv në sistemet moderne të mbrojtjes. Progresi në zhvillimin e këtyre armëve është mbresëlënëse, por ka ende sfida në zhvillimin e këtyre armëve. Një nga sfidat kryesore është sfida teknologjike. Zhvillimi kërkon ekspertizë të rëndësishme teknike dhe investime. Një sfidë tjetër është kufizimet financiare, pasi zhvillimi i tyre kërkon investime të vazhdueshme për një periudhë më të gjatë. Pengesat rregullatore janë gjithashtu një sfidë e rëndësishme, pasi teknologjia e këtyre armëve ngre disa probleme etike dhe ligjore, të tilla si potenciali për dëmtime kolaterale dhe objektiva jo-selektive. Pavarësisht këtyre sfidave, është bërë përparim i rëndësishëm në zhvillimin e këtyre armëve. Armët me lazer të lartë të energjisë janë zhvilluar tashmë, armë me mikrovalë me fuqi të lartë, përsheptues elektronikë me raketa me rreze të gjatë, duke emetuar impulse të forta të rrezeve relativiste elektronike që mund të dëmtojnë sistemet elektronike të raketave armike. Janë nisur gjithashtu projekte të fokusuar në krijimin e pushkëve me energji të drejtuar. Mund të themi që edhe pse armët e drejtuara me energji janë shfaqur si një teknologji premtuese në luftën moderne, ato ofrojnë disa avantazhe mbi armët tradicionale duke përfshirë saktësinë, shkathtësinë dhe dëmin e ulët kolateral, vendet duhet të investojnë edhe më shumë në të për të përmirësuar industrinë e tyre ushtarake. Megjithatë, zhvillimi dhe vendosja e këtyre armëve ngre çështje etike dhe ligjore që duhet të adresohen. Çështjet që lidhen me përdorimin e forcës dhe potencialin për pasoja të padëshiruara duhet të shqyrtohen me kujdes. Këto armë janë gjithashtu subjekt i ligjit ndërkombëtar, duke përfshirë Konventat e Gjenevës që rregullojnë përdorimin e armëve në konfliktet e armatosura. Pavarësisht nga këto shqetësime, progresi ka të ngjarë të vazhdojë pasi institucionet e mbrojtjes së vendeve i kanë identifikuar tashmë këto armë si një fushë kyçe të fokusit. Me burime të konsiderueshme që po ndahen për zhvillimin e tyre, armët me energji të drejtuar ka të ngjarë të bëhen një pjesë gjithnjë e më e rëndësishme e luftës moderne në të ardhmen.

Aleksandar Stojçevski

Obusi vetëlvizës „M1299“ 155 mm



„M1299“ është një prototip amerikan i një obusi vetëlvizës me kalibër 155 mm, i zhvilluar nga "BAE Systems" në vitin 2019 si pjesë e programit për rritjen e gamës së mjeteve të artilerisë dhe artilerisë (ERCA - Extended Range Cannon Artillery program). Modeli bazohet në modelin tashmë ekzistues "M109A7" dhe është projektuar dhe projektuar kryesisht për të rritur vargun. Programi i artilerisë së topave me rreze të zgjatur (ERCA – Programi i topave me rreze të zgjatur), përveç qëllimit të lartpërmendur, në përgjithësi përfaqëson një kundërpeshë ndaj zhvillimit të sistemeve të artilerisë ruse dhe kineze, pasi është në zhvillim dhe kërkim të vazhdueshëm të një diapazoni më të madh dhe një mënyrë më e madhe për gjuajtjen e copave të artilerisë amerikane 155 mm si pjesë e garës për supremacinë e artilerisë botërore. Për të qenë konkurrues në botë, në një kuptim ushtarak, ju duhet të zhvilloni vazhdimisht teknologji të reja dhe të vazhdoni pa kompromis me ushtritë e tjera. Si përkujtim, dhe për të pasur një vizualizim më të mirë, do të përmendim se "M109A6 Paladin" është një obus vetëlvizës i ushtrisë amerikane që është në shërbim që nga viti 1992. Ushtria e SHBA.-së në disa raste është përpjekur ta zëvendësojë këtë ulërimë me Crusader, një ulërimë vetëshkatërruese dhe një makinë ULOS-C (Future Combat Systems). Versioni i fundit i familjes M109 është "M109A7", i cili është operacional që nga viti 2013. Ky obus ka një shërbëtor katër anëtarësh. Obusi fillimisht u zhvillua nga „BAE Systems Land and Armaments“. „M109“ në versione të ndryshme është pjesë e armatosjes së shumë ushtrive në botë. Si version bazë, ky ulërimë u përdor për herë të parë në Luftën e Vietnamit. Rritja e gamës dhe saktësisë u arrit duke prodhuar një tub më të gjatë se standardi, i cili në këtë rast është i kalibrit 58 dhe duke përdorur një raketë „XM1113“. Gjatë vitit 2020, gjatë gjuajtjeve të provës me raketën e lartpërmendur, u arrit një rreze veprimi prej 69 km, e

cila është praktikisht dyfishi i rrezes së M777 155 mm, kur përdoret i njëjti lloj rakete. Gjatë vitit 2023 kryhen teste dhe vlerësime operacionale, pas së cilës obusi do të hyjë në përdorim operacional. Tubi i obusit është i modelit „XM907“ dhe është i gjatë i kalibrit 58, i projektuar nga "Benet Laboratories". Duke qëlluar një raketë XM1113, gama arrin deri në 70 km. Ndryshe nga vargmali "M109A7 Paladin", që është 38 km, xhirimi i hurmës M1299 është dukshëm më i lartë. Kompania po punon për të testuar një karikues automatik raketash që do të transportonte 31 raketa dhe regjimi i qitjes do të rritej në 10 raketa në një minutë. Ky projekt suplementar pritet të jetë operacional

në vitin 2024. Ngarkimi automatik lejon dërgimin robotik të raketave dhe mbushjen me pluhur të linjës së ngarkimit dhe shtypjen dhe futjen në dhomën mbajtëse dhe pluhurin. Kjo zvogëlon ngarkesën fizike të shërbëtorëve dhe arrin një efekt dhe shpejtësi më të madhe të qitjes. Sistemi i menaxhimit "M1299" dhe pjesa softuerike janë të përputhshme me mjetet moderne të artilerisë. Niçe dhe navigacion janë plotësisht të automatizuara. Duke pasur parasysh gjatësinë standarde të tubit 155 mm dhe më shumë se dyfishin e gamës, duket se ky koncept do të zëvendësojë ngadalë por sigurisht mjetin e kalibrit 52 në të ardhmen.

Sllavço Kuzmanovski

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË OBUSIT VETËLËVIZËS „M1299“ 155 mm	
Kalibri i tubit	155 mm
Modeli i tubit	L/58 XM907
Mënyra e mbushjes	Automatike
Vargu	70 km (me predhë XM1133)
	110 km (me predhë XM1155)
Gjatësia e tubit	9 m
Ekui pazhi	4
Koha e nevojshme për kalim nga pozicioni i marshit në pozicionin e qitjes	50 sekonda
Koha e nevojshme për kalim nga pozicioni i qitjes në pozicionin e marshit	50 sekonda
Fusha horizontale e veprimit	360 shkallë
Regjim i qitjes	3 predha për minutë – regjim normal
	10 predha për minutë – regjim maksimal
Motor	„Cummins“ diesel motor, 600 κ/c, 450 kW
Municion	XM1133 Gjenerata e re e predhave me motor asistues raketor. Posedon motor raketor me performanca të larta dhe me eksploziv të cilësisë së lartë. Kompatibil me programin për nivelin më të lartë të vargut të artilerisë dhe mjeteve artilerike (ERCA – Extended Range Cannon Artillery program)
	XM1155 Predhë e cila është në fazën e hulumtimit dhe zhvillimit. Bën pjesë në familjen e predhave zbuluese (PGM) dhe predhave me shpejtësi shumë të madhe fillestare të qitjes (HVP – Hypervelocity Projectile)



„Messerschmitt Me 323 Gigant“

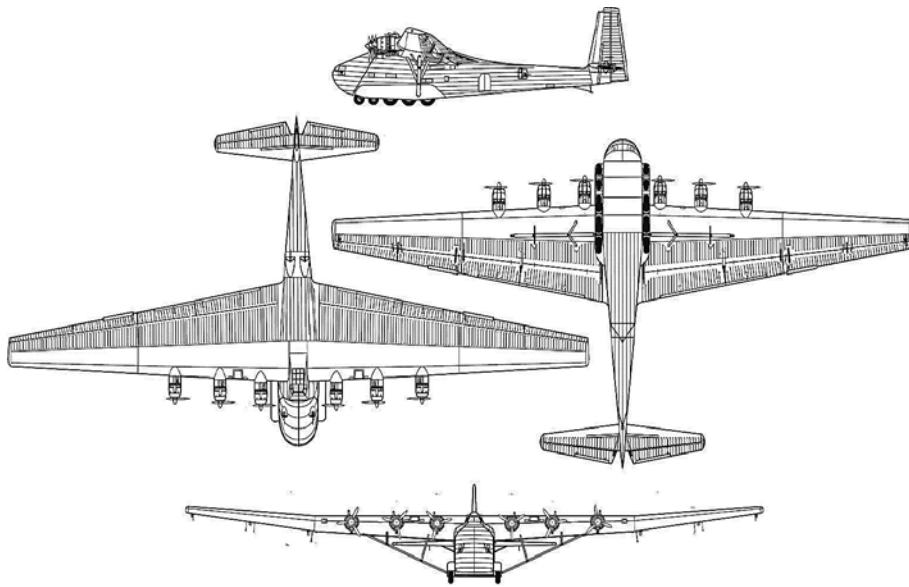
Ashtu si në të gjitha luftërat, në Luftën e Dytë Botërore, efektiviteti luftarak i kombeve varej nga burimet e disponueshme dhe aftësitë e prodhimit. Në fakt, pas perdes së betejave të njohura shpesh fshiheshin aktorë të panjohur, të cilët historia i vuri re, por nuk ia doli. Si të tillë, ishin marrëdhëniet, gjejmë ata që ishin përgjegjës për logjistikën. Mungesa e burimeve në kohë të tilla si municionet, pjesët rezervë, asistencë mjekësore dhe lidhja e qëndrueshme e komunikimit ka ndikuar shumë në rezultatin e betejave të caktuara në Luftën e Dytë Botërore. Revolucioni Industrial Gjerman i viteve të '30-ta shkaktoi zgjidhje inovative në sektorin e qëndrueshmërisë. Para së gjithash, kjo ishte për shkak të kësaj, sepse qeveria gjermane ishte duke u përgatitur seriozisht për luftë, dhe kishte nevojë për mënyra të reja të luftës, të ndryshme dhe më efektive se ato në Luftën e Parë Botërore. Planifikuesit ushtarakë gjermanë arritën në përfundimin se "Blitzkrieg" e tyre varej nga mbajtja e linjave të qëndrueshme logjistike." Parametri i specifikuar ishte kryesisht i shqetësuar me krijimin e logjistikës së tokës, me ndihmën e trenave, automjeteve të transportit dhe madje edhe kuajve. Por çfarë ndodhi me logjistikën e drejtuar nga ajri? Sigurisht që kishte avionët e transportit të tilla si Junkers legjendar "Ju-52", por kishte kapacitet të kufizuar ngarkesash. "Ju-52" nuk kishte aftësi për të ofruar sasi të mëdha të burimeve dhe objekteve luftarake, të tilla si tanke dhe transportuesit e blinduar. Pas

suksesit në Francë, gjermanët menduan seriozisht konceptin e përdorimit të avionit me aftësinë e dërgimit të automjeteve luftarake dhe mjeteve në një zonë operative pushtuese. Kjo është arsyeja pse forcat ajrore gjermane kishin një nga transportuesit e parë ajror të transportit ajror të aftë për të transportuar tanke dhe artilleri, avionët „Messerschmitt Me 323 Gigant“.

Nga vetë emri i aeroplanit - "Gigant", ne mund të konkludojmë se është një avion i madh, ndër më të mëdhatë që prodhohet gjatë periudhës së Luftës së Dytë Botërore. Dizajni konceptimit avionit vetë filloi të zhvillohet pas aplikimit të suksesshëm të gliders në operacionin ajror gjerman që fitoi betejën për fortesën belge "Ebel-Emael" në vitin 1940. Gjermanët kryen një shkretëtirë ajrore në fortesë, duke përdorur "DFS 230" gliders, pas së cilës ata panë sukses të madh. Ata kapën më shumë se 1,000 ushtarë belgë me kusht të vetëm gjashtë parashutave gjermane. Suksesi i operacionit kontribuoi në të menduarit e mëtejshëm të aviacionit gjerman për zhvillimin dhe përdorimin e gliderave dhe avionëve të aftë për të mbajtur dhe dhënë një sasi të madhe të forcës luftarake prapa linjave të armikut. Kjo u intensifikua veçanërisht pas rënies së Francës në verën e vitit 1940. Gjatë asaj periudhe, gjermanët filluan përgatitjet për zbatimin e Operacionit Luani Deti, dmth pushtimin e planifikuar të Mbretërisë së Bashkuar. Në vitin 1940, Marina Mbretërore e Britanisë së Madhe ishte një nga më të fuqishmit në botë. Ajo sundoi Oqeanin Atlantik

dhe dominoi kanalin anglez La Mansh. Gjermanët e dinin se kishte një rrezik të madh të pushtimit amfib të ishullit, dhe ata vënë një theks shtesë në elementin e ajrit, dmth pushtimin operacional të aviacionit, duke përdorur parashuta. Domethënë, koncepti i aliderëve i aftë për të dhënë ngarkesë të rëndë ishte i mirëpritur në planin për pushtimin e Bashkimit Sovjetik. Prerjet e mëdhaja sovjetike ishin ideale për përdorimin e avionëve të transportit dhe ishin zgjidhja më efektive dhe më e lirë për logjistikën gjermane. Për këtë qëllim, aviacioni gjerman lëshoi një tender për prodhimin e një avioni me kapacitet për të mbajtur një armë kalibër 88 mm, të shoqëruar nga një automjet transporti ose një tank që bie në kategorinë e automjeteve të blinduara të mesme. Kompanitë „Junkers“ dhe „Messerschmitt“ ata ishin si konkurentë kryesor, pas së cilës në fund edhe fituan. Dizajni i "Junkers" u





Messerschmitt Me-323 Gigant

Karakteristikat kryesore të „Messerschmitt Me 323 Gigant D-6”	
Ekupazhi	5
Gjatësia	28,2 metra
Hapja e krahëve	55,5 metra
Lartësia	10,15 metra
Motori	Gjashtë motorë „Gnome-Rhone 14N” me nga 14 cilindra, të aftë të zhvillojnë 1150 kuaj fuqi ndaras. Motorët kanë pasur ftohje ajrore
Shpejtësia maksimale	285 kilometra në orë
Vargu i fluturimit operativ	800 kilometra
Lartësia maksimale e fluturimit	4000 metra
Armatimi	Kombinim i armatimit nga dy deri në dhjetë mitralozë në lokacione përgjatë gjithë konstruksionit ajror

refuzua sepse i gjithë ndërtimi i avionit ishte i papërshtatshëm me kërkesat dhe i projektuar plotësisht prej druri. Pas tenderit të marrë, kompania “Messerschmitt” ofroi një dizajn, i cili ishte për avionin “Messerschmitt Me 321 Gigant”.” Ishte ky avioni që ishte bazë për krijimin e avionit transportues „Messerschmitt Me 323 Gigant”. Edhe pse ideja fillestare e avionit ishte e shkëlqyer dhe funksionale, kishte mangësi në ndërtimin dhe përdorimin e avionit. Ajo ishte jashtëzakonisht e paqëndrueshme gjatë ngritjes dhe uljes së avionit, si dhe e padisponueshme për avionin gjerman që ishte në dispozicion. Thjesht gjermanët nuk kishin një avion që është mjaft i qëndrueshëm dhe i fuqishëm për të tërhequr avionin tjetër. Kështu që zgjidhja në formën e avionit “Messerschmitt Me 323 Gigant” u pranua. Avioni ishte baza për zhvillimin e mëtejshëm të logjistikës taktike të aviacionit. Ndërtimi i tij ishte një përzierje prej druri dhe hekuri. Krahët e mëdhenj ishin bërë plotësisht nga pisha, topolla ose nga një pemë.

Konstruksioni qendror ajror ishte bërë nga tubat metalike, të ndërthurura në një kënd të caktuar të nevojshme për të mbështetur peshën e plotë të avionit. „Me 323 Gigant” kishte një ekupazh prej pesë anëtarësh, dy pilotë, dy inxhinierë dhe një operator radioje, ndërsa për mbrojtjen e tij, avioni kishte aftësinë për të pasur dy anëtarë shtesë të trajtojë armët e makinës së mbrojtjes. Domethënë, aeroplani kishte vende të shumta për akomodimin e mitralozëve të shumta si MG 15 ose MG 81 me një kalibër prej 7.92 mm ose MG 131 me një kalibër prej 13 mm. Dy mitralozë ishin vendosur kryesisht në krahë, prapa motorëve të drejtuar prapa. Dy mitralozë ishin të vendosura në pjesën hundore të ndërtimit ajror, drejtuar përpara, dhe një mitraloz ishte vendosur në ndërtimin e ajrit qendror, prapa krahëve, drejtuar prapa. Avioni kishte një kapacitet prej 12 ton. Pjesa e mallrave është projektuar sipas parametrave të një karroce mallrash. Ai ishte 11 metra i gjatë, 3 metra i gjerë dhe 3.4 metra i lartë. Një ngarkesë e zakonshme ishte

një hoodica e rëndë “sFH 18” me një kalibër prej 150 mm dhe një ngarkesë ngarkese “Sd.” Kfz. 7, ose dy 4 ton kamionë, ose mbi 8000 bukë, ose mbi 50 fuçi karburanti, ose mbi 100 ushtarë me pajisje të plota luftarake. Për një fluturim të suksesshëm, duke mbajtur ngarkesën e specifikuar, konstruksioni i avionit u mundësua nga gjashtë motorë pistoni dhe përdori katër motorë raketash shtesë të bashkangjitur në krahët që krijuan shtypje më të madhe gjatë ngritjes. Motorët e raketave ishin “Walter HWK 109-500 Starthilfe” dhe përdorën karburant të lëngshëm. Por përveç motorëve të raketave, kur ngarkesa arriti kapacitetin maksimal të avionit, ngritja u ndihmua ose nga tre gjahtarë të rëndë dytuborë, “Messerschmitt Me-110” ose nga avioni i quajtur „Heinkel He 111Z Zwilling”. Ky avion është projektuar posaçërisht për aktivitetin e deklaruar. Pavarësisht të gjitha përshtatshmërive të imagjinuara që avioni ofroi, ai ende kishte mangësi. Një numër i vogël prej vetëm 198 mostra të prodhuara kufizuan aftësitë e ushtrisë gjermane. Përveç kësaj, avioni ishte një objektiv i lehtë në ajër dhe duhej të fluturonte në destinacion me mbrojtje të detyrueshme nga gjuetarët. Avioni kishte aftësinë për të zhvilluar një shpejtësi shumë të vogël maksimale prej 285 km / h. Përveç specifikimeve të listuara që kufizuan efikasitetin e avionit, „Messerschmitt Me 323 Gigant” ka paraqitur një sukses doktrinar dhe taktik për forcat ajrore botërore.

Variantet

Ashtu si avionët tjerë të forcave ajrore gjermane në Luftën e Dytë Botërore, edhe avioni, „Messerschmitt Me 323 Gigant” ka qenë pike e modifikimeve të vazhdueshme që kanë rezultuar me variante të shumta nga të cilat vetëm disa kanë qenë operative.

„Messerschmitt Me 323 Gigant D-1”

„D-1” është varianti i parë që hyn në prodhimin serial. Avioni u mundësua nga gjashtë motorë francezë “yll”, “Gnome-Rhone 14N”. Përdorimi i motorëve francezë ishte i qëllimshëm, në mënyrë që të shpëtonte prodhimin dhe qëllimin e motorëve gjermanë për avionët e tjerë. Armatimi i tyre përbëhej nga dy mitralozë „MG 15” me kalibër prej 7.92 milimetra, të vendosura në fillim të avionit.

„Messerschmitt Me 323 Gigant E-1”

Është varianti i parë që fiton gondola të inkuorporuara me gondola makine të vendosura në krahët dhe drejtuar prapa. Gondolat i rritën krahët nga dy deri në katër mitralozë për vetëmbrojtje.

Dimitar Danevski



Dronët iranian

Në mesin e viteve të 80'-ta, Irani filloi prodhimin e dronëve BPL. Përdorimi i parë i BPL nga Irani ishte në 1985. me "Ababil-1" dhe "Mohajer-1" me të cilat kanë spiunuar pozicionet irakiane. Nga këndvështrimi i sotëm, nga të dhënat që janë në dispozicion, mund të vërehet se Irani ka investuar shumë përpjekje dhe fonde në zhvillimin dhe prodhimin e BPL-së së tij dhe si rezultat ka zhvilluar dhe prodhuar disa lloje të BPL-ve. „Shahed 129“, anglisht: „witness“(dëshmitar) или „martyr“ (martir) është një BPL iraniane me një motor me një lartësi mesatare me qëndrueshmëri të gjatë, i projektuar nga Shahed Aviation Industries për Korpusin e Gardës Revolucionare Islamike. Ky lloj BPL është i ngjashëm në formë, madhësi dhe rol me MQ-1 Predator amerikan dhe është i aftë për misione luftarake dhe zbulimi. Ka një qëndrueshmëri 24 orë dhe konsiderohet si një nga dronët më të aftë në ushtrinë iraniane. Duke filluar nga viti 2017, "Shahed 129" dhe "Saegheh" pritet të formojnë shtyllën kurrizore të flotës së nivelit të lartë BPL të Iranit. Këto lloje BPL janë përdorur për sulme ajrore në Luftën Civile Siriane dhe përdoren gjithashtu për patrullimin kufitar në kufirin lindor të Iranit. Zhvillimi filloi në 2005 kur kompania iraniane e prodhimit të avionëve industrial (HESA) filloi projektimin e avionit HESA-100. Ky ishte i njëjti dizajn si "Shahed 129", por më i shkurtër. "Shahed 123" u zhvillua më vonë në „Shahed 129“. Një numër burimesh thonë se "Shahed 129" është projektuar në mënyrë të kundërt nga një avion izraelit "Hermes 450". Prototipi i parë fluturoi për herë të parë në 2012. dhe u përdor për të transmetuar drejtpërdrejt pamjet e

testeve të raketave balistike. BPL-të janë montuar në HESA dhe sipas të dhënave të disponueshme, janë porositur gjithsej 40 BPL dhe dorëzimi është planifikuar të përfundojë deri në vitin 2024. Rreth 3 BPL prodhohen në vit.

„Shahed 129“ është një BPL me një motor (helikë) me stabilizues vertikal me bisht V dhe krahë të drejtë të montuar lart dhe i ngjan shumë MQ-1 Predator. Ka një byk të gjatë e të ngushtë cilindrik me një diametër afërsisht 65–75 cm dhe është bërë nga panele të mëdha të materialit të përbërë me një superstrukturë aliazh alumini. Ka një sensor elektro-optik/infra të kuqe për misionet e ditës/natës, pajisje uljeje të anulueshme dhe një lidhje të të dhënave video në kohë reale. Nën trupin e dronit, në qendër të gravitetit, ka edhe një hapësirë për ngarkesë. "Shahed 129" mundësohet nga një motor i vetëm reaktiv "Rotax 914" dhe ka dy pika për të mbajtur gjithsej katër bomba. Fillimisht, "Shahed 129" mbante raketa të drejtuara kundër tankeve Sadid-1, të njohura gjithashtu si raketa „Sadid-361“ apo „Fat'h 362". Kjo është një raketë antitank e drejtuar nga TV, e marrë nga raketat "Toophan" të Iranit dhe përshkruhet nga burime të shumta si e ngjashme në dizajn me raketën izraelite Spike-ER. "Sadid-361" nuk ishte vendosur në mënyrë operative, sipas një burimi që tha se kjo ishte për shkak të problemeve me mekanizmin e qitjes dhe sistemin udhëzues, ndërsa të tjerë thanë se kërkimi dhe zhvillimi nuk ishin përfunduar sepse sanksionet e SHBA e kishin penguar Iranin të merrte komponentët e nevojshëm. Më vonë, kjo u zëvendësua nga municioni i drejtuar me saktësi "Sadid-345". Burimet iraniane pohojnë se

BPL mund të mbajë deri në tetë bomba, por në praktikë nuk shihet me më shumë se katër. Shahed-129 ka të ngjarë të jetë i aftë për një rreze luftarake prej 1700 km, por mbështetet në një stacion kontrolli tokësor që media shtetërore iraniane thotë se është i kufizuar në një lidhje të dhënash prej 200 km. Sipas disa analistëve të pavarur, të cilët janë më pozitivë dhe që besojnë se diapazoni efektiv është ndoshta 300-400 km, por e kanë të qartë se mbështetja te droni në një stacion tokësor kufizon rëndë rrezet e tij efektive. Droni mund të përdorë një sistem autopilot, të ngjashëm me atë të përdorur nga BPL Karrar, për të gjurmuar pikat e paracaktuara përtej rrezes së komunikimit të stacionit të tij të kontrollit. Shahed pretendohet se ka një fuqi qëndrimi 24-orëshe, e cila konsiderohet e besueshme, por nuk është verifikuar në mënyrë të pavarur. Një variant i ri "Shahed-129" me një hundë u zhvillua nga Shahed Aviation Industries në 2015 dhe u lançua në shkurt të vitit 2016. Burimet iraniane thonë se ky variant është i pajisur me navigacion satelitor, i cili do të zgjerojë gamën e BPL. Nga ana tjetër, burime armiqësore ndaj Iranit thonë se meqenëse Irani nuk ka satelitë, hunda e dalë nuk lidhet me udhëzimet satelitore. Irani nuk ka komentuar mbi qëllimin e hundës së ridizajnuar. Përveç kësaj, ngarkesa është rritur me 100 kg dhe distanca është rritur në 3000 km, sipas Iranit. Në dhjetor 2019 u prezantua një version detar i quajtur "Simorgh". Një variant me një radar të mundshëm të hapjes sintetike të jashtme është parë në vitin 2023.

Marjan Kirovski



Heroi kombëtarë Kirill Aleksov Gavrilloski-Jane

Kiril Aleksov Gavrilloski-Jane lindi në Prilep më 22 shkurt të vitit 1918, ndërsa ra heroikisht më 9 maj 1944. Ka qenë komunist maqedonas, pjesëmarrës në LNÇ dhe hero kombëtar. Si hero kombëtar është shpallur më 11 tetor 1951. Pas pushtimit të Maqedonisë nga Bullgaria, Gavrilloski, si pjesëtar i PKJ-së, punoi aktivisht në përgatitjet për NOV. Kur më 11 tetor 1941 në Prilep filloi kryengritja e armatosur kundër okupatorit, të nesërmen pati arrestime nga policia. Gavrilloski u arrestua dhe u torturua brutalisht. Një muaj pas lirimit nga burgu, për shkak të atentatit ndaj Koce Kurçisë, Gavrilloski u arrestua sërish, por këtë herë e kreu burgun në Manastir. Pas lirimit nga burgu, ai mori një rekomandim nga komiteti lokal për të vepruar në Poreçie, ku mori pseudonimin Jane. Herë pas here shkonte në Prilep për të referuar, për të marrë direktiva dhe për të dërguar raporte. Pasi u krijua një organizim i mirë në fshatrat e Poreçit, Gavrilloski u dërgua në fshatrat e Pellagonisë në Krushevsko dhe Bitolsko. Mbajti lidhje me çetën "Dimitar Vllahov" dhe mori pjesë në betejat rreth fshatrave Drenovci, Gorno Sellë dhe Dabnicë. Nga data 16 shtator 1942 kaloi tërësisht në ilegalitet dhe punoi në çeta partizane. Në vjeshtën e vitit 1943 u zgjodh edhe anëtar i Komitetit të II-të të rrethit të PKM-së në Manastir. Gjatë çlirimit të

parë të Kërçovës në shtator të vitit 1943 u bë sekretar i Komitetit të Qarkut në Kërçovë. Natën e 8 majit 1944 në Prilep pati një takim me Krume Vollknaroski dhe delegatë të tjerë nga bordi iniciativ i ASNOM-it, me qëllim të zgjedhjes së përfaqësuesve nga Prilepi dhe rrethina për Kuvendin. Në mëngjes delegatët nisën të niseshin për në vendet e mëparshme, ndërsa Gavrilloski dhe Vollnaroski qëndruan në shtëpinë ku u mbajt takimi. Gjatë daljes, njërin prej këtyre delegatëve (Genadi Leshkon) e ndaloi Vera Zvezdova, e cila nisi të pyeste për qëndrimin e Leshkos në qytet dhe i tha të qëndronte edhe pak dhe i dha sinjal një fëmije, i cili menjëherë vrapoi në rrugicë. Genadi Leshko njoftoi lidhjen për ngjarjen me Zvezdovën dhe faktin se mund të ketë vjedhje. Vollnaroski dhe Gavrilloski vendosën të transferohen në një shtëpi tjetër. Ata kurrë nuk e realizuan transferimin. Rreth orës 15 policia bullgare ka rrethuar lagjen ku ndodhej shtëpia dhe ku fshiheshin partizanët. Në shtëpi ka qenë edhe Cvetanka Naskova, e cila ka tentuar t'i fshehë dhe t'u ndihmojë. Përleshja në fillim ishte e dobët, me qëllimin që luftëtarët të kapeshin të gjallë dhe u ofrua se do të merrnin një kalim falas për në Bullgari dhe një milion leva nëse do të dorëzoheshin dhe do të tregonin gjithçka që dinin. Gavrilloski dhe

Volnaroski vendosën të luftojnë deri në fund. Shtëpisë iu vu zjarri, por luftëtarët me guxim vazhduan të qëllonin prej saj pavarësisht flakëve. Në të njëjtën kohë ata kënduan dhe bërtisnin parulla të ndryshme antifashiste. Vollnaroski, pasi kuptoi se nga zjarri do të shembet kulmi, vrapoi nëpër derë, duke u përpjekur të çante rrathin, por u pre në prag të shtëpisë. Gavrilloski me siguri ka kryer vetëvrasje para se të përfshihej nga flakët. Zvezdova ishte e afërt me LKRJ dhe lëvizjen partizane. Për të mos zbuluar rolin e saj në grabitje, ajo u burgos deri në qershor, por publiku ishte ende dyshues për aktivitetet e saj. Në fund të luftës, ajo tentoi të arratisesh në Bullgari përmes Prilepit, por u kap nga partizanët gjatë çlirimit të qytetit në shtator të 1944. Më 13.2.1945 është dënuar me vdekje nga Gjykata Ushtarake në Qarkun Ushtarak Manastir. Këtë aktgjykim e ka konfirmuar edhe Gjykata e Lartë Ushtarake – Këshilli pranë Shtabit të Përgjithshëm të UNÇKV-së. Vendimi u ekzekutua në pranverën e vitit 1945. Emri i Kirill Gavrilloskit është shkruar me shkronja të arta në historinë maqedonase dhe është një udhërefyes i ndritur për guximin dhe trimërinë dhe për atdheun, për gjeneratat e tanishme dhe të ardhshme të maqedonasve.

Antoanella Dimitrievska

Qitje përgatitore me AP 7,62 mm

Qitjet me armë këmbësorike të oficerëve dhe nënoficerëve rezervë paraqesin përmbajtje prioritare në programet trajnuese të Organizatës të Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut (OORRMV). Në këtë mënyrë anëtarët e organizatës avancojnë shkathtësitë në përdorimin e armatimit këmbësorik. Në këtë kontekst, më 23 shtator 2023, në bazë të programit për punën e OORRMV-së, dhe programit për trajnimin e anëtarëve të organizatës, në pajtim me udhëzimet për qitje me armë këmbësorike, në vend qitjen e Armatës “Kраста” në afërsi të fshatit Pçinja të Kumanovës, u realizua qitje përgatitore me AP 7,62 mm me numër rendor 1. Në këtë trajnim morën pjesë 89 oficerë dhe nënoficerë rezervë nga 12 NJOK të

OORRMV-së nga pjesa lindore dhe nga rajoni i Vardarit dhe njësia organizative e Shkupit. Fjalë përshëndetëse për të pranishmit mbajti kryetari i OORRMV-së dr Goce Georgiev, duke iu dëshiruar pjesëtarëve qitje të suksesshme dhe të sigurt, si dhe rezultate të suksesshme. Ai me këtë rast shprehu mirënjohje deri te Ministria e Mbrojtjes dhe Shtabi i Përgjithshëm i Armatës për mbështetjen logjistike nga ana e tyre, për realizimin e aktiviteteve të këtylla praktike. Udhëheqës i trajnimit ishte togeri Filip Mladenovski, ndërsa ndihmës udhëheqëse ishte Kristina Zlatevska. Udhëheqësi i qitjes pjesëmarrësit i njoftoi me këtë aktivitet, me masat e sigurisë së vend qitjes, si dhe me procedurat e nevojshme gjatë procesit të qitjes, si njëri ndër kushtet oër realizimin e rezultateve



të suksesshme. Në këtë trajnim të qitjes u arritën rezultate të larta, nga 89 pjesëmarrës, më shumë se gjysma e pjesëmarrësve u vlerësuan me notën “ka tejkaluar standardin”, ndërsa 33 të tjerë, apo një e treta e pjesëmarrësve tjerë, u vlerësuan me notën “kaloi”. Vlen të përmendet edhe fakti se ky aktivitet u ndoq edhe nga ekipi gazetaresk i “TV 24” në krye me gazetarin Sead Rizvanoviq, nga ana e të cilit u përgatit edhe një reportazh për aktivitetin në fjalë.

Marshi edukativo-kondicionues

Në përputhje me Programin e Punës dhe Trajnimeve të NJOK të OORRMV-së së Makedonski Brodit për vitin 2023, më 7 tetor për nder të 11 tetorit – Ditës së Kryengritjes Popullore dhe 70 vjetorit të OORRMV-së, u mbajt marsh edukativo-kondicionues me mbi 40 pjesëmarrës, nën organizimin e kryetarit të EK, Zoran Toleskit dhe përfaqësuesit të Kuvendit të OORRMV-së së Makedonski Brodit, Ljupčo Menoskit, në të cilin morën pjesë edhe përfaqësues të NJOK të OORRMV-së së Kërçovës të kryesuar nga kryetari Zoran Nikodinski dhe kryetari i Kuvendit të OORRMV-së së Kërçovës, Dragoljub Stoleski, si dhe përfaqësues të Njësisë Organizative Komunale e Shkupit, të kryesuar nga sekretari i përgjithshëm i OORRMV-së, Nikica Bangieva. Para fillimit të marshit u vendos kurorë me lule të freskëta para përmendoreve të

luftëtarëve të rënë nga LNÇ nga 1941 deri në vitin 1945, në lokalitetin “Kale” në parkun e qytetit. Marshi u realizua në relacion Makedonski Brod – lokaliteti i shpellës “Peshna” – lokaliteti “Devini Kuli” – Trebino – Makedonski Brod, në distancë prej 10 kilometrash. Në fillim të marshit u vizituan disa bukuri natyrore dhe disa shenja kulturoro-historike duke u realizuar edhe dy pika të punës. Pika e parë e punës ishte të shpella “Peshna”, ndërsa pika e dytë te lokaliteti “Devini Kuli”, ku ligjeratë për lokalitetet e më sipërme mbajti profesori i historisë, Zoran Trpçevski. Nga lokaliteti „Devini Kuli“ marshi vazhdoi në distancë prej 8 kilometrave në drejtim të “Devini Kuli” – Trebinska Reka – f. Trebino – Makedonski Brod, relacion që ngërthente shumë bukuri natyrore. Në pikën përfundimtare në oborrin e shkollës fillore



“Shën Klimenti i Ohrit” në Makedonski Brod, u realizua pika e tretë e punës, prezantim i AP 7,62 mm, m 70A nga ana e Goran Kofilloskit, anëtarë i NJOK të OORRMV-së së Makedonski Brodit. Në shkollën fillore “Klimenti i Ohrit” ku u shtrua edhe drekë, u ndanë mirënjohje dhe shenja me rastin e 70 vjetorit të formimit të Organizatës dhe Ditës së Kryengritjes Popullore, për anëtarët e meriut të organizatës dhe për bashkëpunëtorët dhe mbështetësit e së njejtës.

Mbledhje e nismës GAMINGER

Nga data 5 deri më 8 tetor në Sibiu të Rumanisë nën patronazhin e Asociacionit të Oficerëve Rezervë të Rumanisë „Alexandru Loan Cuza”, u mbajt sesi i 2 (vjeshtor) i nismës GAMINGER 2. Në këtë sesion apo mbledhje morën pjesë delegacione nga vendet anëtare si Rumania, Çekia, Sllovakia, Italia, Sllovenia, Zvicra, Maqedonia e Veriut dhe Kroacia, por gjithashtu, duhet theksuar se për herë të parë, në rolin e mbikqyrësve, ishin pjesë edhe delegacionet nga Shqipëria dhe nga Moldavia. Më 5 tetor u nënshkrua edhe Memorandum i Bashkëpunimit ndërmjet

organizatave të oficerëve rezervë të Italisë dhe Moldavisë. Ashtu si në mbledhjet e mëparshme të GAMINGER nismës, edhe në këtë mbledhje, organizata e vendit tonë mori pjesë me tre përfaqësues, kryetarin dr. Goce Georgiev, nënkryetarin e organizatës, Zoran Kirovski si dhe me anëtarin e KE të OORRMV-së, Stojançe Dimovin. Temë qëndrore e bisedave ishte analiza e “Pasojeve të luftës në Ukrainë ndaj sigurisë së rajonit”. Vlen të përmendet se në këtë mbledhje të nismës GAMINGER, nisma e njejtë u riemërtua në nisma GAMINGER për Europë. Gjatë kësaj mbledhjeje

u vizituan edhe Akademia e Forcave Tokësore të Rumanisë “Niculae Balcescu” si dhe Qendra Kombëtare e Trajnimit “Getica”.

Toni Micevski



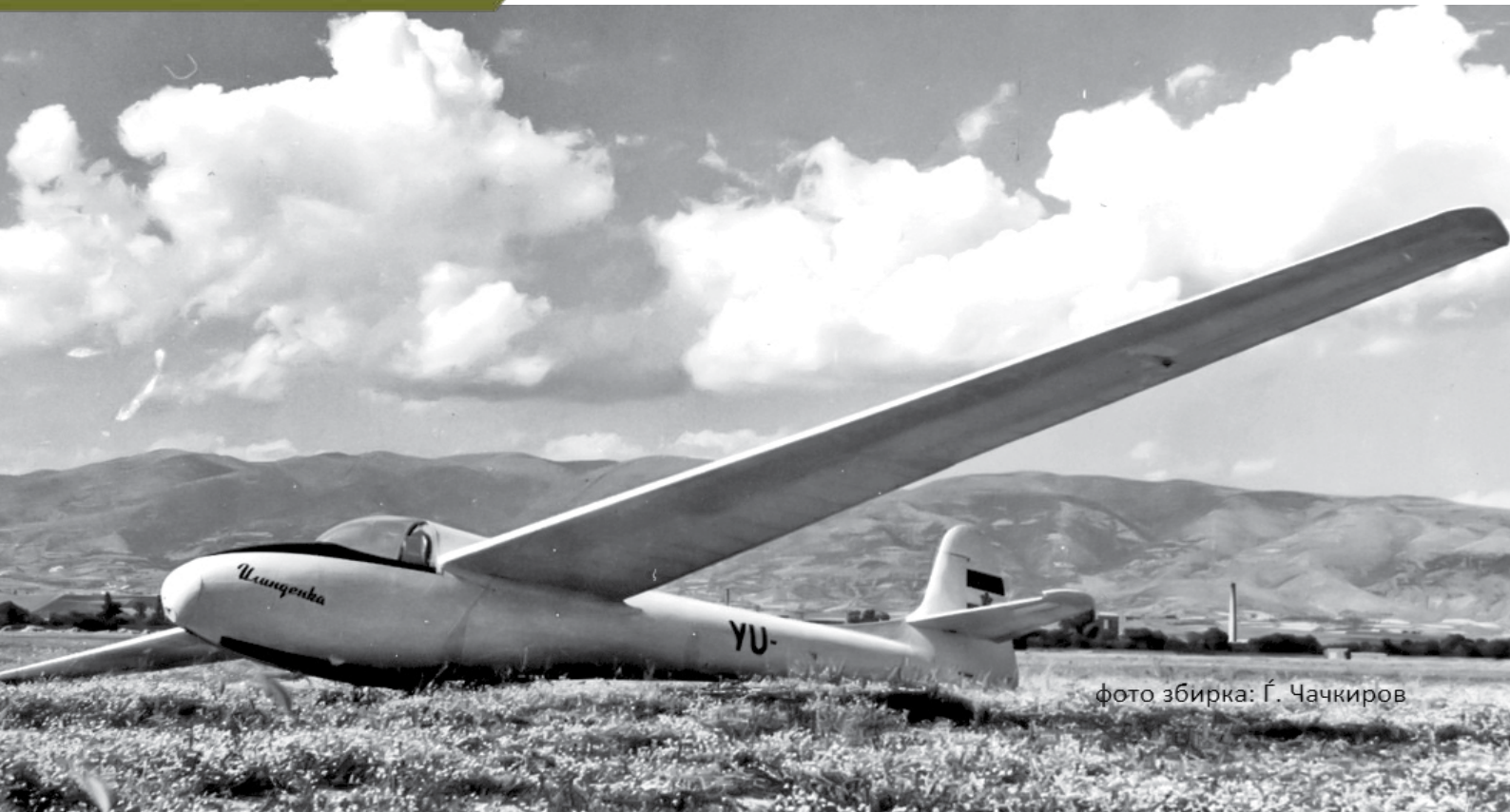


фото збирка: Г. Чачкиров

Fluturakja me vela „Ilindenka“

Fluturakja "Ilindenka" është sjellë nga ish Muzeu i Aviacionit, gjegjësisht Muzeu Aviativo-Teknik në Beograd. Prej aty ajo nuk e ka fluturuar linjën ajrore për në Shkup. Është hequr nga depoja e muzeut dhe me kamion është transportuar në Shkup. Aeroplani është në pronësi të muzeut në fjalë. Ai u soll përkohësisht në Shkup me kërkesë dhe me angazhim të menaxhmentit të Aeroklubit "Shkupi", dhe në marrëveshje miqësore të drejtpërdrejta dhe të menjëhershme të qeverisë maqedonase dhe serbe, si dhe ministrive të mbrojtjes të dy vendeve. Arsyeya e "vizitës" së saj është festimi jubilar i 100 vjetorit të themelimit të Aeroklubit të Shkupit. Saga e këtij glideri të aviacionit filloi në Shkup, ku u prodhua në kompaninë e vetme maqedonase të aviacionit "20 Maj". Ajo ndërmarrje më vonë u shndërrua në fabrikën tashmë të shuar për profilet e aluminit "Alumina" - Shkup. Bartës, gjegjësisht themelues i ndërmarrjes ishte bardi i aviacionit të Aeroklubit maqedonas, konstruktor

Pas gati 25 vitesh, një nga fluturaket gliderët maqedonase të aviacionit i njohur me emrin "Ilindenka", e gjeti sërish vendin e tij në hangarin e aeroportit sportiv të Shkupit "Stenkovec". Akomodimi i saj i parë ishte në aeroportin e Shkupit "Shkupi" (lagjja e sotme Aerodrom), dhe kësaj radhe në aeroportin sportiv "Stenkovec" në Shkup

model, pilot kampion maqedonas dhe kontrollues i konstruksionit të gliderit, Ljubomir Tevçev. Gjatë viteve pesëdhjetë të shekullit të kaluar, vendndodhja fillestare e asaj kompanie aviacioni ishte në zonën qendrore të Shkupit, në afërsi të vendit të shkollës së mesme të sotme "Josip Broz - Tito". Me një dashuri të spikatur për aviacionin civil dhe në ngritjen e theksuar të aviacionit të atëhershëm jugosllav, Tevçevi kërkoi ndihmë të menjëhershme dhe një projekt për një glider "shumë të aftë" nga projektuesi, inxhinieri Millosh Ilic. Ideja u pranua prej tij dhe realizimi i saj u realizua me shpejtësi rrufeje. Në fillim të vitit 1955, në tavolinën e

Tevçevit, në ndërmarrjen "20 Maji", ishin vendosur vizatimet nga projekti për varkën e re me vela maqedonase. Projekti ishte në tryezën e drejtorit, tashmë entuziazmi i punonjësve ishte ngritur në maksimum dhe me pëlqim të përgjithshëm dhe kolektiv fluturakja me vela u pagëzua me emrin "Ilindenka". Me një entuziazëm kaq të lartë në mesin e punonjësve, të cilët edhe vetë ishin të apasionuar pas aviacionit, në fillim të majit 1955, ishte gati prototipi i fluturakes së parë maqedonase "Ilindenka". Rezultati i cilësisë së ndërtimit nuk ishte befasues, sepse në të vërtetë në kompani punonin modelistët dhe rreshqitësit më të mirë



фото збирка: Г. Чачкиров

nga Aeroklubi i Shkupit, si dhe mjeshtër të arsimuar posaçërisht. Për shkak të kësaj radhitjeje të aktorëve dhe aktiviteteve, nuk ka munguar cilësia e lartë e prodhimit final të kësaj fluturake me vela.

Menjëherë pas prodhimit të tij, pasoi fluturimi i parë provë, pra test-fluturimi, për regjistrimin e tij dhe miratimin e prodhimit serik. Ai fluturim u krye nën mbikëqyrjen e një komisioni të krijuar nga autoriteti i atëhershëm i aviacionit jugosllav, gjegjësisht Autoriteti Federal i Aviacionit Civil. Fluturimi i parë testues është bërë në ish-aerportin ushtarako-civil në Shkup (lagjja e sotme Aerodrom). Të njëjtën gjë ka bërë edhe piloti maqedonas dhe mësuesi i rrëshqitjes Slavko Dimitrovski, i cili po ashtu bën pjesë në radhët e doajenëve të aviacionit civil maqedonas, përkatësisht sportiv. Natyrisht, "Ilindenka" tregoi cilësitë e saj dhe mori menjëherë certifikatën e vlefshmërisë ajrore si një aviator aeronautik shumë i aftë me një vend. Regjistrimi

i fluturakes së parë të prodhuar, e regjistruar në regjistrin e fluturakeve në atë kohë, ishte YU - 4099.

Pas testeve gjithëpërfshirëse dhe një numri të madh fluturimesh në qiellin e Maqedonisë, glider pati performancën e parë zyrtare në Kampionatin Republikan të Rrëshqitjeve në vitin 1955. Kampionati u organizua nga Unioni i atëhershëm i Aviacionit të Maqedonisë, ndërsa fluturakja "Ilindenka" zuri vendin e parë, në klasifikimin e përgjithshëm. Piloti i fluturakes ishte Ilija Obočki nga Aeroklubi i Shkupit. Me këtë, ky aeroplan tregoi karakteristikat e tij të larta të fluturimit.

Në bazë të rezultateve të tilla, më vonë u bë një fluturake me vela speciale "Ilindenka 1t", e cila u bë pjesë e Kombëtares së atëhershme Jugosllave. Ajo së bashku me gliderin "Meteor" garoi në Kampionatin Botëror të Rrëshqitjes Aeronautike të mbajtur në Poloni në vitin 1958.

Ndër fluturaket maqedonase të aviacionit që e kanë fluturuar më së shumti dhe janë mahnitur nga karakteristikat e tij fluturuese-teknike janë të parët: Slavko Dimitrovski, Slavejko Slavejkov, Ilija Obočki, Zoran Bogoev, Mlladen Stanković dhe Gjorgji Zhoro Toskov. Të gjithë detarët e përmendur morën pjesë në disa kampionate të ish-Jugosllavisë në fluturim. Përveç tyre, me "Ilindenka" kanë fluturuar edhe një numër gliderësh të tjerë maqedonas nga aeroklubet vendore. Në mesin e tyre vëmendje të veçantë meriton fluturimi i pilot-gliderit Pavle Krusharev, fluturim me të cilin ai vendosi një rekord të ri maqedonas për kohëzgjatjen e fluturimit me aeroplan prej 9 orë e 8 minuta.

Në ndërkohë, aeroplanë të prodhuar të këtij lloji fluturuan edhe në një numër

aeroklubesh nga ish-RSF Jugosllavia. Aeroplani original, me regjistrim YU – 4109, i cili u shfaq për publikun e gjerë maqedonas në aeroportin sportiv në Shkup, fluturonte kryesisht në aeroklubet në zonën e ish-RS të Serbisë. Shumë pilotë-gliderë nga viset jugosllave në atë kohë flisnin me terma superlativë për performancën e tij, gjegjësisht për karakteristikat e fluturimit-teknikë.

Në falt, fluturakja me vela "Ilindenka" është bërë prej druri. Është e mbuluar me pëlthurë në krahë dhe stabilizues, dhe elementët mbajtës dhe drejtues janë metal. Hapësira e krahëve të fluturakes është 15 metra, gjë që e bën atë një aeroplan standard. Gjatësia e trupit është 7.027 metra, dhe lartësia më e madhe, në stabilizuesin vertikal, është 1.51 metra. Peshja e një avioni bosh është 235 kilogramë, dhe peshja maksimale e ngritjes është 335 kilogramë. Shpejtësia minimale gjatë fluturimit ishte 63 km/h, dhe shpejtësia maksimale e lejuar ishte 200 km/h. Në rast të një aksidenti ose nevoje të padëshiruar, piloti në glider mbante një parashutë "prapa"..

Sipas prezantimeve dhe dokumenteve që kam hasur dhe i kam analizuar, si dhe nga kujtesa kolektive e ish marinarëve maqedonas, duke përfshirë edhe vetë Tevçevin, është përshtypja se kriza e prodhimit të saj ka ndodhur në kushte të reduktimit të porosive nga kjo kompani. Me këtë u "kushtëzuar" ndalimi i prodhimit të fluturakeve me vela.

Në kushte të tilla, me sugjerim të themeluesit dhe drejtorit të kompanisë, Ljubomir Tevçev, kompania e kaloi prodhimin e saj në produktet e aluminit dhe mori emrin e ri "Alumina".

Gjorgji Çaçkirov





Muzeu ushtarako teknik në Leshani

Në koleksionin e tij, muzeu ushtarako në Leshani ka mbi 700 eksponate të shpërndara në 17 ambiente të hapura dhe të mbyllura. Periudha e prodhimit të ekspozitave të ekspozuara është nga viti 1890 e deri më sot. Vendndodhja e muzeut është mjaft autentike, gjegjësisht vetë muzeu ndodhet në ish-kazermën ku ndodheshin njësitë e artilerisë së ushtrisë së Republikës Çeke. Është themeluar në vitin 1996. Edhe pse muzeu funksionon vetëm në pjesë të caktuara të vitit, ai shënon një numër të madh vizitorësh.

Hyrja e dikurshme e kazermës është tani Muzeu Ushtarak, ku ndodhet një nga dyqanet e suvenireve. Ekspozita e dytë e tillë është në pjesën qendrore të muzeut. Në fillim të muzeut është një transportues urë ponton mbi një shasi tankesh T-55, e ndjekur nga marka tregtare e muzeut - tanku rozë, i cili në fakt është një tank rus i tipit „IS-2“. Menjëherë pas tij është radari "Würzburg". Nga ky pozicion, rruga për vizitë në muze ndahet në dy pjesë: në pjesën e sipërme ndodhet hangari i parë i mbyllur i ekspozitës ku janë ekspozuar pjesët dhe pajisjet për komunikim - lidhje. Në këtë seksion është ekspozuar gjysëm gjurmuesi çek "OT 810", i

Muzeu ushtarako teknik në Leshani – Republika Çeke ka një koleksion të jashtëzakonshëm të pajisjeve të ndryshme ushtarake me origjinë nga vende të ndryshme prodhuese. Vetë koleksioni përmban: tanke, mjete të blinduara, artileri, mjete të ndryshme motorike etj. Kombinimi i ekspozimit të ekspozitave në ambiente të mbyllura si dhe nën qiellin e hapur kombinuar me natyrën e mrekullueshme e bën atë veçanërisht interesant për t'u vizituar

përdorur si automjet komunikimi dhe automjet komandimi. Në pjesën tjetër të këtij parametri vendosen në disa vitrina ku shfaqen pajisjet e komunikimit, si radio të llojeve të ndryshme, centrale, kufje etj., dhe ato të periudhave të ndryshme kohore. Ato shoqërohen me foto dhe tekst për sqarim. Menjëherë pas këtij hangari është zona ku zhvillohen dita e tankeve dhe aktivitete të tjera në natyrë.

Më tej për t'u vizituar janë dy hangarët kushtuar artilerisë kundërajrore dhe armatimeve të prodhuara nga fabrika "Skoda". Përpara vetë hyrjes së këtyre dy hangarëve të mbyllur janë kundërajrorët rusë 130 mm "KS-30", gjermani "Flak" 8.8 cm, suedez "Bofors 40 mm L70 M/48" dhe arma bregdetare "Skoda". " 21 cm "M/42". Ish-magazina

e furnizimeve ushtarake është sot një vend ku ekspozohen lloje të ndryshme të sistemeve kundërajrore dhe armëve me pajisje udhëzuese shoqëruese. Ndër armët e ekspozuara janë: "25mm PLK Hotchkiss", "100mm top PLK čs-R-11" dhe të tjera. Në hangarin kushtuar armatimit të prodhuar nga fabrika "Škoda", janë ekspozuar mbi 40 ekspozita të artilerisë së periudhës së paraluftës. Në segmentin e dytë të muzeut ndodhet një bllok hangarësh të mbyllur që ndahen sipas periudhës kronologjike. E para është për periudhën 1918-1938. Koleksioni i ekspozuar këtu është mjaft i larmishëm dhe i pasur, si mina detare dhe artilerie, lloje të ndryshme mjeteve transporti si kamionë, mjete të blinduara lehtë, motoçikleta etj. Ekspонатet që veçohen në këtë pjesë



janë: PRAGA AV, ŠKODA 903, TATRA 26/52, PRAGA BD 500, MU-4 PRAGA Stvr m/37, etj.

Hangari tjetër i kushtohet periudhës nga 1939 deri në 1943. Pjesa e parë e këtij hangari është vendosur në një diorama që lejon vizitorët të shohin jetën dhe funksionimin e një pozicioni bunker në gjysmën e dytë të viteve tridhjetë të shekullit të kaluar. Në këtë pjesë të muzeut gjenden ekspozita kushtuar njësisve që morën pjesë në fushën e betejës së Afrikës së Veriut në Luftën e Dytë Botërore, ekspozita si BEDFORD MWC 15, HORCH 108 me vz të montuar 38. Në sallën tjetër ndodhen ekspozita që simbolizojnë periudhën e viteve 1944 dhe 1945. Topi "LG 42", raketahedhësi "NEBELWERFER", "NSU-HK 101", "GMC 353" amerikan, motori "HARLEY-DAVIDSON WLA" janë vetëm disa nga eksponetet e ekspozuara në këtë sallë. Më tej periudha që përshkruhet është

periudha nga viti 1945 deri në vitin 1950, pra periudha e pasluftës dhe përfundimit të demokracisë dhe fillimit të regjimit komunist. "Tatra 600", "Tatraplán", Jawa 250" Pérák", "Škoda 1101 Tudor" dhe të tjerët janë ekspozuar në këtë seksion. Salla e fundit e këtij segmenti të muzeut i kushtohet periudhës së Luftës së Ftohtë, përkatësisht nga viti 1950 deri në vitin 1962. Paralelisht me pesë sallat e mbyllura janë edhe pesë hangare gjysmë të hapura ku janë ekspozuar mjetet më të rënda si tanke, obuse vetëlëvizëse, mjete speciale për qëllime të veçanta, autoambulanca etj. Disa nga eksponatat tjera janë edhe: IS-3, PT-76, T-34/85, T-54/55, T-72, CENTURION Mk.9, M47, M48A5, M60, LEOPARD 1, Merkava Mk.1, SU-100, 122 mm 2S1 „GVOZDIKA", 203.2 mm 2S7 „PION", 240 mm 2S4 „TULPAN", 152 mm ShKH vz. 77 „DANA", 122 mm „GRAD" etj. Dy hangarët e fundit të muzeut i

kushtohen njësisve raketore dhe betejës së tankeve "Ostrava". Hangari kushtuar betejës së tankeve "Ostrava" në mars - prill 1945 prezantohet përmes një diorame në përmasa reale. Kjo sallë ka qenë zyrtarisht e hapur për publikun që nga gushti i vitit 2003. Hangari dedikuar për njësitë e raketave përfaqësohet nga disa sisteme me origjinë sovjetike, si: 2P16 me 3R8 (FROG-3), 9P113 me 9M21 (FROG-7), 9P71 me 9M714 (SS-23 SPIDER), 8K14(SCUD-B), etj. Nga viti 2021, muzeu zotëron gjithashtu një pjesë të Murit të Berlinit në koleksionin e tij dhe ndodhet në seksionin kushtuar Luftës së Ftohtë.

Duke filluar nga viti 2003, muzeu organizon të ashtuquajturën Dita e Tankeve - zakonisht në fund të sezonit veror, kur ekspozitat shfaqen përmes një ekspozite dinamike. Krahas këtij aktiviteti muzeu organizon edhe ditën e artilerisë, ditën e mbrojtjes ajrore dhe ditën TATRA. Muzeu Ushtarak në Lesani është i hapur për vizitorë vetëm në periudhën e verës, me orarin e mëposhtëm. Në qershor dhe shtator, vetëm në fundjavë nga ora 9:30 deri në 17:30, ndërsa në korrik dhe gusht nga e marta në të dielë nga ora 9:30 deri në 17:30. Hyrja në muze është falas. Koha e nevojshme për të vizituar këtë muze është mesatarisht 2 deri në 3 orë. Muzeu nuk ka ndonjë element të veçantë ndërveprues, por përmban një sërë ekspozitash që janë interesante dhe unike dhe në çdo rast meritojnë të vizitohen nga entuziastët që duan pajisjet dhe teknologjinë ushtarake.





Gratë më të fuqishme të historisë

Nënë Tereza. Nuk ka ndryshuar mendimi se nuk ekziston grua me ndikim më të madh gjatë shekullit të kaluar, se sa shkupjanja Nënë Tereza. E lindur më 1910 në Shkup, rolin e saj misionar me rëndësi botërore pas regrutimit në Irlandë, ku edhe e mëson gjuhën angleze. Shumë shpejt, arrinë në Indi, ku si misionare ka qenë mësuese në një shkollë. Gjatë Luftës së Dytë Botërore ajo vendos që të qëndrojë edhe më tej në Indi, për t'u ndihmuar të gjithë atyre që kanë pasur nevojë dhe kanë qenë të varfër. Ka themeluar një organizatë të vogël për ndihmën e fëmijëve bonjakë, për ndihmën ndaj nevojtarëve dhe të varfërve, ku shumë shpejt, ka arritur numrin e 4000 anëtarëve dhe shumë ndjekësve nga tërë bota. Nënë Tereza është fituese e Çmimit Nobel për paqe.

Kleopatra. Ajo ka qenë mbretëresha e Egjiptit dhe sot paraqet inspirim për shumë piktorë e artistë. Trashëgimtarja e fundit e faraonëve do të mbetet në kujtesë si grua sharmi i së cilës ka prekur edhe perandorin Cezar dhe Marko Antonie. Edhe pse ajo i ka vrarë motrat e saj, ka tradhëtuar dashurinë e jetës dhe ka qenë shumë promiskuitive për të arritur pozicionin e fuqishëm dhe me ndikim në shtet, do të mbetet në kujtesë si njëra

Edhe pse mendohet se pushteti u rezervohet burrave, ka gra që kanë lënë gjurmë të forta në kohët në të cilat kanë jetuar. Me ndikimin dhe karizmën e tyre, ato arritën të luftonin për pozitë më të rëndësishme në shoqëri që zakonisht i përkisnin gjinisë më të fortë. Historia i ka shënuar arritjet e tyre dhe mediat herë pas here përmendin ndikimin dhe gjurmët që kanë lënë këto zonja në historinë botërore



ndër gratë më të shkathëta në histori, që ka pasur veti dominante vendosmërinë dhe inteligjencën. Kulmin e saj e ka arritur para se t'i mbushë të dyzetat, kur ka vendosur t'i japë fund jetës, duke ardhur në një gjendje të palakmueshme në luftimet kundër Perandorisë Romake. Ka ndërruar jetë si pasojë e kafshimit të një gjarpëri helmues. **Jovanka Orleanka.** Edhe pse Jovanka ka rrjedhur prej një familje të varfër fshatare, me vetëm 17 vjet ia ka dalë që francezëve t'ua sjellë fitoren ndaj ushtrisë së fuqishme britanike, edhe përkundër lëndimeve që ka marrë gjatë betejave paraprake. Historianët janë të një mendimi se ajo ka qenë njëra ndër strategët dhe komandantët udhëheqës të ushtrisë franceze. E është shpallur si shtrigë dhe është djegur e gjallë në vitin 1430,



por sot është shpallur dhe njihet si heroinë kombëtare e Francës.

Mbretëresha Viktoria. Mbretëresha Viktoria ka qëndruar në fronin e Britanisë së Madhe plot 63 vjet, ndërsa gjatë asaj kohe sipërfaqen e territorit të vendit të saj e ka rritur dyfish më tepër, duke e mbrojtur të njëjtin nga shumë luftra dhe konflikte. Sundimi i saj është edhe sundimi apo pushtetmbajtja më e gjatë e ndonjë monarku britanik. Përpos kurorës trashëguese si mbretëreshë e Mbretërisë së Bashkuar dhe Britanisë së Madhe dhe Irlandës, ajo ka qenë monarkja e parë që e ka fituar titullin – Mbretëreshë e Indisë. Mbretëresha Viktoria ka formuar parti dhe ka bërë shumë reforma. Vdekja e saj e ka prekur rëndë gjithë Britaninë e Madhe, ndërsa si e tillë, është shëndëruar si simbol i një epoke.

Indira Gandhi. Kjo grua ka lënë gjurmë në historinë politike të shekullit XX, por edhe në historinë e Indisë. Ka dhënë shumë për vendin e saj, edhe pse ka qenë njëra ndër ato persona që njëkohësisht edhe është admiruar edhe është urreyer. Sa më shumë që ka qëndruar në pushtet, Indira aq më tepër aspekte të jetës shoqërore në Indi i ka vënë nën mbikqyrjen e saj të ashpër dhe strikte.



Pothuaj se 20 vjet ka qëndruar në krye të Indisë, ndërsa në vitin 1984, do të vritet nga ana e ekstremistëve. E kanë akuzuar për njëanshmëri dhe për korrupsion, ndërsa i janë dhënë shumë vërtetje për faktin se ajo

ka vendosur një program për sterilizim, në mënyrë që të parandalojë rritjen masive të numrit të popullsisë.

Maria Antoaneta. Emri i saj sot paraqet sinonim të luksit dhe estravagancës në dëm të popullit të përvojatur dhe të urretur. Ka mbetur në kujtesë si mbretëresha e fundit më e urreyer e Francës apsolutiste, për shkak të zakoneve dhe prejardhjes së saj. Gjithnjë, edhe sot e tutje parashtrohet pyetja, se a ka merituar që të humb kokën e saj në



kulmin e Revolucionit Francez, por mbetet i pamëdyshëm roli i saj në pozitën e grave në shoqëri. Gjatë jetës, por edhe pas vdekjes, Maria Antoaneta për dis aq qenë simbol i së mirës, ndërsa për të tjerët ka qenë e keqja e të gjithë asaj që ka qenë e lidhur me monarkinë. Më shumë është i përhapur dhe është i mbështetur mendimi i dytë. Mendohet se ka qenë viktime e rrethanave negative dhe e klimës politike që ka mbretëruar në atë kohë.



Maria Kiri. Shkencëtarja e njohur lindi më 1867 në Poloni, ku gjatë studimeve ka punuar si dado dhe si mësuese në mënyrë që të mund të mbijetojë. Ëndrra e saj jetësore ka qenë që një ditë të bëhet fizikante dhe këtë ëndërr ajo e ka bërë realitet. Në Paris do të njihet me Pjer Kirin për të cilën më vonë është martuar dhe me të cilin, me punë të përbashkët, ka dhënë kontribut të madh në shkencë. Maria Kiri është femra e parë që ka fituar Çmimin Nobël për shkencë, ndërsa pas

vdekjes së bashkëshortit, ajo përsëri do t'a fitojë këtë çmim.

Elinor Ruzvelt. Elinor Ruzvelt është ndër zonjat e para të Amerikës sipas ndikimit politik. Ka qenë njëra ndër gratë e para të pranuar në Senat, në vitin 1911, para se të jetë Zonja e Parë e SHBA-së. Bashkëshortit të saj Franklin Ruzvelt, i ka ndihmuar jo pak në punë, edhe pse në atë kohë, bashkëshortet tjera janë deklaruar vetëm si amvise. Ajo ka organizuar edhe konferenca për



gazetarë, ka shkruar dhe ka pasur ndikim të bashkëshortit të merr vendime të shumta në dobi të fëmijëve. Ajo gjithashtu ka lufuar edhe për të drejtat e pakicave si dhe për të drejtat e grave. Pas vdekjes së bashkëshortit, ka vazhduar të jetë aktive në jetën politike.

Marija Magdalena. Tingëllon çuditshëm, por jo prostitutë nga Bibla, gjithmonë i ka injoruar autorët që kanë shkruar për të, deri në atë nivel sa që janë gjiruar edhe filma. Maria Magdalena ka qenë fetare, por parapakisht ka qenë prostitutë, e më pas nxënëse dhe ndjekëse e afërt e Jezu Krishtit. Kishën ortodokse e ka llogaritur të



barabartë me apostulët. Disa burime thonë se ajo ka qenë edhe bashkëshortja e Jezu Krishtit, ndërsa shumica e tyre thonë se ajo ka meritë të pakontestueshme për zgjerimin e krishterizmit.

Valentina Pandillova



Chevalier Fortunino Mattania

Ilustratori dhe piktori mbretëror i luftërave të përgjakshme

Chevalier Fortunino Matagna ishte djali i artistit Eduardo Matagna dhe studioi fillimisht në studion e babait të tij, duke projektuar një reklamë sapuni në moshën 9-vjeçare dhe duke ekspozuar punën e tij të parë në Akademinë e Napolit në moshën njëmbëdhjetë vjeçare. Në moshën katërbëdhjetë vjeç, ai ndihmoi të atin të prodhonte ilustrime për libra dhe revista. Talenti i tij u njoh nga redaktori i revistës italiane "L'Illustrazione Italiana" dhe Mattania filloi të prodhonte ilustrime javore për revistën në mes të viteve 1895 dhe 1902. Në moshën njëzet vjeçare Mattania filloi të punonte në Paris për "Illustration Francaise" dhe në 1902 u ftua në Londër për të mbuluar kurorëzimin e Eduardit VII për "The Graphic". Mattania më pas mbuloi me ilustrime të gjitha ngjarjet kryesore - martesat, pagëzimet, funeralet dhe kurorëzimin - të familjes mbretërore britanike, deri në kurorëzimin e Mbretëreshës Elizabeth në vitin 1953. Në 1904 Mattania u bashkua me anëtarësimin e Sphere ku do të shfaqeshin disa nga veprat e tij më të

Chevalier Fortunino Mattania lindi në Napoli më 16 prill 1881. Ai është një artist italian i njohur për përshkrimin e tij realist të luftës së llogoreve të Luftës së Parë Botërore dhe sigurisht një larmi të gjerë temash të tjera historike

famshme, duke përfshirë ilustrimet e tij të fundosjes së RMS Titanikut në vitin 1912. Ndërmjet viteve 1906 dhe 1910 ai pikturoi hollin e hotelit "Excelsior" në Romë. Në fillim të Luftës së Parë Botërore, Chevalier Fortunino Mattania u bë një artist ushtarak dhe njihet për pikturat e tij grafike dhe realiste të luftës së llogoreve. Piktura e tij e Kryqit Blu me titull "Farewell", që përshkruan një ushtar britanik duke i thënë lamtumirë kalit të tij që po vdes, është një shembull i shkëlqyer i punës së tij emocionale. Piktura e tij e "Green Howards", duke përfshirë Henry Tandy, është në qendër të historisë së famshme.

Ishte pas luftës që Chevalier Fortunino Mattania kaloi në krijimin e skenave të jetës së lashtë të lartë për revistën britanike "Britannia and Eve", dhe ishte këtu që Mattania gjeti frymëzimin e tij të vërtetë dhe ndërtoi karrierën e tij. Gjatë asaj periudhe, ai e mbushi studion e tij në Londër me riprodhime të





mobiljeve romake dhe me libra historikë mbi tema të gjalla, nga të cilat ai merrte frymëzim të vazhdueshëm. Më pas, duke përdorur maketat dhe statujat, ai fillon të pikturojë subjekte si Samson dhe Delilah, prostitutat Bakanaliane të Romës së lashtë, madje edhe vajzat e hershme indiane amerikane, të gjitha me të njëjtin respekt të kujdesshëm për saktësinë dhe detajet që ai përdori në periudhën që ka përpunuar ilustrimet e tij si lajme. Në përgjithësi, ai arriti të përfshijë një ose dy figura nudo epshore në çdo pikturë. "Publiku e kërkoi atë," thotë Chevalier Fortunino Mattania. "Nëse nuk do të kishte një akt, atëherë redaktori ose unë do të merrnim një mori letrash nga lexuesit që pyesnin me mirësjellje pse nuk kishte. Ai u përfaqësua standardisht nga veprat e tij në "Britania dhe Eva". Për 19 vjet ai shkroi dhe ilustroi histori historike për revistën. Talentet e tij e bënë atë një ilustrues të njohur për reklama, postera dhe katalogë. Ai gjithashtu punoi për hekurudhën LMS, duke projektuar postera për Southport dhe Blackpool, Ovaltine, Burberry's (monteristët e sportit) dhe shumë të tjerë. Mattania ekspozonte rregullisht në Akademinë Mbretërore dhe gjithashtu në Institutin Mbretëror të Piktoreve të Akuarelit, ku në vitin 1917 u zgjodh anëtar. Chevalier Fortunino Mattania iu rekomandua gjithashtu regjisorit të Hollivudit, Cecil B. DeMille do

të prodhojë një numër të madh pikturash nga Roma dhe Egjipti që mund të përdoren për të krijuar peizazhe autentike për filmin "The Ten Commandments". Në vitin 1933, Mattania aplikoi stilin e tij shumë realist në ilustrimet për Pirates of Venus të Edgar Rice Burroughs dhe Lost on Venus të Barrow. Në vitet e mëvonshme, Chevalier Fortunino

Mattania prodhoi ilustrime për revista kryesore italiane si „Il Mattino Illustrato“ (1924–1947), „Scena Illustrata“ e të tjera. Nga fundi i jetës së tij, Chevalier Fortunino Mattania prodhoi ilustrime për të përjavshmen edukative Look and Learn dhe punoi në serinë A Pageant of Kings. Vdiq më 8 shkurt 1963.

Mr. Trajçe Çatmov



„Oppenheimer“

Filmi për shpikësin e bombës atomike

„Oppenheimer“ (në gjuhën angleze: Oppenheimer) është arritja e fundit e regjisorit të famshëm Christopher Nolan dhe është filmi i dytë artistik që trajton biografinë e krijuesit të bombës atomike, J. Robert Oppenheimer. Christopher Nolan është gjithashtu skenaristi i filmit, i cili ka filluar xhirimet në vitin 2021. Premiera e filmit u zhvillua më 11 korrik 2023. Ky është filmi i parë i Nolanit i realizuar nën patronazhin e „Universal Pictures“.

Rolin e J. Robert Oppenheimer e luan Cillian Murphy, ndërsa gruaja e tij, biologja dhe botanistja, Catherine Kitty Oppenheimer luhet nga Emily Blunt. Fituesi i Oskarit Matt Damon portretizon gjeneralin Leslie Groves Jr., i cili është drejtor i Projektit të Bombës Atomike në Manhattan, ndërsa Robert Downey Jr. portretizon Louis Strauss, i cili është themeluesi i Komisionit Amerikan të Energjisë Atomike. Florence Pugh luan psikiatrin Jean Tetlock, Benny Safdie luan fizikanin Edward Teller, Michael Angarno luan Robert Serber. Josh Hartnett luan

si Ernest Lawrence, pionieri i shkencës bërthamore amerikane. Në film luan edhe fituesi i Oskarit Rami Malek, si dhe aktori Kenneth Branagh, i cili ka punuar më parë me Christopher Nolan. Personazhin e fizikanit të madh Albert Einstein e luan Tom Conti.

Skenari i filmit është bazuar në librin „Prometheu Amerikan – Triumfi dhe Tragjedia e J. Robert Oppenheimer“, shkruar nga Kai Baird dhe Martin J. Sherwin. Producentët e filmit janë Emma Thomas, Charles Rove dhe Christopher Nolan. Aksioni në film ndjek rrugën e jetës, arritjet dhe zhgënjimet e shkencëtarit Robert Oppenheimer, por në fokus të filmit janë edhe ngjarjet botërore të asaj kohe, fundi i Luftës së Dytë Botërore, zhvillimet në skenën politike në Shtetet e Bashkuara të Amerikës dhe në botë pas Luftës së Dytë Botërore, gjatë ndarjes së bllokut dhe Luftës së Ftohtë. Robert Oppenheimer është një student i shkëlqyer, por për shkak të vërejtjeve të mësuesit të tij të matematikës se ai nuk është mjaftueshëm i mirë në matematikë, ai bëhet i shqetësuar dhe

shfaq një gjendje të paqëndrueshme emocionale dhe mendore që në rini. Studimet e doktoraturës i kreu në Gjermani dhe pasi mori titullin Doktor i Shkencave në Universitetin e Göttingen-it në Gjermani, u kthye në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, duke dashur të kontribuojë në kërkime në fushën e fizikës kuantike. Ai fillon të japë mësim në Universitetin e Kalifornisë në Berkeley, dhe në të njëjtën kohë i përkushtohet kërkimit në Institutin e Teknologjisë në Kaliforni. Gjatë asaj periudhe ai takohet me njerëz të rëndësishëm që do të kenë ndikim në jetën e tij në nivel profesional dhe personal, si psikiatrin Jean Tatlock, me të cilin ka takime dhe marrëdhënie romantike të herëpashershme. Ai takohet dhe shkëmben pikëpamjet e tij me Ernest Lawrence, fitues i çmimit Nobel në vitin 1939, i cili thekson rëndësinë e zbatimit praktik të kërkimit shkencor. Gjatë asaj periudhe, ai u takua edhe me Catherine Puning, biologje dhe botaniste, me të cilën filloi një lidhje dashurie dhe së shpejti çifti u martua. Interesante për audiencën janë takimet e Oppenheimer me të madhin



Albert Einstein, me të cilin kanë biseda të gjata në fushën e fizikës bërthamore, më konkretisht për pasojat e gjera të krijimit të armëve bërthamore dhe barrën e rëndë të njohurive që ato mbartin. Për zhvillimin e ngjarjeve është i rëndësishëm takimi me gjeneralin Leslie Groves, i cili është drejtor i projektit "Manhattan", i cili iu afrua Oppenheimer dhe i kërkoi të merrte pjesë në zhvillimin e bombës atomike. Oppenheimer pajtohet dhe mbledh një ekip shkencëtarësh që do të punojnë me të në projekt dhe do të krijojnë bombën atomike.

Oppenheimer, sa i përket hulumtimeve të ndërmarra, beson se përfitimet e këtij projekti do të përdoren si mjet për të shpëtuar botën, por ka edhe një dozë skepticismi dhe shqetësimi për pasojat e mundshme globale të armës së re. Gjatë filmit shfaqen edhe testet bërthamore në rajonet e shkretëtirës së Nju Meksikos, ndërsa në ditën e testimit të bombës atomike "Trinity", shkencëtari dyshon se ka pasiguri në projekt dhe mundësi për një reaksion zinxhir që mund të çojë në pasojë katastrofike dhe fund të mundshëm të botës. Megjithatë, provimi dhe provat përfundojnë me sukses. Gjatë asaj periudhe, problemet e tij mendore u rishfaqën dhe vetëvrasja e mikut të tij Jean Tatlock pati ndikimin më të fortë në këtë gjendje të shkencëtarit Oppenheimer.

Aksioni në film më pas përqendrohet në rrjedhën e Luftës së Dytë Botërore, domethënë në ngjarjet që lidhen me vendimin e presidentit amerikan Harry Truman për të hedhur bomba atomike në qytetet japoneze Hiroshima dhe Nagasaki. Oppenheimer, duke kuptuar pasojat e veprimit të tij, kërkon një



takim me Presidentin Truman, i cili e pret në zyrën e tij. Presidenti Truman në takim është dukshëm i shqetësuar dhe i tmerruar nga gjendja emocionale e Oppenheimer, duke e konsideruar atë si dobësi dhe paqëndrueshmëri mendore. Në mbledhje, Truman përpiqet të shfaqësojë Oppenheimer nga faji dhe përgjegjësia për bombat e hedhura dhe pasojat e shkaktuara nga veprimet e tyre, por Oppenheimer vazhdon të fajësojë veten për pasojat e përdorimit të këtij lloji të armëve. Në periudhën që pason, Oppenheimer bëhet një kundërshtar i zëshëm i zhvillimit të mëtejshëm bërthamor, veçanërisht krijimit të bombës me hidrogjen. Është periudha e fillimit të Luftës së Ftohtë mes dy bloqeve të krijuara pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore dhe aktivitetet e tij gjatë asaj periudhe janë përballur me rezistencë dhe mosmiratim nga administrata amerikane. Hetohet e kaluara e tij, përmenden lidhjet me të majtën, trajtohet si simpatizant i komunizmit, gjë që çon në disfavor me

pushtetin. E dhemb veçanërisht fakti që marrëdhëniet e tij me të ndjerin Jean Tatlock, i cili ishte simpatizant i lëvizjes komuniste, konsiderohen dhe përdoren si argumente për përfshirjen e tij në aktivitete antiqeveritare. Komploti më i zëshëm kundër personazhit dhe veprës së Oppenheimer është Louis Strauss, një figurë e fuqishme me pikëpamje të forta antikomuniste. Lejet e sigurisë së Oppenheimer revokohen dhe zbulimi dhe pretendimet e marrëdhënies së tij me Gene Tatlock e vënë atë në siklet dhe e sjell atë në disfavor të publikut. Këto ngjarje i dhanë fund kërkimit të tij dhe zhvillimit të energjisë bërthamore për nevojat e sigurisë kombëtare. Kritikët e filmit janë të kënaqur me filmin dhe besojnë se do të jetë pretendent për çmimin e Akademisë në disa kategori. Filmi "Oppenheimer", sipas shikueshmërisë dhe fitimeve të arritura, tashmë është në vendin e dytë mes të gjithë filmave me temë ushtarake.

Ivana Lazareviq

Regjia: Christopher Nolan

Rolet: Cillian Murphy, Emily Blunt, Matt Damon, Robert Downey Jr., Florence Pugh, Josh Hartnett, Casey Affleck, Rami Malek, Kenneth Branagh

Zhanri: Trailer ushtarak

Skenari: Christopher Nolan

Sipas librit: „Prometeu amerikan“ i Key Berd dhe Martin Jay Sherwin

Producent: Emma Thomas, Charles Rowen, Christopher Nolan

Muzika: Ludwig Jerinson

Viti: 2023

Gjuha: Angleze

Vendet: SHBA, Britania e Madhe

Kohëzgjatja: 180 minuta

Buxheti: 100 milion dollarë

Përfitimet: 942 milion dollarë





Kullat e Markut një raritet

Kullat e Markut, peizazhi ikonë mbi Prilepin, është një simbol i qytetit. Rezultati është Markovi Kuli. Zona e mbrojtur e Markovi Kuli, përveç sipërfaqes prej rreth 4000 hektarësh, përfshin gjithashtu të paktën nëntë monumente kulture, duke përfshirë manastire të shumta, kisha dhe një sërë kompleksesh memoriale, duke përfshirë " Shkëmbi i Elefantit. Kullat e Markut është monument i natyrës që nga viti 2006 dhe është nën mbrojtjen e përkohshme të UNESCO-s. Është në proces miratimi i Planit të Menaxhimit të Zonës së Mbrojtur së Kullave të Markut. Format e shumta të relievit të Kullave të Markut janë rezultat i përbërjes gjeologjike të terrenit, klimës, relievit dhe mbulesës bimore. Kullat e Markut, në tërësi, është një zonë me një numër të madh tumash imponuese të lidhura në dy rreshta paralele me drejtim shtrirje veri - veriperëndim - jug - juglindje, lartësia e të cilave mbi nivelin e detit

rritet gradualisht nga jugu në veri. Dy seritë e kodrave në pjesën veriore lidhen me majat më të larta: Zlatov Vrv (1422 m) dhe Lipa (1392 m). Nëpërmjet katër dekadash të kërkimeve arkeologjike, janë zbuluar mbetje që tregojnë ekzistencën e një vendbanimi të hershëm antik - Keramia. Mbetjet e kalasë datojnë nga shekulli i XIII deri në shekullin e XIV. Këtu ndodhej edhe pallati i mbretit Volkashin dhe Marko. Kullat e Markut ishin një nga pesë kështjellat më të mëdha në Ballkan. Duke ecur në pjesën perëndimore vini të varret e gdhendura në shkëmb. Në shekullin e XIV, kjo pjesë shërbeu si një strehë e përkohshme për banorët përreth nga pushtimi turk. Pas vdekjes së mbretit Marko, në vitin 1395, vendbanimi u pushtua nga roja turke, për shkak të së cilës jeta në të u shua plotësisht. Në majën e Kullave të Markut, ku natyra nuk i mbylli pikat e hyrjes, njeriu ndërtoi mure të larta dhe kulla masive dhe kështu bëri

një kështjellë të pathyeshme. Në pikën më të lartë u ngrit pjesa më e fortifikuar e Prilepit mesjetar, qyteti i sipërm. Në Kullat e Markut është "Elefanti", një kryevepër e natyrës, pra dy shkëmbinj të bashkuar natyrshëm. "Elefanti" është 8 metra i lartë dhe prej tij shihet Prilepi si në pëllëmbë të dorës. Ekzistojnë gjithashtu disa besime se "Elefanti" përdorej edhe në ceremonitë fetare. Kullat e Markut si një gjë e rrallë natyrore meritojnë vëmendje më të madhe për t'u bërë destinacion turistik, sepse janë një simbol i jashtëzakonshëm, jo vetëm i Prilepit, por edhe i Maqedonisë. Ato kanë qenë inspirim për shumë regjisorë. Te Kullat e Markut, Millço Mançevski i ka gjiruar filmat "Para Shiut" dhe "Pluhuri", ndërsa Darko Mitrevski e ka gjiruar filmin "Lamtumirë shekulli XX".

Karolina Micevska
Zoran Vasileski

t – peisazh dhe et kulti



